SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
23/2022
19. november 2022

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Poslanci parlamentného výboru pre kultúru a médiá vypočuli žiadosť Matice slovenskej o pomoc štátu pri dofinancovaní cien energií, ktoré im v priebehu tohto roka stúpli od sto do tristo percent. Svoje požiadavky sme predložili až na druhý pokus a mali sme na to len pätnásť minút. Lepšie ako nič. Spolu s riaditeľom Domu MS v Komárne Jozefom Černekom sme vykreslili vážnu situáciu v matičných kultúrnych domoch po celom Slovensku. Upozornili sme na nebezpečenstvo, že problém bude mať regionálna kultúra Slovenska ako taká. Ceny energií totiž stúpajú. Dodávatelia vystavujú faktúry a odberatelia musia platiť, inak ich vypnú. A štát zatiaľ slovenskej kultúre v tejto energetickej kríze reálne nepomohol.

Riaditeľ J. Černek opísal smutnú situáciu v komárňanskom dome Matice a fakt, že 18. decembra odohrajú ako matičné divadlo Dramaťák posledné predstavenie Helenka a ukončia svoju činnosť. Okrem nich v dome prestanú fungovať aj iné umelecké telesá, ako napríklad folklórny súbor Slovenskí rebeli. Ako správca národnej ustanovizne som doplnil, že ak nebudú mať matičné domy na energie, budeme ich musieť zatvoriť, čo vážne ochromí regionálnu kultúru v danej oblasti. Predložil som žiadosť, aby štát Matici pomohol sumou tristotisíc eur na roky 2022 a 2023. Napriek tomu, že vo vzťahu k výške štátneho rozpočtu je to len smietka, poslanci pomoc na rok 2023 zamietli s tým, že štát ceny energií zastropuje. Nikto nevedel povedať konkrétne kedy, na akú výšku a či sa to vôbec bude týkať kultúrnych stánkov. Poslanci napokon vyzvali Ministerstvo kultúry SR, aby bezodkladne vstúpilo do rokovaní s Maticou slovenskou o navýšení rozpočtu v súvislosti so zvýšením cien energií za rok 2022. Listom sme už, samozrejme, o pomoc požiadali ministerstvo hospodárstva, financií i kultúry. Jasnú odpoveď sme od nich nedostali.

Verme, že žiadosť poslancov padne na úrodnú pôdu a ministerstvo kultúry nám pomôže. Postoj zákonodarného zboru k Matici slovenskej sa výrazne mení. Svedčí o tom nielen pomoc výboru, ale aj fakt, že Národná rada SR bude spoluorganizátorkou matičného spomienkového stretnutia a odhalenia pamätnej tabule pri príležitosti tridsiateho výročia hlasovania o zániku česko-slovenskej federácie, ktoré sa bude konať 25. novembra o 15. hodine v Historickej budove NR SR na Župnom námestí v Bratislave.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 2022023

ISSN 0862-8823
23
9 770862 882007

KŇAZOVA SPOVEĎ

Foto: www. slovoplus.sk - Obal knihy Farár Marián Kuffa: Boh za teba bojuje do poslednej chvíle, vydavateľstvo BeneMedia

Referendum o predčasných voľbách str. 3
Slovensko neodsúdilo neonacizmus str. 5
Čiernobalockej železničke hrozí zánik str. 11

TRI OTÁZKY PRE: Janu LUKÁČOVÚ, vedúcu odboru komunikácie Slovenskej pošty

Poštové doručovateľky učia sebaobrane

● Podľa štatistík narastá počet napadnutí poštových doručovateliek psami. Koľko takýchto prípadov ste zaznamenali v posledných rokoch?

Od začiatku roka 2022 do konca augusta Slovenská pošta eviduje sedemdesiatdeväť pracovných úrazov pracovníkov pošty, ktoré vznikli pri napadnutí psom. Ide zväčša o pohryznutie voľne behajúcimi psami alebo psami, ktoré neboli dostatočne zaistené a dostali sa na ulicu. Úrazy sa stávajú aj vtedy, ak majiteľ domu nemá vhodne umiestnenú schránku a pri vhadzovaní pošty má pes možnosť dostať sa k ruke doručovateľa. Trend napadnutí psami je rastúci.

● Sú doručovateľky na tieto situácie školené a akou formou tréning prebieha?

Slovenská pošta prvýkrát vo svojej histórii požiadala o spoluprácu odborníkov z oblasti kynológie a pre poštových doručovateľov v rámci profesijného vzdelávania organizuje školenia. Obsah školenia je „ušitý“ presne na potreby poštových doručovateľov a je zameraný na veľmi konkrétne situácie a praktické odporúčania. Poštoví doručovatelia sa zoznámili s technikami a nástrojmi, ktoré môžu pomôcť pri ohrození psom, odborníci im vysvetlili, čomu sa pri kontakte so zvieraťom vyhnúť, ako sa správať pri stretnutí so psom alebo s celou svorkou. V praktickej časti si vyskúšali priamy kontakt so psami a inštruktori im v reáli ukázali, ako „čítať“ signály, ktoré pes vysiela, a ako tomu prispôsobiť svoju aktivitu.

● Ak majiteľ psa nerešpektuje upozornenia, aké opatrenia môže Slovenská pošta prijať?

Po nahlásení sa táto udalosť prešetruje, zároveň majiteľom psov a na obecné úrady zasielame upozornenie, aby vykonali náležité opatrenia a zabezpečili, aby k podobným útokom viac nedochádzalo. Ak psy naďalej ohrozujú pracovníkov pošty, pošta môže pristúpiť k dočasnému prerušeniu doručovania zásielok v zmysle Poštových podmienok.

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ

V SNN 24/2022 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 24 vyjde 3. decembra 2022

- Historik Martin HOMZA: Slovákom sa v krátkom čase darí realizovať druhú štátnosť
- Eva FORDINÁLOVÁ: Je čas, aby sme sa na slovenské dejiny pozreli slovenskými očami

Energetická katastrofa je za dverami, ale s poslancami to príliš nehýbe

Parlamentný hlasovací rekord sa nekonal

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Parlamentný hlasovací rekord sa nekonal. A veď prečo aj – predseda najvplyvnejšej koaličnej strany Igor Matovič na jednu z otázok pre spravodajstvo komerčnej televízie totiž odpovedal: „Nikto po nás vládnuť nebude, my tu budeme naveky!“ (Zdroj – TV MA, 9. 11. 2022) Poďme však do reálneho sveta toho, čo sa u nás nazýva politikou.

Úrad pre reguláciu sieťových odvetví sľuboval v „najbližších dňoch“ pracovnú verziu návrhu koncepcie na ochranu odberateľov pred energetickou chudobou v odbornej skupine so zástupcami ministerstva práce, ministerstva hospodárstva i ministerstva financií a následne k nej otvorí aj verejnú konzultáciu. Samotný návrh koncepcie chce ÚRSO predložiť vláde „ešte na jeseň tohto roka“, informoval hovorca úradu Radoslav Igaz.

■ OBČANIA, POČKAJTE!

Novelu zákona o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR prerokoval parlament v skrátenom legislatívnom konaní. Možnosti štátnej podpory podnikov by sa teda mohli rozšíriť o dotácie na vysoké ceny elektriny a plynu. „Cieľom návrhu zákona sú legislatívne úpravy, ktoré sú potrebné na to, aby Ministerstvo hospodárstva SR mohlo poskytnúť pomoc podnikom,“ uviedol rezort hospodárstva v dôvodovej správe.

Ceny plynu a elektriny pre domácnosti majú byť stanovené vládou vo všeobecnom hospodárskom záujme. Regulované ceny vyrátané na základe trhových cien Úradom pre reguláciu sieťových odvetví by totiž priniesli ich extrém. Povedal to počas rokovaní Výboru Národnej rady SR pre hospodárske záležitosti minister hospodárstva Karel Hirman. „Ceny elektriny a plynu pre občanov od 1. januára budú riešené formou všeobecného hospodárskeho záujmu, pretože ceny, ktoré by stanovil Úrad pre reguláciu sieťových odvetví na základe platných legislatívnych noriem, by boli veľmi vysoké,“ povedal Karel Hirman. Zmluvu so Slovenskými elektrárňami, ktorá zachováva pre dodávky domácnostiam počas

nasledujúcich dvoch rokov aktuálne ceny silovej elektriny, zatiaľ ešte posudzuje Európska komisia. „Tento proces ešte prebieha, ale tak či onak pôjdeme cestou všeobecného hospodárskeho záujmu,“ dodal minister Hirman. Pri plyne bude vláda rozdiel medzi nákupnou cenou a cenou pre domácnosti riešiť formou dotácií. Výrazné zdražovanie hrozí domácnostiam aj za dodávky tepla z centrálnych kotolní. Predseda Úradu pre reguláciu sieťových odvetví Andrej Juris upozornil, že úrad už spracúva žiadosti o stanovenie ceny tepla od 480 teplární a v priemere by sa cena mala zvýšiť približne o deväťdesiat percent.

■ TELENOVELA MIKULEC

V Národnej rade Slovenskej republiky sa v týchto dňoch objavil aj návrh znížiť DPH na vleky na desať percent. Pár dní pred Martinom na bielom koni. Poslanci tento návrh z dielne SME RODINA odsunuli. Rozhodovať o ňom budú až po uzávierke tohto vydania SNN. Gastrosektor zníženie DPH žiada už od pandémie ochorenia Covid-19. Nepochodil. Nachádza sa preto v hlbokej ekonomickej depresii. Úľava na dani z pridanej hodnoty pre gastro však pomôže podľa ministra financií Igora Matoviča sektoru len v menšej miere, pretože mnohé transakcie boli v minulosti vykázané na úrovni šedej ekonomiky. „Zníženie DPH na desať percent by bolo pritom spojené s výpadkom príjmov štátu. Dosah by bol 110 miliónov eur, ktoré momentálne niet čím vykryť. Informoval minister financií Igor Matovič. Jeho „bločkiáda“ počas „večere s manželkou v reštaurácii“ však ešte predtým vyvolala priam zdesenie nielen v koalícii, nehovoriac už o opozícii a samotnom gastrosektore. Poslankyňa Jana Bittó Cigániková nebude pokračovať vo funkcii predsedníčky Výboru Národnej rady SR pre zdravotníctvo, čo je dobrá správa pre Slovensko. Návrh na jej odvolanie z funkcie, ktorý podal nezaradený poslanec Martin Čepček, podporilo 67 poslancov z 91 prítomných. Proti bolo 22 poslancov, dvaja sa zdržali. Čepček vyčítal Jane Bittó Cigánikovej, že nespĺňa odborné ani osobné predpoklady na funkciu. Poslanec tiež tvrdil, že šéfka výboru zneužíva svoje postavenie vo výbore na presadzovanie „progresívnej ideologickej agendy“. Má pravdu. Za odvolaním však treba hľadať dôvody v odchode jej materskej strany SaS do opozície. V našej parlamentnej demokracii nebýva zvykom, že opozícia predsedá toľkým parlamentným výborom, ako je to dnes. Poslanci OĽaNO sa na odvolaní nezúčastnili. Znamená to, že Cigániková nemá podporu ani medzi koalíciou a dokonca ani medzi opozíciou. Preto je to dobrá správa.

Po skončení sedemdesiatej piatej schôdze Národnej rady SR majú nasledovať dve mimoriadne rokovania parlamentu, ktoré inicioval opozičný Smer – SD. Jedno sa týka situácie v zdravotníctve a požiadaviek lekárov, na druhom by mal odvolávaniu opäť čeliť minister vnútra Roman Mikulec. Potvrdil to predseda NR SR Boris Kollár. Opozícia ministrovi vnútra Mikulcovi vyčíta nezvládanie aktuálnej migračnej krízy. Kritizuje ho aj pre situáciu na hraniciach s Českou republikou, ktorá obnovila kontroly a vyvolala tak rozsiahle zdržania najmä nákladnej kamiónovej medzinárodnej dopravy. Minister vnútra je pripravený čeliť odvolávaniu, hovorí však o klamstvách opozície. Slovensko podľa neho migračnú vlnu zvláda dobre, pričom poukázal na viaceré opatrenia.

■ ČAKANIE NA ZÁZRAKY

Ministerstvo zdravotníctva SR čakalo v čase uzávierky SNN na odpoveď Lekárskeho odborového združenia k návrhu memoranda, ktoré by mohlo zrušiť podané výpovede. Zaujímavou sa stala informácia, že štát má podľa ministra Lengvarského pripravených viacero plánov, ak by k odchodu lekárov z nemocníc naozaj došlo. „Možností je, samozrejme, viac, nebudem tu o všetkých hovoriť. Určite sa na tom pracuje tak, aby pacient nebol ohrozený,“ povedal minister. Priamo tým naznačil možnosť hospodárskej mobilizácie zdravotníckych pracovníkov.

■ ZÚFALÍ DÔCHODCOVIA

Medzitým všetkým, nepovšimnutá médiami, Jednota dôchodcov Slovenska (JDS) odovzdala predsedovi NR SR Borisovi Kollárovi petíciu. „Nám išlo hlavne o to, aby si spoločnosť uvedomila, že zatiaľ nám ako dôchodcom nedali žiadnu nejakú kompenzáciu toho, že máme zvýšené životné náklady,“ vysvetlil predseda JDS Michal Kotian. Požiadavky dôchodcov zahŕňajú mimoriadnu valorizáciu dôchodkov o osem percent do konca tohto roka, rozmrazenie minimálnych starobných dôchodkov či výplatu štrnásteho dôchodku. Seniori okrem iného žiadajú aj schválenie ďalšieho dôchodku vo výške mesačného dôchodku namiesto vianočného príspevku, zvýšenie štátneho príspevku na rehabilitačno-liečebné pobyty z 50 na 100 eur a nulové doplatky na lieky pre každého seniora, na všetky lieky, nielen na najlacnejšie generiká.

VŠIMLI SME SI

Nemám v úmysle presadzovať návrat k predbernolákovskej slovenčine, len chcem pripomenúť, že takto nazval prvý písomný dokument o podivuhodných vlastnostiach minerálnych prameňov vo Vyšných Ružbachoch ešte v roku 1635 Ján Inocent Petriczy a vydal ho po poľsky a latinsky v Krakove. To už hádam aj pol storočia pred ním knieža Stanislav Lubomirski ako poľský miestodržiteľ spišských miest, ktoré boli v zálohu ešte od čias Žigmunda Luxemburského, sa rozhodol využiť tieto „podivuhodné vlastnosti“ tunajších termálnych minerálnych prameňov na stavbu kúpeľov... Ak sa už tak hlboko ponárame do vôd minulosti, musím pár riadkov venovať aj fundátorskému príspevku aristokratickej rodiny Zamoyských, ktorých veľký manželský dvojportrét víta hostí vo vestibule vari najkrajšej kúpeľnej budovy na Slovensku – v ružbašskom Bielom dome (niekdajšom kasíne), lebo práve oni, gróf Ján Kanty Zamoyski a jeho manželka španielska princezná Isabela Alfona Bourbonsko-Sicílska, dali kúpeľom v malebnom náručí hlbokých lesov pod Spišskou Magurou na dohľad od Vysokých Tatier a Pienin podobu, ktorá sa pôsobivo zachovala dodnes. Lenže sa k tomuto dedičstvu správame dosť macošsky, lebo očividne chátra. Ešteže na tunajšej obrovskej travertínovej kope s unikátnym travertínovým jazierkom – kráterom – vyrástli v minulých desaťročiach popri niekdajších „švajčiarskych domčekoch“ dva liečebné domy – hotely Travertín I. a II., a balneoterapia, ktorá ešte žije či živorí zo svojej niekdajšej modernosti a výstavnosti...

O wodach w Družbaku a Lackowej

Prírodnou raritou kúpeľných Vyšných Ružbách je termálne jazierko Kráter.

Pamätám si dobre koniec osemdesiatych rokov, konkrétne na august 1988, keď ju mali prešovskí stavbári odovzdávať do užívania, ale zložité geologické pomery ich najmä pri hĺbení základov do travertínového podložia natoľko zbrzdili, že sa kolaudácia posunula o niekoľko mesiacov. Vtedajší vedúci lekár ružbašských štátnych kúpeľov Ladislav Vollmann však ani vo vypätej situácii, keď sa mohol odstrelmi narušiť systém pramenných žíl v podzemí, nestrácal vieru, že tamojšie hydrouhličitanové a vápenato-horčíkové termálne pramene majú až neuveriteľnú perspektívu na liečbu srdcovo-cievnych a nervových chorôb. Dnes sa o jeho presvedčení sám ako pacient ubezpečujem...

Emil SEMANCO

Matica slovenská si v Šamoríne pripomenula okupáciu južného Slovenska

Niektorí obyvatelia juhu prekrúcajú dejiny

Pri príležitosti osemdesiateho štvrtého výročia Viedenskej arbitráže (2. novembra 1938) Matica slovenská v spolupráci s MO MS v Ružinove, MO MS v Podunajských Biskupiciach, Domom MS v Dunajskej Strede, Oblastným pracoviskom MS v Šamoríne a pod záštitou predsedu MS Mariána Gešpera usporiadala 3. novembra 2022 pracovný seminár Pravda nás oslobodí v Oblastnom stredisku Matice slovenskej v Šamoríne. Jeho cieľom bolo priblížiť politické a spoločenské následky pričlenenia južného Slovenska k horthyovskému Maďarsku.

Program pracovného seminára úvodnými slovami slávnostne otvoril správca MS Maroš Smolec. V mene predsedu MS Mariána Gešpera sa poďakoval všetkým účastníkom. Zároveň ospravedlnil predsedu MS, ktorý sa pre pracovné zaneprázdnenie nemohol osobne na tomto podujatí zúčastniť. Správca MS prítomným povedal, nech neveria kritikom Matice slovenskej, že je v modernej dobe nepotrebná. Opak je pravdou. Matica má svoje dôležité postavenie, poslanie a úlohy práve v globalizovanom svete na poli národnej kultúry. Okrem toho si inštitucionálne pripomína mnohé historické míľniky a osobnosti, na ktoré štát zabúda. "A nebolo to inak ani v tomto roku, keď politici zabudli na niektoré historické akty z roku 1992 smerujúce k slovenskej štátnosti. A dôkaz, že má Matica zmysel, je aj dnešné stretnutie v Šamoríne," dodal M. Smolec. Jeho organizátorov viedli pohnútky prehĺbiť poznanie o našej minulosti a sprostredkovať pravdivý výklad dejín v súčasnosti. Podľa ich názoru sa pričlenenie územia južného Slovenska k Maďarsku v období prvej Slovenskej republiky doslova bagatelizuje. Podčiarkli pritom neblahú skutočnosť, že

ČO INÍ NEPÍŠU

Zaujímavú spomienku na Viedenskú arbitráž otvoril predseda MO MS Podunajské Biskupice Ján KŠIŇAN.

súčasná slovenská verejnosť takmer vôbec nevie o tom, že v rokoch 1938 – 1945 došlo na okupovanom južnom Slovensku k vyhnaniu a rozsiahlym perzekúciám Slovákov maďarskými štátnymi orgánmi a ich prisluhovačmi. Matičiar Ľudovít Gunčaga vo svojom príspevku Ako reagovať na politiku vyčleňovania sa zo spoločnosti zo strany niektorých maďarských strán a organizácií (pamätníky, symboly, aktivity politikov) pripomenul, že niektorí politickí, kultúrni a spoločenskí predstavitelia maďarskej menšiny na Slovensku účelovo zamlčiavajú skutočný dôvod vysťahovania maďarských kolaborantov z územia obnovenej Československej republiky. Tým dôvodom bola skutočnosť, že kolaborovali s horthyovským Maďarskom a nemeckým nacizmom a zároveň sa spolupodieľali na perzekúcii Slovákov na okupovanom južnom Slovensku. V podobnom duchu sa niesla aj druhá prednáška matičného historka Pavla Mičianika Malá vojna (1938 – 1939) – kto sa má komu ospravedlňovať a za čo. Program pracovného seminára ukončila podnetná diskusia.

Text a foto: Matej MINDÁR

Referendum o predčasných voľbách

Roman MICHELKO

Po rozhodnutí Ústavného súdu SR o prvej referendovej otázke bolo v zásade len otázkou času, kedy prezidentka Zuzana Čaputová vypíše referendum. Dnes už vieme, že bude 21. januára 2023. Občania tak dostanú šancu rozhodnúť o tom, či chcú doterajšie trápenie menšinovej vlády ukončiť alebo všetci, teda celá spoločnosť, dopijeme s nimi kalich horkosti až do dna. Politici v zásade môžu spokojne spávať. Kvórum na úspešnosť referenda je také vysoké, že je krajne nepravdepodobné, aby bolo úspešné, najmä ak ide o predmet referenda, na ktorom nie je celospoločenský konsenzus, ale práve naopak, spoločnosť otázka referenda rozdeľuje a polarizuje. A referendum o predčasných voľbách je asi najdokonalejší tip polarizujúceho referenda.

Ak si zoberieme témy referend, ktoré boli z celospoločenského hľadiska veľmi zásadné, napríklad referendum o zákaze privatizácie strategických podnikov, musíme tristne konštatovať, že napriek tomu, že toto referendum bolo spojené aj s komunálnymi voľbami, malo účasť len štyridsaťdva percent všetkých oprávnených voličov. V značnej miere tiež prekvapuje aj skutočnosť, že ani možnosť vyjadriť svoj názor na zriadenie vojenskej základne NATO v miestnom referende v Sliači, ktoré sa konalo v čase spojených komunálnych a regionálnych volieb, nemotivovalo miestnych občanov k tomu, aby sa na tomto referende zúčastnilo aspoň päťdesiat percent obyvateľov samosprávy. Z tohto hľadiska je perspektíva úspešnosti referenda naozaj otázna.

V tejto súvislosti by bolo dobré pripomenúť si sľuby viacerých politických strán, osobitne OĽaNO, ktoré vo svojom volebnom programe sľubovalo zníženie kvóra v prípade referenda na dvadsaťpäť percent. Kdeže tie lanské snehy sú... Dostali sme sa tak postupne do stavu, keď verejné, cynické populistické reči politikov už nikoho

KOMENTÁR

ani nevyrušujú. V tejto kategórii masívnych, stále sa opakujúcich a veľmi nereálnych sľubov už dlhodobo vedie predseda OĽaNO a minister financií Igor Matovič. Keď v lete minulého roka Ústavný súd SR konštatoval, že referendum o predčasných voľbách je neústavné, práve líder OĽaNO sa zrazu pasoval za najväčšieho bojovníka za priamu demokraciu. Chcel využiť frustráciu a sklamanie občanov nad rozhodnutím Ústavného súdu SR a zároveň si kopnúť do prezidentky, ktorá vtedy podľa neho napľula šesťstotisíc ľudom do očí. No a v tejto atmosfére, a nechajme bokom, že presne proti svojim volebných sľubom (o tom, že mali zákaz podobného referenda vo svojom volebnom programe, ani netušil, musel mu to pripomenúť jeho vtedy koaličný poslanec Ondrej Dostál) dal Igor Matovič verejný prísľub, že ak sa na referende zúčastní toľko ľudí, koľko hlasov získala koalícia v roku 2020 vo voľbách, teda 1 304 268 hlasov, čo je mimochodom štyridsaťštyri percent všetkých oprávnených voličov, tak všetci poslanci OĽaNO podporia predčasné voľby. Samozrejme, nad jeho vyhláseniami sa už nikto nepozastavuje, nikto ich ani neeviduje a mnohí ich považujú za nepravdy. Napriek tomu by mu to nemalo prejsť len tak. To, čo urobil, je verejný prísľub a ten je za istých okolností aj právne vymáhateľný. V Občianskom zákonníku je jeho nasledovné znenie: „Verejným prísľubom sa zaväzuje ten, kto verejne vyhlási, že zaplatí odmenu alebo poskytne iné plnenie jednému (občanom) alebo niekoľkým z bližšie neobmedzeného počtu osôb, ktoré splnia podmienky určené vo verejnom prísľube.“ V našom prípade: účasť na referende vo výške rovnajúcej sa zisku koalície vo voľbách v roku 2020.

Čo dodať na záver? Dosiahnutie tohto výsledku v januárovom referende by malo byť leitmotívom všetkých opozičných strán. Mali by to zdôrazňovať pri všetkých svojich vystúpeniach, novinári by sa mali pýtať všetkých členov klubu OĽaNO, či sú si vedomí verejného prísľubu, ktorým ich šéf OĽaNO zaviazal, a mali by deklarovať, či sú ochotní podvoliť sa vôli takéhoto množstva občanov. Ak by sa daná méta dosiahla, ukázalo by sa tak, že legitimita tejto vlády je nulová a, naopak, že opozícia má takú alebo vyššiu legitimitu, než akú mala súčasná koalícia v agónii v čase svojho najväčšieho rozkvetu.

Je nevyhnutné niečo urobiť, aby politici nemohli len tak ľahko a tak beztrestne sľubovať a dokonca klamať. Toto im nemôže len tak prechádzať, a malo by to byť aj silným motivačným heslom občanov. Opozíciu podporuje ústavná väčšina voličov. Jej legitimita je maximálna a, naopak, koalícia v agónii už nemá legitimitu žiadnu. Jedine dožiť vo svojich dobre platených štátnych funkciách.

Zemianska česť sa vyparila

Ivan BROŽÍK

Nedávno verejnoprávna RTVS zaradila do vysielania nevedno prečo, možno na šesťdesiate piate výročie od premiéry, skvelý film režiséra Vladimíra Bahnu podľa scenára Alberta Marenčina pod názvom Zemianska česť. Je to výrazné dielo slovenskej klasiky, nakrútené podľa románu Jána Kalinčiaka Reštavrácia. Inak tiež historická satira z prvej polovice 19. storočia, ktorá zachytáva rozklad a úpadok zemianstva. Súbežne s týmto, bez umelého zveličovania počinom, sa nevysiela (s výnimkou webov) rokovanie či skôr nerokovanie parlamentu. Teda občanmi zvolených poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Vezmime si iba dve správy, ktoré médiá zverejnili v rozpätí jednej hodiny. Dátum nie je podstatný, ide iba o charakteristický symptóm. Prvá znie: „Počet občanov, ochotných, no neschopných splácať svoje finančné záväzky sa zdvojnásobil.“ Druhá správa prišla krátko po prvej: „Poslanci parlamentu nezačali hlasovať, hoci to bolo na programe, zasadlo grémium.“

Dajme si aj do tretice – „gastrosektor“ už od začiatku pandémie kričí SOS, krachuje, ale znížiť DPH na jeho

POZNÁMKA

služby poslanci za dva a pol roka „akosi nestihli“. DPH na lanovky a vleky, neplánovane, v návrhu zrazili za pár hodín. Veď v čase písania poznámky prichádzal práve Martin – tak treba, nie? O pomoci občanom sa už desať mesiacov nedozvedáme takmer nič. O reálnej pomoci občanom. Tu niečo „rodinám“, tam niečo ako štrnásty dôchodok, ale nie každý občan žije v rodine a štrnásty dôchodok je takisto, ako bol ten trinásty, iba smiešne nízka dávka, niekedy ani nepokrývajúca výšku jedinej zálohovej faktúry na mesačný odber plynu. Inak napísané – množstvu občanov sa žiadnej pomoci na Slovensku nedostalo, a ak vláda a jej herci tvrdia, že taký štedrý k obyvateľom nikto ešte pred nimi nebol, tak akosi radi zatajujú fakt, že ani štrnásťpercentná inflácia s jasnou perspektívou rastu tu nikdy pred nimi nebola. Smutné je, že tento zásadný fakt sa nikto zo strany médií neunúval v politických diskusiách ich argumentačne už tradične „bohatým“ účastníkom pripomenúť. Porovnávať tak „našu“ pomoc s „vašou“ pomocou je naozaj také – matovičovské. A pre „matovičovských voličov“, iba ak. Nie všetci sú, nazvime to eufemisticky, s takýmito pseudoargumentmi „spokojní“.

Inak, aby reč nestála, práve vo chvíli, keď sa text poznámky dostal k tomuto bodu, poslanecké grémium rozhodlo, že DPH na vleky sa odsúva na ďalšiu schôdzu, a tak – biznis pokračuje – neschváli sa na tej práve prebiehajúcej ani daňový bonus na dieťa. Lebo niečo za niečo... Poznáte to, „my vám schválime váš návrh, ak vy nám schválite náš“. Je to naozaj tak ďaleko od Kalinčiaka? Nie, už to nie je ani briskná satira, už je to iba biedna slaboduchá obchodná trúchlohra. Žiaľ, nielen v súvislosti s týmito dvoma predlohami zákonov, ale s celým zákonodarným procesom v tomto volebnom období. Kríza-nekríza, občan-neobčan, moje záujmy, tvoje záujmy, môj biznis, tvoje public relations. „Zemani“ sa síce ešte naoko hlásia k starým zásadám cti, voľby však ukázali, aké ľahké je kúpiť si „rytierske vlastnosti“.

„Žijeme v dobe, keď sa takmer všetko dá predať a kúpiť,“ napísal pred časom harvardský politický filozof Michael J. Sandel. Podľa neho sa „spravodlivá spoločnosť vo svojej ústave a zákonoch snaží poskytnúť rámec, v ktorom môžu jej občania presadzovať svoje vlastné hodnoty a ciele v súlade s podobnou slobodou pre ostatných“. Tvrdí americký (ak už sú príklady z týchto končín dnes také módne) filozof. A iba tak medzi rečou, podľa ďalšej správy Maďarsko práve zastropovalo ceny ďalších druhov potravín.

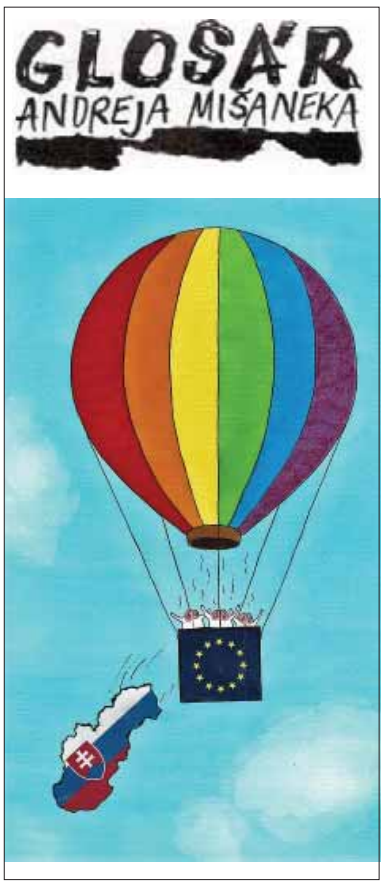

AKO BOLO, ČO BOLO

Päťsto študentov medicíny nič nerieši

Peter VALO

Svojho času mi bývalý dekan Lekárskej fakulty Univerzity Komenského prof. MUDr. Juraj Šteňo, DrSc., povedal: „Naším cieľom je dostať kvalitu výučby aspoň na úroveň, ktorá tu bola v sedemdesiatych rokoch minulého storočia.“ To je súčasne odpoveď na otázku, prečo stovky slovenských študentov mieria na medicínu do Česka a väčšina z nich tam aj zostáva. Prečo? Pre to isté, prečo odišli tisíce našich lekárov a sestier za lepšími finančnými a pracovnými podmienkami do Nemecka, Česka, Rakúska a teraz už aj do Maďarska a iných štátov.

A my, ako povedal profesor Šteňo, chceme dosiahnuť úroveň štúdia medicíny, aká bola v sedemdesiatych rokov minulého storočia. To sú naozaj tvrdé slová. Preto je namieste otázka: Čo robili doterajší dekani lekárskej fakulty, ministri zdravotníctva a školstva, ktorí sú zodpovední za tento marazmus?! Podfinancované lekárske fakulty musia prežívať či skôr živoriť len vďaka tomu, že u nás študuje množstvo samoplatcov zo zahraničia. Minister financií Matovič vyhlásil, že pridá lekárskym fakultám peniaze na ďalších päťsto medikov ročne. Vyzerá to tak, akoby chcel z niekdajšieho lukratívneho a výberového štúdia urobiť náborové. Naivne sa domnieva, že keď bude viac medikov, bude viac lekárov. Neuvedomuje si totiž, že štúdium medicíny sa nezačína a nekončí v prednáškovej miestnosti, ale vyžaduje si prax, ktorá nemôže existovať inde len pri pacientovom lôžku. Zatiaľ to však vyzerá tak, že je viac medikov ako pacientov. Predstavte si, je to pritiahnuté za vlasy, že vás ako chorého človeka s tými istými požiadavkami prídu otravovať denne desiati medici.

Na Ukrajine zúri vojna, ktorá pre pripojenie sa a podporu jednej strany hrozí aj nám, a generál minister zdravotníctva chce znižovať počet lôžok. Akoby nevidel, že to už vlastne nemá zmysel, lebo sa pre nedostatok sestier a lekárov museli v niektorých nemocniciach nielen odkladať operácie, ale aj zrušiť celé oddelenia. Nečudujte sa, že nemocnice praskajú vo švíkoch. Sestry a lekári však neodchádzajú len pre platy, ktoré sú všade okolo podstatne vyššie, ale aj vinou neúnosne stresovej situácie v našich nemocniciach. Poisťovne nepreplácajú nemocniciam v plnej miere za odvedené výkony. Nečudujme sa, že sú zadlžené.

Vraj nieto peňazí. Devastácia sa začala za ministra Zajaca, keď prehodil lukratívnejšie a úplne poisťovňami preplácané „hrozienka“ z nemocníc (dialýza, magnetické rezonancie, cétéčka, laboratóriá, záchranky atď.) do súkromných rúk. Ešte je vojna len u susedov a už pohltila miliardy a znížila bojaschopnosť našich ozbrojených síl. O armáde, akú sme mali za čias ministra Jána Siteka, sa už nedá hovoriť. Ďalšie miliardy pohltila coronová kampaň nákupom vakcín a nezmyselným masovým testovaním, ktoré len zhoršilo epidemiologickú situáciu. V slovenských skladoch ležia milióny nevyužitých vakcín proti covidu a nakupujú sa ďalšie. Navyše vláda nemocniciam prifarila množstvo nepoistených migrantov z Ukrajiny, ako aj utečencov z Afriky a Ázie mieriacich do Nemecka, ktorí k nám prenikajú cez nechránenú hranicu a teraz nám ich vracajú z Česka. Verejne sa začína hovoriť o liečebnej turistike. Vojna je predo dverami. O civilnej obrane sa mlčí. Ak by k niečomu nebodaj došlo, asi bude platiť: zachráň sa, kto môžeš.

Štyridsať rokov stavajú novú fakultnú nemocnicu na Rázsochách, výsledok je zbúranie skeletu. Milióny odvial vietor, a nik nie je za to zodpovedný. Každý vládny novic povie, že nie sú peniaze, lebo tí pred nami nerobili nič. Vláda sa tvári, že sa nič nedeje. Opozícia hovorí, že zdravotníctvo je pred kolapsom – ja tvrdím, že je v ňom. Pre katastrofickú situáciu v organizácii zdravotníctva lekári dali hromadné výpovede. Neviem si predstaviť, čo by sa stalo, keby teraz z nemocníc a ambulancií odišli pracujúci dôchodcovia.

Minister Matovič dúfa, že havarijnú situáciu v zdravotníctve vyrieši päťsto medikov ročne. Ja tvrdím, že kým sa nezmení havarijná situácia v slovenskom zdravotníctve, za lepšími podmienkami sa poberú do sveta aj ďalší.

SEBAOBRANA

Blíži sa ďalšia nezvyčajná zima. Kým predchádzajúce dve boli poznamenané pandémiou, táto bude o svetle a teple. Všetci nás síce ubezpečujú, ako nám pomôžu a čakajú za to vďaku už mesiace vopred, ale každý vie, ako je to na Slovensku tento rok s pomocou vlády občanom.

Verte, oplatí sa...

Predaj tuhých palív – dreva a uhlia – enormne stúpol, svedčí to o tom, že mnohí z nás sa spoliehajú na vykurovanie a ohrev teplej vody spôsobom, ktorý si vyžaduje mať v prvom rade v stopercentnom stave vykurovaciu sústavu a dymovody, teda komíny. Na odborné revízie kotlov je možno už neskoro, ale predsa len, ide o investíciu, ktorá sa určite vyplatí. Oveľa vážnejšou témou je revízia komínov. Ide totiž o povinnosť zo zákona. A je to o to dôležitejšie, že mnohí, ktorí túto zimu sprevádzkujú staré komíny, ich už roky nepoužívali. Revízna správa komína a dymovodu je potrebná aj pre poisťovňu. Majitelia domu s komínom musia uskutočniť revíziu komínov a aj dymovodov s napojeným vykurovacím telesom minimálne raz ročne. Túto povinnosť im ukladá novela zákona o ochrane pred požiarmi. Na preplatenie škôd spôsobených ohňom však poisťovni nestačí iba čestné vyhlásenie o tom, že ste si komín sami vyčistili. Poisťovňa vyžaduje potvrdenie o revíznej kontrole od certifikovaného kominára. Bez tohto dokumentu poisťovňa škody spravidla nepreplaca. Naopak , nastáva tu riziko pokuty a v krajnom prípade trestné stíhanie. Čo ak by v prípade požiaru toto potvrdenie o kominárskej kontrole zmizlo v ohni? Kominári si kópiu potvrdenia archivujú, a preto v prípade škodovej udalosti vedia tento dokument dodať. Neudržiavanie komína v správnom stave totiž okrem zlého ťahu môže viesť k zapáleniu dechtom nasiaknutých sadzí. Riziko požiaru stúpa, už keď je na vnútornej stene komína usadená trojmilimetrová vrstva. Pri jej vzplanutí sa vytvorí teplota nad tisíc stupňov, a to dokáže komín zapáliť. Vyhorenie sadzí v komíne je u nás na prvom mieste v príčinách požiarov v domoch. Preto treba dôsledne vykonávať pravidelné kontroly.

Druhou témou je zaťažovanie starých elektrických obvodov spotrebičmi na výrobu tepla. Okrem vysokých účtov za elektrinu môže často dôjsť k škodovej udalosti. Nie každý rozvod je totiž schopný „uniesť“ spotrebič s vysokým príkonom. Schodnejšou cestou, ako získať viac tepla, je napríklad odstaviť nábytok od radiátorov, vložiť medzi radiátor a vonkajšiu stenu fóliu, napríklad bežnú hliníkovú, akú používame v kuchyni, rozumne vetrať nárazovo, a nie priebežne. Aj odhrnutie závesov počas dňa pomôže ohriať hoci aj v mrazoch byt, ak svieti slnko.

Nuž a napokon – je tu osvetlenie. V jeho prípade môžeme znížiť spotrebu elektriny, avšak investíciou do úspornejších zdrojov tepla, teda ide o čistú návratnosť v niekoľkoročnom časovom horizonte. Stredná cesta je vymeniť vysokovýkonné žiarovky za žiarovky s nižším príkonom – ľudovo stovky za sedemdesiatky, alebo zvážiť, či musí byť vysvietená miestnosť všetkými zdrojmi a či by nestačil iba jeden-dva. Zo svojich predlžovacích káblov vyťahujte všetky nabíjačky, transformátory a spotrebiče, ktoré práve nepoužívate. Verte, oplatí sa to.

(ib)

Katarína VAVROVÁ miluje kroje, folklór, ale aj Baudelaira a magický realizmus

V našich krojoch je všetko o slovenskom národe

Zhovával sa Lukáš PERNÝ – Foto: internet

Katarína VAVROVÁ je akademická maliarka a grafička, ktorej tvorbu môžete obdivovať v takých významných knihách ako Štúrovci od Jozefa Čertíka či v novom vydaní Sládkovičovej Maríny, na výtvarnom dotvorení ktorých spolupracovala s manželom Borisom Kvasnicom. Jej otcom bol Milan Vavro, slovenský maliar, grafik, portrétista, ilustrátor a karikaturista, známy najmä z časopisu Roháč. Vyštudovala VŠVU v ročníku legendárneho Albína Brunovského a absolvovala študijné pobyty na Academia delle Belle Arti v Perugii. Dostala desiatky uznaní a ocenení už od roka 1988, keď získala Prize for Illustration ešte za Československo.

● Je potešením pre milovníkov umenia, že profesor Brunovský má takých zdatných a úspešných nasledovníkov. Vaše obrazy sú skutočne originálne a váš štýl je neprehliadnuteľný. Čo vás viedlo k tomuto povolaniu a čo vás najviac pri tvorbe inšpiruje?

Pochádzam z umeleckej rodiny Milana Vavra. Umenie bolo v našej rodine každodennou témou. Mamina bola veľkou otcovou oporou a je tiež zžitá s týmto prostredím ako mimoriadne empatická a umelecká duša. Otec mal brilantnú skratkovú kresbu

INTERVIEW

a mimoriadny maliarsky talent. Bol veľmi akčný, temperamentný a všestranný muž. Tak som pomaly vnímala jeho svet a odmalička kreslila a pomocou kresbičiek zachytávala zážitky a dojmy z rozprávok, ktoré mi mamina čítala. Otec kupoval knihy a spolu sme ich pozerali a čítali. Náš domov sa stal veľkou knižnicou. Táto vášeň ho neopustila až do smrti. Ostala mi po ňom veľká knižnica monografií a množstvo iných kníh. Pri tvorbe ma inšpiruje literatúra, básnická tvorba, slovenský folklór, príroda, cestovanie aj osobné zážitky.

● Ilustrovali ste aj knihu o štúrovcoch a ako iste viete, Matica slovenská tento rok vyhlásila za Rok odkazu štúrovcov. Okrem iných má dvestoročnicu aj prvý slovenský profesionálny maliar Peter Michal Bohúň a nedávno som na výstave o Ivanovi Horváthovi tiež objavil prvú slovenskú akademickú maliarku Želmíru Duchajovú-Švehlovú. Ako vnímate tieto osobnosti dejín slovenského výtvarného umenia?

Romantický maliar Bohúň či Duchajová-Švehlová ako prvá slovenská maliarka patria k histórii slovenského umenia. Študovala v zahraničí, takže v jej tvorbe cítiť vplyv impresionizmu. Slovenské klasické maliarstvo je veľmi ovplyvnené takými silnými motívmi, ako sú príroda či láska k folklóru a vzťah k vlasti. Na Slovensku vzniklo aj množstvo anonymných rez-

Umelkyňa Katarína VAVROVÁ

bárov tzv. ľudoviek najmä s náboženskými motívmi. Aj tie môj otec zbieral a vytvoril si krásnu zbierku, ktorá ma nesmierne v tvorbe inšpiruje. Všetko toto dokazuje veľkosť kultúry Slovákov a ich cit pre estetiku.

● Čo máte najradšej na slovenskej kultúre? Do akej miery vás inšpiruje v tvorbe svetová a do akej miery slovenská tvorba?

V tomto období pripravujem knihu ľudových piesní (výber Ľubomíra Feldeka). Objavila som svet kultúry našich predkov a študujem slovenské kroje podľa oblasti, ich odlišnosti, svet výšiviek a ich krásu. Zistila som, že aj v tomto období je na Slovensku veľa krojárov zapálených za vec a práve ich zásluhou sa zachovali krásne zbierky krojov. Jeden z nich je Stano Talapka a aj vďaka nemu máme na Slovensku krásne výstavy z jeho zbierky. Ja som popri týchto zberateľoch laikom, ktorý viac-menej zbiera súčasti krojov a s úctou nazerá na ich činnosť. Kniha je mimoriadne ovplyvnená slovenským krojom, ale zostáva v duchu magického fantazijného realizmu. V tom slovenskom kroji je o našom národe všetko povedané. Bolo by dobré naučiť vnímať toto dedičstvo aj naše deti. Prvú výstavu v tomto duchu som mala v roku 2019 (Slovenské impresie). Pri príležitosti vydania knihy ľudových piesní robíme vernisáž v personálnej galérii KUW. Veľmi sa na to teším. Sledujem tiež svetovú scénu a aj títo pozoruhodní umelci ma inšpirujú a posúvajú.

● V o vašich dielach dominuje motív éterických bytostí, tajomných dievčat, ktoré pripomínajú víly, rusalky a mytologický svet ako zo Švantnerovej tvorby. Napokon ste autorkou aj predlohy pre knihu Kytice od Erbena či Sládkovičovej Maríny, ktoré predznamenali budúci vývoj literatúry (v lyrizovanej próze a budúcom magickom realizme). Prečo práve tieto motívy? Akoby vaše maľby elegantne dopĺňali literatúru...

Mala som skutočne nesmierne šťastie splniť si sny a pracovať na krásnych knihách, ktoré sú môjmu srdcu blízke. Všetko som prežívala a snažila sa zo seba dať to úplne najlepšie. Vďaka vydavateľstvu Perfekt to bola ako prvá Dafnis a Chloe (antická rozprávka) či náš slovenský Rúfus, Kytice K. R. Erbena, Meduška od Eleny Čepčekovej. Najviac ma fascinoval Baudelaire (to všetko v spolupráci s Ľubomírom Feldekom). Cez Baudelaira, takého nadčasového a stále moderného, som sa ocitla vo svete fantázie a láskavosti, ale aj smrti a krutosti. Všetko v jednom diele zakázaného a zatrateného básnika – génia. Najväčším prekvapením bola výstava v Danubiane minulý rok, kde diváci pochopili tú emóciu, a ohlasy som mala ohromné. Vtedy som si povedala, že to má význam – všetka tá práca. Napokon dôkazom je, že sú všetky naše knihy vypredané. Na Sládkovičovu Marínu mám ohlasy neustále a pre veľký záujem sme urobili už tretie vydanie.

● Máte za sebou obrovské množstvo výstav, ocenení a uznaní. Čo považujete za svoj najväčší úspech?

Mojím najväčším úspechom je moja nezávislosť a sloboda. Dá sa povedať, že ako rodina sme tím. Môj syn je mojím šéfom, manžel robí skeny, fotografie, dizajn a zobrali sme medzi seba aj Zuzanu Mazurovú, ktorá sa stala mojou pravou rukou. Syn je dnes významný reštaurátor v Nemecku a ako firma reštaurujú historické budovy, zámky a kaštiele. Cítim zázemie a ostrov, ktorý je pre mňa a pre tvorbu nesmierne dôležitý.

Čomu sa venujete okrem maľby? Často dávate na internet príspevky s tancom, prečo práve tanec? Máte ešte nejaké ďalšie záľuby?

Zmienka o tanci vyvolala vo mne úsmev. Je to len radosť a emócia. To všetko vďaka maľovaniu a kresleniu. Všetko spolu súvisí. Začalo sa to s mojím ohnutým chrbtom a bolesťami. Vďaka stovkám hodín nad obrázkami. Skončila som s preťaženou rukou v nemocnici. Môj syn do mňa denne húdol – mamina začni cvičiť. Pred piatimi rokmi som začala najskôr s orbitrekom, so strečingom a s ďalšími ľahšími cvičeniami. Tancujem vždy za odmenu.

● Kto je váš najobľúbenejší umelec?

Môj najobľúbenejší umelec je môj otec. Aj keď tu nie je, cítim jeho prítomnosť, neustále počujem jeho slová. Je mojím vzorom a učiteľom.

Aké sú vaše najnovšie plány? Na čom aktuálne pracujete a čo je v rámci vašej práce najväčšou víziou?

Momentálne musíme skompletizovať knihu ľudových piesní. Na to sa veľmi teším, ako do povedomia dáme naše krásne ľudové piesne aj s notami. Možno aj naša kniha vzbudí záujem o slovenské kroje, v ktorých je kus histórie. Prednedávnom sme krstili knihu od Eleny Čepčekovej Meduška (v našej súkromnej galérii KUW). Máme z toho taký dobrý pocit a ľudia sa tak z celej akcie tešili, že sme sa rozhodli urobiť pred Vianocami ďalšiu výstavu – Tancujúce pierko. Bude to prehliadka perovej expresívnej kresby, ľahkej ako vánok, ako tanec. Čaká ma ešte výstava v Krakove, ktorá príde rovno z Varšavy. Vízie do budúcnosti nemám. Užívam si prítomnosť. Verím, že to, čo dávate, sa vám vráti...

MEDZI NAMI

Nočné mory školstva

Ľudovít ŠTEVKO

Premiér Eduard Heger ide do Fínska a berie so sebou nového ministra školstva Jána Hvoreckého a policajného prezidenta Štefana Hamrana. Správa o tejto zahraničnej ceste by nevzbudzovala zvláštnu pozornosť, keby nebola motivovaná nedávnymi tragickými udalosťami – dvojnásobnou vraždou pred barom Tepláreň a pokusom o vraždu na Strednej odbornej škole v Novákoch. V oboch prípadoch boli vykonávateľmi vražedných útokov študenti. Fínsko, ktoré má jeden z najúspešnejších vzdelávacích systémov na svete, známy Feature Learning Finland, zažilo v posledných rokoch v školách viacero vrážd. V roku 2007 osemnásťročný školák zastrelil v škole vo fínskom meste Jokela osem ľudí, v roku 2008 v mestečku Kauhajoki zastrelil mladý muž desať ľudí a v roku 2013 šestnásťročný mladík učňovskej školy v Oulu ťažko zranil nožom tri spolužiačky a školníka. Posledná udalosť sa stala v roku 2019 v meste Kuopio v strednom Fínsku, kde mladý útočník ozbrojený mečom v priestoroch školy jednu osobu zabil a deväť ďalších zranil.

Dá sa pochopiť, že vynikajúce výsledky fínskeho vzdelávacieho systému inšpirujú slovenského rezortného ministra, ale už ťažšie možno hľadať inšpiráciu pre policajného prezidenta, najmä ak v takej demokraticky vyspelej krajine, ako je Fínsko, nevedia policajti úspešne čeliť tejto mimoriadne vážnej trestnej činnosti v školách. Polícia je len sekundárnym činiteľom riešenia problému. Príčina problémov spočíva v strate hodnôt, v morálnom i kultúrnom stave západnej spoločnosti, ale východisko z morálneho marazmu musia hľadať nezávislé intelektuálne elity, nie politici.

Školstvo by nemalo byť nástrojom politického zápasu, zhodujú sa experti na vzdelávanie už dobrých tridsať rokov. Lenže za celé toto obdobie budovania tzv. demokratickej spoločnosti sa s každou zmenou vlády menili politické pohľady na školský systém v snahe prispôsobiť ho skupinovým či dokonca straníckym záujmom. V systéme sa riešili viac politické ako zásadné otázky školskej reformy, ktoré sa skloňovali ako samospasiteľná floskula doterajších vlád.

Vlastne o skutočné reformy ani nešlo. Boli to od roka 1989 iba pokusy takmer všetkých doterajších dvadsiatich dvoch ministrov školstva. Každý politickou stranou dosadený minister, ktorý sa trochu ohrial v horúcom kresle, sotva stačil negovať predstavy svojho predchodcu a vysloviť svoje predstavy o výchove a vzdelávaní, bol nahradený iným ministrom z iného politického košiara. Výsledkom bolo iba prehlbovanie neistoty pedagógov a morálne a fyzické zbedačovanie školstva a učiteľského stavu. Kto by si dnes spomenul na to, akú stopu zanechali v riadení slovenského vzdelávacieho systému takí ministri školstva ako Ladislav Kováč, Roman Kováč, Ľubomír Harach, Peter Ponický, Martin Fronc, Eugen Jurzyca či nedávny „výkvet odbornosti“, pôvodným povolaním obuvník, Branislav Gröhling. Každý chvíľku ťahal pílku či už ako nominant, alebo člen dnes zabudnutej alebo marginálnej politickej strany VPN, HZDS, DEÚS, SDĽ, KDH, SDKÚ-DS.

Neexistuje spoločenská dohoda o smerovaní vzdelávania naprieč celým politickým spektrom ani kontinuita nadväzujúca na úspešné domáce kultúrne a vzdelávacie tradície. Rozdiely medzi fínskym a slovenským školstvom nie sú len v učiteľských platoch, ale najmä v akceptácii učiteľského stavu. Vo Fínsku je učiteľstvo top povolanie, u nás je učiteľ ohrozený druh. Fíni si svoj úspešný vzdelávací systém vytvorili na svoj kultúrny obraz, ktorý sa nedá ľahko a rýchlo preniesť do iných prostredí. Na fínskych školách žiaci učiteľom tykajú, vyučovací proces prechádza od predmetov k projektovej metóde a k diskusii o témach. Monologický vyučovací proces v našom základnom a strednom školstve vychováva pasívneho žiaka s nízkou čitateľskou gramotnosťou a nízkou schopnosťou formulovať vlastné myšlienky.

Internet žiakom rozširuje obzor, ale nekontrolovane ich valcuje psychicky. Agresia, kyberšikana, izolácia, emočná vykoľajiteľnosť mladistvých – to sú fenomény internetovej doby. Tento problém sme nezvládli, tak sa nečudujme.

Politickí predstavitelia deklarujú iný postoj k histórii doma a iný v zahraničí

Naša diplomacia asi neodsudzuje nacizmus

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: internet, OSN

Bez záujmu slovenských médií sa začiatkom novembra tohto roka konalo hlasovanie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov o rezolúcii s dlhým názvom Boj proti glorifikácii nacizmu, neonacizmu a iným praktikám, ktoré prispievajú k eskalácii moderných foriem rasizmu, rasovej diskriminácie, xenofóbie a súvisiacej intolerancie. Predkladatelia takto odsudzujú incidenty súvisiace s glorifikáciou a propagandou nacizmu, aplikáciu pronacistických grafiti a kresieb na pamätníkoch obetiam druhej svetovej vojny.

Valné zhromaždenie OSN prijatím uznesenia odsudzuje glorifikáciu nacistického hnutia, neonacizmu a bývalých členov organizácie vojenskej časti nacistickej strany Waffen SS, ku ktorej odkazu sa dodnes hlásia predstavitelia štátu v Lotyšsku, Estónsku a Litve, stavanie pamätníkov nacistom, organizovanie zhromaždení na oslavu nacistickej minulosti a aktivizáciu neonacistických hnutí.

Valné zhromaždenie OSN hlasovalo o odmietnutí prejavov neonacizmu vo svete. Slovensko bolo proti.

■ OBROVSKÝ ŠKANDÁL

Na jednej strane je nezáujem verejnosti daný tým, že návrh uznesenia s viac-menej totožným názvom predkladá Ruská federácia a ďalšie štáty každý rok od roka 2005. Tohto roku hlasovalo za prijatie dokumentu 105 krajín, 15 sa zdržalo a proti bolo 52. Ak ste presvedčení, že zástupca Slovenska, krajiny, ktorá bola okupovaná nacistami a ešte roky po vojne sužovaná banderovcami, hlasoval za jej prijatie, mýlite sa. Slovensko hrdiace sa svojím odbojom proti podriadenosti krajiny hitlerovskému Nemecku, ktorý vyvrcholil Slovenským národným povstaním, hlasovalo proti prijatiu tohto dokumentu. Stránka Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR mlčí a nevysvetľuje príčiny tohto hlasovania, čo je obrovským škandálom. Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Rastislav Káčer sa radšej na webovej stránke pochválil, ako sa v deň hlasovania na pôde OSN 4. novembra zúčastnil vo Viedni na medzinárodnej konferencii Bezpečnosť novinárov: Ochrana médií na ochranu demokracie...

ŠKANDÁL

■ NACIZMUS NECHCEME

Len pred pár mesiacmi pri príležitosti sedemdesiateho ôsmeho výročia SNP napísalo hnutie OĽaNO na sociálnej sieti tieto proklamácie: „Naši predkovia dali jasne najavo, že nacizmus na Slovensku nechceme. Hrdinovia povstania postavili náš národ na správnu stranu."

Strana SAS odsúdila vtedy legitimizáciu fašizmu v politike a predseda KDH Milan Majerský sa vyslovil: „Nedovoľme ani dnes rásť extrémizmu a fašizmu v akejkoľvek podobe a forme." Predseda parlamentu Boris Kollár v príhovore povedal, že „Slovensko musí zostať verné svojim antifašistickým a povstaleckým tradíciám. Je na nich postavený vývin slovenského národa od roka 1944". Predseda platformy Most – Híd mimoparlamentnej Aliancie Konrád Rigó deklaroval, že Slovensko sa vďaka povstalcom a ľuďom, ktorí im pomáhali, nakoniec ocitlo na správnej strane dejín. Pripomenul, že krajina je opäť v situácii, keď nie je jedno, kde sa postavíme.

Čo sa teda zmenilo za tých pár mesiacov, že Slovensko hlasovalo proti rezolúcii OSN odsudzujúcu nacizmus?

■ NEPOCHOPITEĽNÝ POSTOJ

Ak sa pozrieme na hlasovanie po rokoch od roka 2005, tak proti rezolúcii boli maximálne štyri štáty, niekedy iba jeden. Zaujímavý je postoj Ukrajiny. Do roka 2013 za vlády prezidenta Viktora Janukovyča rezolúciu proti rasizmu, xenofóbii a nacizmu vždy podporila. Od roka 2014 za prezidenta Petra Porošenka hlasuje proti, od roka 2016 do minulého roka boli proti uzneseniu okrem nej iba USA. Tí to obhajujú, že hoci krajina odsudzuje nacizmus, hlasuje proti rezolúcii, pretože porušuje ochranu práva na slobodu prejavu podľa prvého dodatku Ústavy Spojených štátov. O tom, prečo došlo k prehodnoteniu ukrajinských postojov práve v roku 2014, vieme z historických udalostí, ktoré sa začali na Ukrajine v tom roku. V rozprave niekoľko delegátov ospravedlnilo svoj záporný postoj pokusom Moskvy využiť zámienku boja proti neonacizmu na ospravedlnenie vojny proti Ukrajine.

■ KONAJME ZÁSADOVO

Proti obsahu by však žiadny štát nemal mať výhrady. Navyše ide o nezáväznú rezolúciu Valného zhromaždenia OSN, ktorý nemá záväzný charakter ako rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN. „Rezolúcia odporúča krajinám prijať vhodné konkrétne opatrenia, a to aj v legislatívnej oblasti a v oblasti vzdelávania, aby zabránili revízii histórie a výsledkov druhej svetovej vojny a popieraniu zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov spáchaných počas druhej svetovej vojny," uviedla diplomatická misia Ruskej federácie pri OSN. Okrem Ruska je pod návrhom podpísaných šestnásť štátov, medzi inými aj Sudán, ktorý zažil etnické čistky v Dárfúre, obeť územných sporov Azerbajdžan alebo Sýria, kde občianska vojna vyhnala milióny ľudí aj na Slovensko.

Slovensko sa v predchádzajúcich rokoch, rovnako ako väčšina členských štátov Európskej únie, hlasovania zdržalo. Po tomto hlasovaní sa už musí rozhodnúť, aký postoj v budúcnosti zaujme. Nemôžeme v zahraničí konať inak, ako prezentujeme doma. Inak pošliapeme odkaz našich predkov, ktorý sme si ako štát protihitlerovskej koalície ich krvou vybudovali.

Európska centrálna banka opakovane a výrazne zvyšuje úrokové sadzby

Inflácia škrtí ekonomiku starého kontinentu

Róbert HÖLCZ– Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Po niekoľkoročných úrokových suchotách zvýšila Európska centrálna banka na konci októbra už tretíkrát v tomto roku základnú úrokovú sadzu o 0,75 bázického bodu, čo znamená, že vklady komerčných bánk na ich účtoch v ECB sa tak budú úročiť 1,5 percenta a za požičiavanie od ECB budú komerčné banky platiť úrok dve percentá.

Pochopiteľná je preto otázka, prečo sa úrokové sadzby ECB zvyšovali, keď vieme, že neznížia ceny energií, ktoré sa z rôznych dôvodov zvýšili o 40 percent, ani ceny potravín, ktoré sa zvýšili o 13 percent? Dôvodom môže byť len rast inflácie. V eurozóne atakuje hranicu 10 percent a na Slovensku sa blíži k hranici 14 percent. Výrazne sa zvýšili úrokové sadzby aj za Atlantikom – blížia sa k úrovni štyroch percent, následkom čoho sa výmenný kurz eura voči americkému doláru znižuje.

■ SPOMALENIE EKONOMIKY

Zvyšovaním úrokových sadzieb dôjde k spomaleniu ekonomiky, pod čím treba rozumieť pokles dopytu, s ktorým ruka v ruke ide nárast nezamestnanosti. Viac si napokon zaplatia aj všetci úveroví dlžníci.

V eurozóne sa v nasledujúcom roku počíta s poklesom hospodárskeho rastu, pod ktorý sa podpisujú aj vyššie úrokové sadzby ECB. Tie sa vraj do konca tohto roka budú ešte zvyšovať. Pre už spomínaný pokles ekonomiky zníži sa dopyt po energiách – do prevádzky sa znovu uvádzajú odstavené funkčné jadrové elektrárne a obnovuje sa ťažba uhlia. Počíta sa aj s nárastom obnoviteľných zdrojov energií, a takto by sme mohli pokračovať. Všetky spomínané dôvody môžu ochladiť hospodársky rast, čo bude viesť k poklesu inflácie aj s následným dosahom na pokles úrokov. Na infláciu však majú vplyv aj terajšie fiškálne opatrenia vlády, ktoré z dôvodu záchrany pracovných miest, kompenzácie zvýšených výdavkov domácností na energie, ale aj vyšších nákladov firiem výrazným spôsobom zvyšujú deficity verejných rozpočtov. Na ich „zaplátanie" vláda emituje štátne dlhopisy. Pokiaľ pred pandémiou boli výnosy zo štátnych dlhopisov na úrovni pod 0,5 percenta, nedávno sa náš desaťročný štátny dlhopis predával za výnos 4 percentá.

Z vyššej inflácie však môžu mať „radosť" príjmové stránky verejných rozpočtov, keď pre vyššie ceny tovarov a služieb zaplatíme všetci vyššie dane z pridanej hodnoty, ako aj vyššie spotrebné dane. Keďže sa v niektorých sektoroch zvýšili aj mzdy zamestnancov, odvádzajú sa do verejných rozpočtov vyššie dane a odvody. Vyššie príjmy v štátnom rozpočte sa na základe jeho novely prerozdelia do konca tohto roka na štrnáste dôchodky, na kompenzáciu vyšších výdavkov pre ohrozené skupiny obyvateľstva, na pomoc firmám s vyššími cenami energií, ako aj pre potreby verejnej správy.

■ FINANČNÉ PARADOXY

Otázkou je, ako budú na vyššie úrokové sadzby ECB reagovať najviac zadlžené južné štáty eurozóny? Veď dlžoby nedokázali znižovať ani vtedy, keď – ako sa povie – boli „peniaze za babku". Ako si budú počínať pri terajších vyšších úrokových sadzbách, si nevieme ani predstaviť. ECB už avizovala, že v talóne má neštandardný menový nástroj, ktorým nebude kvantitatívne uvoľňovanie, keďže eurozónu podľa vyjadrenia Rady guvernérov nenechá „potopiť" a pre jej záchranu urobí všetko potrebné.

Napriek sprísňovaniu menovej politiky ECB treba povedať, že jej terajšie úrokové sadzby sú výrazne nižšie ako v okolitých štátoch V4, keď v Maďarsku sú 13 percent, v Česku 7 percent a v Poľsku 6,5 percenta, čo súvisí aj s tamojšou výrazne vyššou mierou inflácie. Za paradox finančného trhu však treba pokladať, že ceny štátnych dlhopisov sú vyššie ako hypotekárne úroky, a aj preto platí štát za požičané peniaze viac ako hypotekárny dlžník.

FINANČNÝ SERVIS

Životným snom väčšiny slovenských domácností je mať vlastné bývanie. Dôkazom je, že deväťdesiat percent občanov si tento sen aj splnilo. Nehnuteľnosť sa pokladá za aktívum, ktoré najlepšie dokáže zhodnotiť vlastné i cudzie peniaze na potreby vlastného bývania alebo investičného podnikania. Situácia pri podnikaní s nehnuteľnosťou sa však začína komplikovať v tých prípadoch, keď doň chce domácnosť investovať požičané peniaze, ktorých cena sa neustále zdražuje.

Peniaze slabnú

V minulosti boli hypotekárne úvery s úrokom aj pod jedno percento, dnes po opakovanom zvyšovaní úrokovej sadzby od ECB sú to už štyri percentá a podľa všetkého sa bude ďalej zvyšovať. Do konca februára bola možnosť predĺžiť fixáciu nízkych úrokov v minulosti čerpaných úverov na dlhšie obdobia splácania, čo väčšina dlžníkov aj využila. Domácnosť pri investovaní požičaných peňazí do investičného bývania už pri dnešných úrokových sadzbách, výške prenájmu a narastajúcich nákladoch na bývanie „nezarába", a keď, tak len pri predaji založenej nehnuteľnosti za podmienky, že jej cena bola v minulosti oveľa nižšia, ako je dnes ponúkaná cena. Podľa realitných maklérov bude okrem spomínaných faktorov mať na investičné podnikanie s nehnuteľnosťami vplyv avizovaný pokles reálnych miezd, neistota v zamestnaní a napokon aj existencia realitnej bubliny. Tá však môže aj prasknúť tak ako v roku 2008. Jej negatívne následky pociťujeme dodnes. O tom, že záujem o investičné podnikanie u nás klesá, vedia aj realitné kancelárie. V hlavnom meste sa návratnosť investičného bývania predlžuje na tridsať rokov, a preto sa nečudujme, že narastá počet záujemcov o investovanie peňazí do nehnuteľností v klimaticky lákavom Španielsku alebo na Cypre, navyše s výrazne nižšou lehotou ich návratnosti.

Vyššie úrokové sadzby ECB neprispievajú k doterajšiemu zhodnocovaniu akciových a dlhopisových fondov, na ktorých domácnosti väčšinou zarobili. A tak si väčšina z nás kladie otázku, do čoho sa dnes ešte oplatí investovať? Podľa názoru investičných poradcov situácia s lacnými peniazmi a aj s nízkou infláciou sa už nebude opakovať, a tak sa treba prispôsobiť novým pomerom. Vôbec sa neodporúča panikáriť a predávať za nízke ceny, ale skôr za nízke ceny dokupovať. S tým, že výnosy „neporazia" terajšiu infláciu, sa počíta, ale určite zmiernia znehodnotenie pod vankúšom uložených dočasne voľných prostriedkov. V investovaní s nimi si treba zvoliť investičný mix do viacerých aktív, regiónov či predmetu podnikania pri rešpektovaní najmä investičného horizontu klienta. V súvislosti so Svetovým dňom sporenia, ktorý bol 31. októbra, vieme, že vklady domácností dnes predstavujú takmer 43 miliárd eur, ktoré v súčasnosti znehodnocuje štrnásťpercentná inflácia.

Róbert HÖLCZ

ROZHOVOR TÝŽDŇA

Nijaký národ na svete nedokáže prežiť, ak zaprie svoju vlastnú minulosť

S dôstojnosťou si treba zachovať dejinnú identitu

Zhovával sa Matej MINDÁR – Foto: archív (mk)

Obľúbený rímskokatolícky kňaz Marián KUFFA sa hrdo hlási k slovenskému národu a jeho histórii. Je presvedčený, že byť dobrým kresťanom nie je v rozpore so zdravým slovenským vlastenectvom a patriotizmom. Upozorňuje však, že ako Slováci musíme mať veľkú úctu a rešpekt k ostatným národom. Nielen o tom sme sa rozprávali v exkluzívnom rozhovore, ktorý poskytol pre matičný dvojtýždenník.

● Od roka 1994 nepretržite pôsobíte vo farnosti Žakovce. Vráťme sa však na úplný začiatok. Prečo ste sa rozhodli pre duchovnú službu?

Pôvodne som vôbec neplánoval ísť cestou kňazstva. Mal som úplne iné predstavy a záujmy. Veľmi rád som sa venoval jazdeniu na koňoch a streľbe z pušiek. Okrem toho som bol aktívny aj v karate a horolezectve. Ako väčšina mladých chlapcov som mal tiež svoje dievča a chcel som sa oženiť. Môj život však Ježiš Kristus úplne otočil naruby po úraze na Gerlachovskom štíte. Horskí záchranári ma trinásť hodín prevážali do popradskej nemocnice. Počas tejto náročnej záchrannej akcie som cítil, že mi Pán Boh dal druhú šancu. Sľúbil som mu preto, že ako zasvätený kňaz odplatím jeho veľkú dobrotu a milosrdenstvo.

● Práve v Žakovciach ste za toto obdobie vytvorili silnú komunitu ľudí, ktorí majú za sebou rôzne životné príbehy. Do akej miery bolo vaše rozhodnutie pôsobiť v tejto farnosti ovplyvnené vaším obrátením na Gerlachovskom štíte?

Rozhodnutie ísť do Žakoviec malo veľký súvis so sľubom Pánu Bohu po mojom zranení v Tatrách. Ako mladý seminarista som mal veľké šťastie na vtedajšieho pána biskupa Františka Tondru, ktorý ako spišský diecézny biskup mi v tomto smere veľmi pomohol. Dodnes si pamätám náš prvý spoločný rozhovor, keď som ho osobne požiadal, aby som po kňazskej vysviacke mohol pôsobiť v Žakovciach. S úsmevom mi odpovedal: „Naivný bohoslovček si pýta faru.“ Opýtal sa ma preto, akú faru chcem. Odpovedal som: „Faru v Žakovciach.“ Ešte v ten istý deň sme sa autom vybrali do Žakoviec. Z miestneho kopca sme sa spoločne pozerali na miestnu zdevastovanú budovu farského úradu. Spýtal sa ma ešte raz: „Naozaj toto chceš?“ Moja odpoveď bola stále rovnaká. Pán biskup Tondra mi však vzápätí povedal, že mi momentálne nemôže poskytnúť nijaké peniaze na opravu fary. Ja mu na to, že nič iné okrem jeho požehnania nepotrebujem. Takto sa začalo moje pôsobenie v Žakovciach.

● V tom čase ste boli ešte ako bohoslovec v kňazskom seminári. Akým spôsobom ste začiatok vášho pôsobenia v Žakovciach skĺbili so štúdiom?

Pán biskup Tondra mi sem zo seminára dovolil chodiť počas víkendov pracovať pod dvoma podmienkami. Po prvé – bude kontrolovať moju nábožnosť. Toto bolo pre mňa veľmi ľahké, pretože sa rád modlím. Po druhé – môj študijný prospech. Ako priemerný trojkár som napokon štúdium teológie zvládol na samé jednotky. Pán biskup pravidelne kontroloval môj index. Nikto z bohoslovcov nesmel mať auto v seminári. Ja som mal dve nákladné autá v jeho záhrade. Môžem preto povedať, že som mal naozaj šťastie na dobrého biskupa.

● Ako katolícky kňaz máte veľkú úctu k Bohorodičke. Čo pre vás osobne znamená úcta k Sedembolestnej Panne Márii ako patrónke Slovenska?

Z náboženského hľadiska sedmička v Svätom Písme znamená plnosť – plná bolesti. Ako kresťania sme jej adoptívne deti. Sedembolestná Panna Mária pre náš národ znamená naozaj veľmi veľa. Som preto osobne veľmi hrdý, že sme si ju ako Slováci vyvolili za našu patrónku.

Patriotizmus a otvorenosť duchovného otca Mariána KUFFU niektorým politikom i predstaviteľom cirkvi prekáža.

● Ako vnímate úctu k Sedembolestnej Panne Márii zo slovenského pohľadu? Aký to má pre slovenský národ symbolický význam?

Tým, že Ježiš Kristus tak nekonečne miluje svoju matku Máriu, nikdy z jej prosieb nič neodmietne, ak sú s súlade s Božou vôľou. Preto je dobré, že ako slovenský národ máme u Panny Márie „zvláštnu“ protekciu. S istotou môžeme povedať, že už vyše tisíc rokov počúva naše starosti a trápenia. Len vďaka jej orodovaniu sme ako Slováci dokázali prežiť náročné historické skúšky. Na toto nesmieme nikdy zabudnúť. Mariánska úcta má u nás dlhodobú tradíciu. Jej korene siahajú až do veľkomoravských čias.

● Náš dvojtýždenník spoluvydáva najstaršia celonárodná ustanovizeň Matica slovenská. Čo pre vás osobne znamená pojem národ a štát? Považujete spolu s kresťanskými hodnotami za dôležité aj pestovanie zdravého národného povedomia?

Jednoznačne áno. Jedno s druhým úzko súvisí. Pozrite sa, ako chce nejaký národ riešiť svoju budúcnosť, pokiaľ sa nepriznáva k svojej minulosti? Taký národ jednoducho zmizne zo zemského povrchu. Je však nepríjemnou pravdou, že tradícia sa dnes medzi nami až tak nenosí. Svätý Otec František vo svojom posolstve hovorí, že každý národ si spolu s dôstojnosťou musí zachovať aj svoju vlastnú historickú identitu. Presne tohto sa aj my Slováci musíme držať. Ako štátotvorný národ však musíme rešpektovať všetky ostatné národy a národnosti, s ktorými tvoríme náš štát. Toto je veľmi dôležité.

● V Preambule Ústavy SR sa píše, že Slovenská republika sa odvoláva na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy. Ako vy vnímate svätých solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda?

K solúnskym bratom mám zvláštnu úctu, pretože nášmu národu priniesli pravú kresťanskú vieru v rodnom staroslovenskom jazyku. Veľmi ma teší, že aj Ústava SR sa na ich odkaz priamo odvoláva. Bohužiaľ, naši spolubratia liberáli by však toto chceli dať odtiaľ preč. Keď však odstránime z vedomia nášho národa túto historickú pamäť, nebudeme mať svoju budúcnosť. Toto si musíme všetci uvedomiť.

● Zastavme sa pri období slovenského národného obrodenia v 18. a 19. storočí. Veľkú zásluhu na tomto procese mali práve slovenskí katolícki kňazi. Ako si osobne vážite osobnosť Antona Bernoláka – kodifikátora prvej spisovnej slovenčiny?

Som hrdý, že z radov katolíkov sa našiel niekto, kto ako prvý vytvoril predpoklady na sformovanie Slovákov v moderný svojbytný národ. Anton Bernolák, ako aj ostatní slovenskí katolícki kňazi krásnym spôsobom skĺbili s kresťanskou vieru zdravé slovenské vlastenectvo.

● Ako hodnotíte podiel štúrovskej generácie v národno-emancipačnom zápase Slovákov, ktorá bola v prevažnej miere evanjelická?

Všetci sme Božie deti. Som veľmi rád, že aj z radov našich spolubratov evanjelikov sa našiel niekto, kto bojoval za zrovnoprávnenie Slovákov vo vtedajšom Uhorsku. Ich odkaz preberali aj nasledujúce slovenské generácie. Jeho završením je vytvorenie samostatnej Slovenskej republiky.

● Do radov rímskokatolíckych kňazov patril i prvý predseda Matice slovenskej biskup Štefan Moyses. Ako nazeráte na túto významnú osobnosť našich moderných dejín?

Bol to výnimočný človek. Svojím intelektom a láskou k slovenskému národu dokázal krásnym spôsobom skĺbiť pravú Kristovu vieru s národovectvom. Jeho úsilím nebolo povýšiť Slovákov nad iné okolité národy. Ak by to urobil, porušil by tým kresťanskú morálku a zdravé slovenské vlastenectvo by premenil na šovinizmus. Jeho cieľom bolo na základe kresťanstva zrovnoprávniť Slovákov a všetky národy vtedajšieho Uhorska vo vzájomnej úcte a rešpekte. Bohu vďaka, že takáto výnimočná osobnosť stála za založením Matice slovenskej. Jeho odkaz musíme zachovať aj pre nasledujúce generácie.

● Ako osobne vnímate podiel ďalšieho katolíckeho kňaza Andreja Hlinku v procese zrovnoprávnenia Slovákov v prvej Československej republike?

Andrej Hlinka bezpochyby patrí do radov významných slovenských osobností našich moderných dejín. Aj v jeho prípade môžeme vidieť, aký podiel malo katolícke duchovenstvo v boji Slovákov za politické a národné práva či už v Uhorsku, alebo v Česko-Slovensku. Na tento fakt môžeme byť všetci hrdí. Je to dobrý príklad aj pre našich spolubratov liberálov, že keby nebolo nás katolíkov, ale aj evanjelikov nemáme dnes svoju vlastnú samostatnú a demokratickú štátnosť. Na toto sa dnes akosi zabúda. Spýtajme sa samých seba, čo bolo zlé na politickom programe Andreja Hlinku za Boha a národ? Prečo by som sa mal hanbiť za svoj národ a za to, že verím v pravého trojjediného Boha? Som Slovák a vždy Slovákom ostanem. Mám však veľkú úctu k ostatným národom. Všetci sme predsa Božie deti.

● Málokto si dnes zo súčasnej mladej generácie uvedomuje fakt, že veľa katolíckych kňazov muselo z národných a náboženských dôvodov odísť po druhej svetovej vojne do zahraničia. Ako vnímate slovenský katolícky exil a osobne biskupa Pavla M. Hnilicu?

Áno, veľa spolubratov kňazov muselo z rôznych dôvodov po druhej svetovej vojne opustiť rodné Slovensko. Máte pravdu, že to boli národné aj náboženské dôvody. A čo sa týka biskupa Pavla M. Hnilicu, je pre mňa veľkou osobnosťou. Pred niekoľkými rokmi som sa s ním stretol pri istej príležitosti v Lučenci. O mnohých veciach sme sa porozprávali. Okrem svojho intelektu mal aj veľkú odvahu robiť dôležité veci nielen pre slovenský národ, ale aj pre celý svet. Ako znalec fatimských zjavení si veľmi dobre uvedomoval nutnosť okamžitého zasvätenia Ruska (vtedy Sovietskeho zväzu) Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. Po dohode s pápežom Jánom Pavlom II. sa vydal do Moskvy vykonať tento akt. A tak počas omše, ktorú tajne odslúžil 25. marca 1984 v bývalom chráme Usnutia Matky Božej v moskovskom Kremli, zasvätil Rusko Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. A viete, čo je na tom to úžasné? Za účasti biskupov a kardinálov z celého sveta v rovnaký deň, síce bez výslovného menovania Ruska, Svätý Otec Ján Pavol II. toto isté urobil na Námestí sv. Petra v Ríme. Ako iste viete, o pár rokov sa rozpadol Sovietsky zväz a vláda komunistických strán v jeho satelitných štátoch postupne stratila svoje dominantné postavenie. Koľkí ľudia na Slovensku vedia o tom, že z duchovného hľadiska biskup Pavol M. Hnilica pomohol zvíťaziť v boji s ateistickou komunistickou ideológiou? Chýba nám aj v tomto smere istá národná a kresťanská hrdosť. Verím, že si po určitom čase začneme ako Slováci viac pripomínať jeho odkaz. Po celý svoj život bol verný Cirkvi a svojmu národu.

● Ako si ceníte fakt, že zasvätenie Ruska Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie vykonal práve slovenský biskup?

To je úžasné, že si Pán Boh vybral na túto náročnú misiu niekoho od nás zo Slovenska. Môžeme byť na to naozaj neskutočne hrdí. Svedčí to o tom, že Pán Boh vníma nás Slovákov ako dôležitých partnerov v ochrane a šírení pravej kresťanskej viery. Zasvätenie urobil biskup Pavol M. Hnilica z lásky k národu a Cirkvi. Takýmto spôsobom to potom referoval aj Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II. Pre mňa osobne bol veľmi odvážnym a statočným človekom. Mnohí neprajníci ho ešte počas života za to zatracovali a potupovali.

● Vo Vatikáne sme mali aj ďalšiu významnú osobnosť slovenského exilu – nedávno zosnulého kardinála Jozefa Tomka.

Ako veľkého vzdelanca. Poznali sme sa aj osobne. Svojou prácou sa vypracoval do pozície vedúcej osobnosti Katolíckej cirkvi hneď po Svätom Otcovi. Nie nadarmo si získal prezývku „červený pápež“. A opäť je to niečo úžasné, že si Pán Boh vybral ďalšieho Slováka, ktorý pozitívnym spôsobom formoval smerovanie kresťanstva v druhej polovici minulého storočia. A čo ma naozaj dodnes veľmi teší, že si našiel čas a prišiel do Žakoviec navštíviť moje deti. Mnohé z nich dodnes spomínajú na tento krásny zážitok.

● Blížime sa k obdobiu vianočných sviatkov. Aký je ich skutočný odkaz?

Keď človek nenosí ducha Vianoc vo svojom srdci, tak vždy budú pre neho tieto sviatky iba akousi príťažou. Čo znamená nosiť vianočného ducha vo svojom srdci? Do našich sŕdc prijímame Ježiša Krista, nášho Spasiteľa a Vykupiteľa, ktorý sa nepoškvrneným počatím narodil pred vyše dvetisíc rokmi Panne Márii v Betleheme. Ježiš je zdrojom pokoja. Ak sa každý jeden človek zmieri s Bohom a dá ho vždy na prvé miesto, bude mať aj ducha Vianoc vo svojom srdci.

● Ako vnímate to, že v súčasnosti sú Vianoce väčšinou chápané skôr po materiálnej stránke ako po duchovnej?

Je to diablova taktika. Prostredníctvom nás všetkých sa snaží dehonestovať podstatu vianočných sviatkov tým, že do popredia nedávame ich duchovnú podstatu, ale materiálnu. Stále rozmýšľame, koľko vianočných darčekov dostaneme, na akú drahú dovolenku počas Vianoc pôjdeme alebo o koľko peňazí sme si za daný rok polepšili. Zabúdame však, že hlavnou podstatou Vianoc je narodenie nášho Spasiteľa a Vykupiteľa Ježiša Krista.

● Môže podľa vás istým spôsobom duch vianočných sviatkov aspoň na istý čas spojiť našu rozpoltenú spoločnosť?

Som presvedčený, že môže. Dôležité je však to, aby sme sa všetci vrátili k ľudskosti a vzájomnému rešpektu. Niekto by mohol namietať, že vediem proti ľuďom liberálneho zmýšľania nenávistnú kampaň. To však nie je pravda. Všetkých ľudí považujem za Božie deti. Som však proti ideológii, ktorá ide proti podstate pravej kresťanskej viery.

● Matica slovenská je dnes terčom útokov zo strany súčasného vedenia rezortu kultúry. Podľa jeho názoru jej poslanie nie je úplne v súlade s dnešnými „hodnotami“. Myslíte si, že môže byť napriek tomu Matica slovenská prínosom aj v súčasnom globalizovanom svete?

Som presvedčený že áno. Matičiari, nedajte sa znechutiť. Nedajte sa ani zlomiť liberálnym duchom. Vďaka tomu, že Matica slovenská stojí na národno-kresťanských základoch, je akousi protiváhou voči globalizmu. Jej úlohou je naďalej formovať zdravé slovenské národné povedomie, aby sme sa necítili pred okolitými národmi menejcenní. Na druhej strane musí viesť slovenský národ na základe kresťanského učenia k rešpektu k ostatným národom. Ak na týchto základoch bude Matica slovenská naďalej stavať, získa si naspäť stratenú úctu a rešpekt celej slovenskej spoločnosti.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

12

2022

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov
Fotokoláž: EČ

O KNIHÁCH A ČÍTANÍ

PETER CABADAJ

Pomaly finišujúci rok 2022 bol okrem veľkých kríz aj rokom dvojstého jubilea narodenia mnohých príslušníkov fenomenálnej štúrovskej generácie. Často sa v tejto súvislosti skloňovalo vo všetkých pádoch a významových odtieňoch aj slovo pamäť. Isteže, bez pamäti by človek ani nebol človekom. Dobre to vedeli už starovekí Gréci, ktorí ju považovali za matku všetkého pekného, resp. za matku Múz. Veď bez pamäti by nikto z nás nepoznal ani najjednoduchšiu melódiu či pieseň. Možno by sme počuli nejaký zvuk, ale už by sme nemali ako vedieť, že ide o tón, ktorý má svoj zmysel a rolu iba uprostred ostatných. Na tie iné tóny nadväzuje, privinie sa k nim letmým dotykom, aby sa všetky vzájomne odprevádzali k finálnemu celku. Medzi nimi i tie, ktoré načas stíchnu, sú vždy svojím vlastným spôsobom prítomné aj v ďalších tónoch, akoby sa trblietali v ich smútku...

Hádam ani netreba zdôrazňovať, že s uchovávaním pamäti bezprostredne súvisia aj knihy, knižná kultúra. Dlhodobo zovšadiaľ počúvame hrôzostrašné zvesti o tom, ako moderné technológie čoskoro definitívne zničia analógový svet, ako sa v porovnaní s minulosťou málo číta alebo že klasická kniha je už dávnejšie na zozname ohrozených druhov. Záleží však na uhle pohľadu, lebo každodenná medzinárodná i domáca realita ponúka, pokiaľ ide o čítanie, iný obraz. Trúfam si dokonca konštatovať, že žijeme v ére, keď možno čítame historicky najviac. Akurát si to v šialenom behu času a udalostí nestíhame ani uvedomiť. Permanentne čítame rozličné propagačné materiály, obchodné letáky, inzerciu, statusy, blogy, esemesky a všeličo iné. Za najväčší problém preto (nielen) experti oprávnene považujú nečítanie umeleckej spisby. Druhým dychom viacerí odborníci hovoria, že čítať akúkoľvek literatúru je vždy lepšie ako nečítať vôbec...

Nedávno som natrafil na publikované závery rozsiahlej štúdie amerických vedcov. Podľa nich ľudia čítajúci knihy žijú v priemere o dva roky dlhšie ako tí, čo vôbec nečítajú. Týka sa to však osôb, ktoré čítajú týždenne viac ako tri a pol hodiny. Kvázi identický prieskum urobila pred časom v našich podmienkach agentúra Kantar Slovakia. Na reprezentatívnej vzorke viac ako 4 500 respondentov vo veku od 15 do 65 rokov zistila, že rastie počet ľudí, ktorí aspoň raz týždenne čítajú. Zatiaľ čo pred desiatimi rokmi čítalo knihy minimálne raz za týždeň 37 percent obyvateľov, aktuálne ich pravidelne číta 45 percent ľudí. Jedenásť percent Slovákov číta knihy každý deň, osemnásť percent našincov ich nečíta vôbec. Interesantný z hľadiska výsledkov je tiež širšie koncipovaný prieskum jednej španielskej agentúry, venovaný dovolenkovému čítaniu. Do prieskumu realizovaného v Nemecku, Francúzsku, Taliansku a vo Veľkej Británii sa zapojilo cca 16 tisíc respondentov. Dve tretiny odpovedí poskytli ženy. Hoci pre mnohých ľudí je stále dominantnou klasická papierová knižka, pre dovolenkové potreby v ostatných rokoch razantnejšie stúpol počet osôb, ktoré prešli na digitálnu verziu. Kým napríklad v roku 2015 bol pomer 75:25, v ďalších letných sezónach si elektronickú čítačku pribalilo do svojich kufrov o 19 percent turistov viac. Nenaplnili sa ale prognózy, že by dnes e-knihy kardinálne dominovali. Inou témou je nezastupiteľný význam čítania pre všestranný rozvoj mladého človeka. Kým ozajstné čítanie je dobrodružstvom a geniálnou hrou ľudských schopností, inak vyzerá kontakt s textami v internetovom svete. Stavajú na bezprostrednosti a rýchlom prechádzaní z jednej úlohy do druhej. To je ale zásadná kognitívna hrozba. Nové technológie neponúkajú rast v empatii dnešného človeka, naopak, spôsobujú naše odlúčenie, aj to, kým sme jeden pre druhého. Takzvané hlboké čítanie rozvíja vedomosti, ktoré sú niečo úplne iné ako informácie. Pomáha zveľaďovaniu analytických procesov – schopnosti analógie a odvodzovania. Utváranie kritických úsudkov predstavuje najlepší spôsob, ako ochrániť mladšie ročníky pred zmanipulovanými informáciami. Zároveň tiež platí, že bohaté a nespútané používanie jazyka poskytuje základ pre rozvoj kolektívnej inteligencie.

Posledné, čo spoločnosť potrebuje, sú mladí ľudia, ktorí si myslia, že poznajú pravdu bez toho, aby sa vydali na zložitú cestu za jej objavovaním. Čítanie z papiera, na rozdiel od chaotického pohybu po tabletoch a monitoroch, garantuje, že príbehy v hlavách detí ožijú. A dostanú farby, zvuky, vône... Nejde iba o túžby – vyššia miera porozumenia textu pri čítaní z papiera je empiricky dokázaná.

Nechajme už ale bokom prieskumy, čísla, závery empirických a iných výskumov. Onedlho zaklopú na dvere Vianoce a dobrá knižka je nielen tradičným, ale i osvedčeným darčekom pod stromček. Nezabudnime na to, keď začneme intenzívnejšie uvažovať, čím potešíme svojich najbližších.

MARCEL PÁLEŠ

OD POLNOČNEJ PO SILVESTROVSKÚ POLNOC

A potom sa svetlá zhasnú
a znejú už len slová
Tichej noci
A keď odchádzam
všetko vo mne hučí
pokojom
Takým hlasným pokojom
a božským tichom
až sa mi zdá
že toho nie som hoden

A zdá sa mi naivné
byť nevercom
A myslieť si
že všetko je tu len tak
Náhodou
A že tu nie je Ktosi tam

Aj preto má rok zmysel
Aj Vianoce
Aj ostatné hranice
Aj preto má význam upratovať
v sebe
Zhodnotiť čas
a želať si byť lepším do nového

Preto sa vianočný stromček
môjho vnútra
zdobí celoročne kadejakými ozdobami
Preto sa naň pozerám z diaľky
od Polnočnej po silvestrovskú polnoc
a hodnotím

A potom sa svetlá zhasnú
a znejú už len slová

Zakrátko odíde do večných lovísk rok 2022, ktorý bol okrem mnohých kríz aj v znamení dvojstého jubilea narodenia hneď trinástich príslušníkov jedinečnej štúrovskej generácie. Symbolicky sme si preto v rámci rubriky Mladí vo večnosti nechali na záver roka osobnosť význačného dramatika, publicistu, redaktora a katolíckeho kňaza Jána Palárika (tvoril aj pod pseudonymom Beskydov). Dvesto rokov od jeho narodenia uplynulo koncom apríla. Pochádzal z kysuckej obce Raková. Katolícku teológiu študoval v Ostrihome (1839 – 1847), Bratislave a Trnave. Ako kaplán účinkoval v Starom Tekove, Štiavnických Baniach, Banskej Štiavnici a v Pešti (1851 – 1862), od roku 1862 bol farárom v Majcichove, kde napokon aj zomrel. Dožil sa iba 48 rokov...

Agilný štúrovec Ján Palárik
(27. 4. 1822 — 7. 12. 1870)

PETER CABADAJ

Hoci ťažisko Palárikovej literárnej činnosti je v dramatickej tvorbe, začínal ako publicista a agilný organizátor národného a kultúrneho života. Zastával liberálnodemokratické názory tak v cirkevných, ako i politických otázkach, za čo sa v obidvoch sférach dostával do vyhrotených konfliktov s vrchnosťou. Keď bol redaktorom časopisu *Cyril a Metod* (1850 – 1851), kde presadzoval a obhajoval demokratické reformy v cirkvi a ekumenizmus, potrestali ho cirkevným väznením a preložením do Pešti (v rokoch 1852 – 1856 tam redigoval *Katolícke noviny* pre cirkev a dom). Do súvekých jazykových sporov zasiahol Palárik ako apologeta slovenčiny spisom *Ohlas pravdy...* (1852). Vedno s Jozefom Karolom Viktorinom vydal almanach *Concordia* (1858), ktorý pomohol preklenúť roztrieštenosť tvorivých síl porevolučného decénia. Počas 60. rokov Palárik systematicky zverejňoval aj politickú publicistiku, ako stúpenec dorozumenia medzi Slovákmi a Maďarmi v rámci Uhorska patril k zakladateľom politickej strany Nová škola slovenská (1868).

Aktivity Jána Palárika v oblasti dramatickej spisby korešpondujú so zvýšeným dobovým interesom o tento literárny žáner a so zdôrazňovaním jeho spoločenskej funkcie. Čiastočne nadviazal na domácu veselohernú tradíciu založenú Jánom Chalupkom, ale impulzy našiel aj v zahraničnej tvorbe – preberal námety z maďarskej, francúzskej, poľskej a inej drámy. Veselohry situoval do rôznych prostredí: *Inkognito* (1858) do malomestského Kocúrkova, hru *Drotár* (1860) do domu slovenského továrnika v Pešti, *Dobrodružstvo pri obžinkoch* (1862) do prostredia vidieckej šľachty. Humoristicko-satirickým spôsobom sú v nich zobrazené pokrivenosti spoločenského života i charakterov ľudí, pričom v centre deja je tematika národného odrodilstva (renegátstva). Empatický dramatik v snahe povzbudiť národné spoločenstvo vždy necháva zvíťaziť kladné hľadisko, reprezentované zvyčajne postavou vzdelanca alebo človeka z ľudových vrstiev. Komediálnu zápletku postavil Palárik na princípe dvojníctva, zámeny aktérov rozprávania.

Tvorcove veselohry mali veľký úspech u divadelných ochotníkov, neskôr sa presadili aj na profesionálnej scéne. Knižnou drámou zostala tragédia z ruskej histórie *Dimitrij Samozvanec* (1871). Rezonuje v nej Palárikov názor týkajúci sa riešenia zložitých vzťahov medzi slovanskými národmi, ktorý teoreticky sformuloval v úvahe *O vzájomnosti slovanskej* (1864). Text je polemický voči koncepcii Jána Kollára, akcentuje demokratickú koexistenciu na báze rovnoprávnosti a zásadne odmieta ruský absolutizmus.

Vlastné zmýšľanie, náhľady a stanoviská v otázkach drámy uverejnil Palárik v niekoľkých článkoch, bol posudzovateľom hier na dramatických konkurzoch Matice slovenskej, zostavoval čítanky a gramatiky pre slovenské ľudové školy...

Osobnosti kysuckého rodáka venoval mimoriadnu pozornosť doma málo známy exilový literárny historik a kritik, náboženský spisovateľ a prekladateľ Jozef Vavrovič. Rezultátom systematického bádateľského úsilia tohto všestranného autora je priekopnícka rozprava o ekumenizme a panslavizme Jána Palárika *Jean Palárik, son oécumenisme et panslavisme*, za ktorú mu Štátna univerzita v Ottawe udelila doktorát filozofie (1972). Dielo vyšlo po francúzsky paralelne časopiseckou formou – v XIV. zväzku vedeckej ročenky *Slovak Studies* – aj knižne (1974). Zásluhou Matice slovenskej bol titul v roku 1993 konečne vydaný i v slovenčine (*Ján Palárik, jeho ekumenizmus a panslavizmus*). Vstupný príhovor do knihy napísal nedávno zosnulý kardinál Jozef Tomko. Citujeme z neho: *„Katolícky kňaz Ján Palárik patrí do radov slovenských buditeľov deväťnásteho storočia, ktorí sa vyznačovali láskou k národu a akoby istým prorockým duchom, lebo položili základy diel a podujatí, čo sú ešte aj dnes, po vyše sto rokoch, užitočnou službou národnému spoločenstvu. Nepoznali sme ich dostatočne. Úradná kultúra nám ich zamlčovala alebo aspoň nepredstavovala v celej šírke a hĺbke. Preto každý, kto odstraňuje z ich postáv nános prachu a zabudnutia, koná záslužnú prácu... Keby iné národy, i tie najväčšie, mali podobné postavy na svojom kultúrnom dejisku, iste by sa nimi chválili. My sme o nich mlčali, málo sme ich poznali, a preto sme nemohli dostatočne oceniť ich duchovnú veľkosť. Msgr. Dr. Jozef Vavrovič venoval týmto dejateľom, osobitne Palárikovi, veľkú pozornosť. Na vlnách Vatikánskeho rozhlasu ich predstavoval jedného po druhom v celej sérii dôkladne dokumentovaných prejavov. A Palárik – to bola mimoriadna autorova láska. Študoval ho dlhé roky, zháňal pramene a diela, kde bolo možno získať ďalšie informácie. Takto vzniklo prítomné dielo. Je to práca srdca, ale aj umu, úvah a rozborov celého obdobia, do ktorého spadá Palárikov život."*

Spomenieme aj inú Vavrovičovu knihu *Duchovné cvičenia Jána Palárika od 12. januára do 1. februára 1851*, reflektujúcu celú šírku Palárikových záujmov, hĺbku jeho presvedčenia a ostrosť pohľadu do budúcna. Publikácia vyšla po slovensky v Ríme ako tretí zväzok edície *Pramene* (1986). Erudovaný Vavrovič sprítomnil záznamy z duchovných cvičení, ktoré musel Palárik absolvovať na základe striktného príkazu zo strany ostrihomskej cirkevnej vrchnosti. Dôvodne možno tvrdiť, že je to kľúč k interpretácii a pochopeniu celého diela, a tým aj komplexného vnímania Palárikovej osobnosti. Išlo totiž v „prvom rade o dobrého kňaza, ktorému bytostne záležalo na spáse duší, na duchovnom bohatstve človeka".

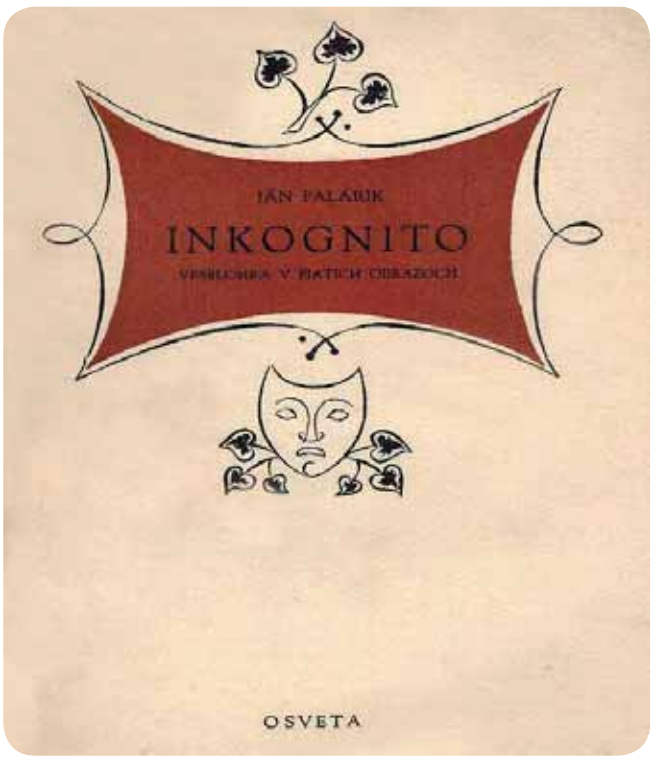

Humanista Štefan Prokop

PETER CABADAJ

Známy kunsthistorik Ján Abelovský uviedol, že jeho sochy a kresby majú „zvláštnu vlastnosť. Provokujú u svojich vnímateľov, jedno či zasvätencov alebo laikov, akúsi prvotnú inštinktívnu schopnosť zažívať pocit krásy bez potreby dodatočného intelektuálneho zdôvodňovania". Doplníme, že Štefan Prokop, o ktorom bude reč, patril v ťaživej atmosfére normalizačnej éry k najvýraznejším umeleckým osobnostiam svojej generácie, ako i celého nezávislého frontu slovenskej výtvarnej moderny.

Ticho (kresba, 1975; v zbierkach Slovenskej národnej galérie)

Na tento svet prišiel 25. septembra 1941 v Galante do rodiny robotníka Štefana Prokopa a matky Rozálie, rodenej Juhászovej. Študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu (1957 – 1961), vzápätí na Oddelení figuratívneho sochárstva Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave (1961 – 1967). Päť rokov bol pedagógom na Základnej umeleckej škole v Bratislave, od roku 1975 žil a tvoril ako umelec „na voľnej nohe" v Pezinku.

Štefan Prokop sa venoval figuratívnej sochárskej tvorbe, reliéfu, medailérstvu, monumentálnej plastike a kresbe. Vnútornú poetiku jeho výtvarného diela obohacovali aj svojské literárne reflexie. Mali charakter denníkov, ktoré boli vo forme spomienok raz návratom do detských liet a mladosti, inokedy zas vyjadrovali túžby, sny a vízie nových, často hlboko emotívnych a subjektívnych zážitkov intímneho sveta a života vôkol. Figurálnu tvorbu, kresby a reliéfy raného obdobia rekapitulovali Prokopove prvé výstavy (1971, 1975). Dokumentovali základné charakterové črty umelcovho diela – dôslednú figuráciu, vzťah k symbolickému obsahovému posolstvu a podobenstvu tvorby, silný humanistický náboj i značnú mieru „sochárskeho" rozprávačstva príbehov, udalostí a zážitkov, ktoré prerastali z roviny subjektívnych väzieb do širších ľudských vrstiev citového fundamentu a emotívnej pôsobnosti. Autor v týchto opusoch preklenul veľké rozpätie medzi princípom v jadre až renesančnej modelácie reliéfu i sochy k modernému dobovému chápaniu sochárskeho obrazu – reliéfu, ktorý korešpondoval s princípmi vlny novej figurácie konca 60. a začiatku 70. rokov.

Osemdesiate roky znamenali ďalšiu vývinovú fázu Prokopovej tvorby. V kontraste s predošlou epickou koncepciou reliéfnych obrazov a kresieb začal klásť dôraz na výrazne štylizovanú sochársku skratku ľudského tela alebo fragmentu. Figurálnej línii síce ostal verný, ale epiku rozprávania vystriedala lyrika výrazu, resp. pevné a presné sochárske cítenie tvaru i objemu ľudskej figúry. Registrujeme však aj časté cyklické témy a motívy, zjavne tiež narastá filozofická i psychická potencia výrazu a významu sôch, plastík, reliéfov, kresby... Možno hovoriť o výtvarníkovej ceste za myšlienkovým podobenstvom, ako i prejave hlboko subjektívneho očarenia, ktoré bolo hojne inšpirované intímnym zážitkom (napríklad aj čistou erotikou a sochárskym obdivom ku kráse ženského tela).

Mimoriadne intenzívne tvorivé aktivity Prokop naplno rozvinul v priebehu rokov 1982 až 1986. Potvrdzujú to skulptúry, artefakty, výstavy, úspešná prezentácia diel na domácich i zahraničných sochárskych sympóziách. Osobitne v tejto súvislosti zdôraznime hlbokú vnútornú zrelosť sochárskeho prejavu, ako i vyhranenosť osobnosti umelca a človeka, ktorý svojím dielom vzdáva hold ľudskosti a kráse ženy.

Výtvarné diela Štefana Prokopa, predstavujúce „špičkovú kvalitu v oblasti modernej slovenskej i európskej plastiky a kresby", boli s úspechom prezentované doma aj v zahraničí. Spomenieme tiež tvorcovu účasť na viacerých medzinárodných sochárskych sympóziách (v talianskom meste Fanano získal v roku 1984 Veľkú cenu). Žiaľbohu, predčasná smrť zmarila všetky ďalšie Prokopove zámery a aktivity. Stalo sa tak pred tridsiatimi piatimi rokmi – 22. novembra 1987 v Pezinku. Do večnosti odišiel ako 46-ročný...

Umelcov blízky priateľ, renomovaný filmový režisér Dušan Hanák, o ňom napísal: *„Štefan Prokop bol slobodný a morálny človek. Myslím, že bol cudný a vášnivý zároveň. Zvedavý a posadnutý... Mal svoj osobitý svet a súčasne objavoval svety v iných ľuďoch. Vedel sa nadchnúť chvíľami bezprostrednosti tých, ktorí nemajú dve tváre, a mal rád humor. Povedal, že priateľstvo je aj nevinnosť... Na jednom z jeho ‚zakázaných´ a nevhodných reliéfov sedí muž s hlavou v dlaniach a jeho okrídlený dvojník odlieta zo zeme. Ak je to anjel, je súčasťou bytosti pozemského človeka. Tento obraz imaginácie a sily duchovného človeka Štefana Prokopa je i záznamom smutnej skutočnosti, že bez výstrahy odišiel a stratil sa v oblakoch..."*

Prenikavý humanizmus Štefana Prokopa, jeho poetika i filozofia, vysoká estetická i výtvarná kvalita, dávajú autorovmu dielu nadčasový rozmer a význam. Vďaka neúnavnosti a obetavosti agilnej Natálie Prokopovej, ktorá sprístupňuje manželovu tvorbu a uchováva jeho umelecký i človečenský odkaz, dlhodobo pôsobí v historickom centre Pezinka – v budove, kde mal sochár a kresliar ateliér – vyhľadávaná Galéria Prokop.

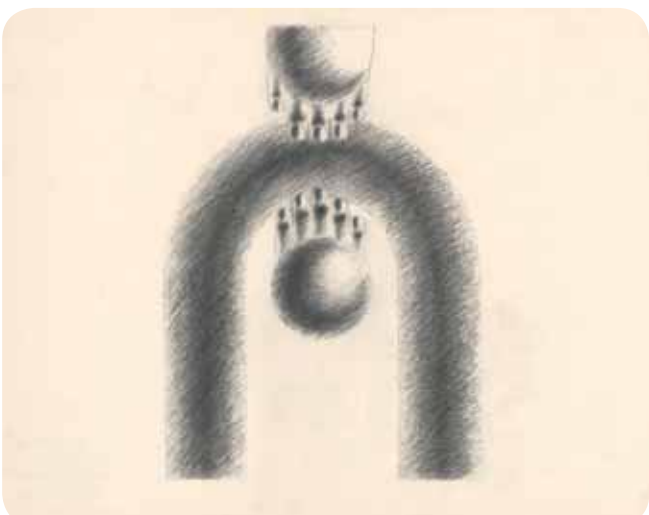

Dotyky z kozmu
(kresba, 1981; v zbierkach Považskej galérie umenia Žilina)

Ľudskosť sa z ľudí nevytratila, len ju musíme ukazovať

Rozhovor s autorom Miroslavom Búranom

EVA ČULENOVÁ

Miroslav Búran je slovenský básnik a prozaik, ktorý žije a pôsobí v záhorskej obci Jablonica. Literatúre sa venuje nepretržite už pätnásť rokov. Jeho prvotinou bola kniha *Štyri ruky života*, lebo nultá zbierka *Podoby* nemá pridelené ISBN. Jeho inšpiráciou pri písaní býva najmä príroda a život ako taký. Zúčastnil sa na viacerých literárnych súťažiach (Florinova jar, Literárny Lučenec, Prvotiny Olomouc, Literárna Senica, Rozlogi a ďalšie), v ktorých získal pekné ocenenia. Publikoval aj v literárnych časopisoch: Dotyky, RAK, Slnečník a Vertigo. Na konte má štyri knihy poézie, tri novely a dve knihy pre deti. Posledná kniha poézie vyšla dvojjazyčne v Poľsku pod názvom Wiersze. Ide o básne z poľskej literárnej súťaže Rozlogi (Rozhľady).

Začiatkom augusta 2022 vám vo vydavateľstve Signis vyšla nová kniha pre deti *Veveričkine trampoty*. Tak ako pri minulej knihe *Katkine dobrodružstvá* aj tu ste sa nechali inšpirovať prírodou a zvieratkami. Prečo ste siahli po tomto prírodnom motíve? Čo vám práca s prírodou a jej motívmi dáva?
Ako som už spomínal, príroda mi je osobne veľmi blízka a trávim v nej veľa času. Vraciam sa tým ku koreňom ľudstva a páči sa mi tá jej čistota. Navyše zvieratá sú čisté, neskazené bytosti riadiace sa výlučne svojím inštinktom. Aj keď tým mojim v knihe som priradil ľudské vlastnosti, snažil som sa, aby si zachovali zvieraciu podstatu. To, či sa mi to podarilo, musia posúdiť čitatelia.

Hlavnou postavou vašej najnovšej knihy *Veveričkine trampoty* je veverička Radka. Ďalšími postavami sú malý zajko Félix a drozdík Rasťo. Veverička má zatupené pazúriky a svoje problémy majú aj jej druhovia. Je to pomerne nezvyčajný a zaujímavý motív. Ako ste k nemu prišli?
Je fakt, že túto knihu som písal v čase prvej vlny Covid – 19. Vtedy sme ešte nevedeli, ako sa celá situácia vyvinie, a nevyzeralo to s nami vôbec dobre. Tak som sa nejako podvedome snažil vymyslieť príbeh so šťastným koncom. Vymyslel som teda zdravotné problémy, ktoré sa dajú vyriešiť. Nebol v tom vôbec nejaký prvoplánový zámer. Napadlo mi to len tak ako väčšina mojich príbehov. Čiže nemám na to nejaké racionálne vysvetlenie, asi len to podvedomie.

Vaše detské knihy majú vo verejnosti veľký úspech. Sú rýchlo vypredané a je po nich veľký dopyt. Priblížte nám reakcie detí, prípadne aj ich rodičov, s ktorými ste sa stretli, na vaše knihy. Aké reakcie vás najviac potešili?
Som z toho naozaj milo prekvapený. Priznám sa, že keď som knihy vydával, nevedel som, čo od nich čakať, ale reakcie sú naozaj veľmi pozitívne, a to ma teší. Prekvapilo ma, že deti zo škôlky, kde som bol na besede, poznali dej a všetky postavy, a pritom ešte nevedia čítať. Čítali im ich panie učiteľky a zrejme sa im ten príbeh o Katke a potkanovi Ferovi vryl do pamäti. Ako vravíte, písalo mi aj kopec rodičov detí, že aj ich ten príbeh zaujal, tak to ma veľmi potešilo. Navyše som od detí zo Základnej školy v Jablonici dostal aj niekoľko kresieb s motívom knihy, čiže v nich niečo zanechala. Mal som ich dosť dlho vystavené v byte. Teraz sú pekne uložené v obale. Skutočne si vážim každú jednu reakciu, vlastne kvôli tomu píšem.

Ako by ste vo všeobecnosti charakterizovali svoje posledné dve knihy pre deti – *Katkine dobrodružstvá* a *Veveričkine trampoty*? Čo ste nimi chceli svojim čitateľom odkázať?
Sú to knihy, kde prevláda najmä charakter, priateľstvo, vzájomnosť a ochota si pomáhať. Chcem tým poukázať na fakt, že ľudskosť sa z ľudí nevytratila, že v nás stále je, len ju musíme častejšie ukazovať.

Poďme späť do minulosti. S literatúrou ste začínali na vojenčine, keď ste pociťovali pocit odlúčenia od rodiny a priateľov. Čo ste v tom období písali?
Áno, je to tak, boli to moje úplne prvé texty. Išlo o poetické piesňové texty. Dlho som sa im nevenoval, až po čase som sa k nim vrátil. Teraz píšem prevažne texty pre mladého hudobníka Ondreja Čuraja, pôsobiaceho pod pseudonymom Andy CJ. Urobili sme spolu pätnásť piesní, ktoré sú dostupné aj na rôznych hudobných platformách, ako napr. youtube.com. Je z toho celý album a volá sa *Zaľúbený do hudby*.

Ste známy aj ako básnik. Vyšlo vám viacero básnických zbierok, napr. *Podoby, Štyri ruky života* (obe 2010), *Potreba milovať* (2014), *V hluchom svete* (2017). Priblížte našim čitateľom, aké motívy a témy v nich spracúvate, čo charakterizovalo vaše vtedajšie životné obdobie.
Čo sa týka poézie, hlavným motívom je láska, sklamanie, smútok. Čiže toto obdobie bolo akýmsi obdobím prežívania. Človek má nejaké predstavy o živote, a keď to potom nejde tak, ako by chcel, musí sa s tým vyrovnať. Tie básne boli aj akousi formou psychohygieny. Vypísaním sa zo sklamaní a smútkov. Taký je život, raz sme hore raz dolu. V tom je krása poézie: zachytenie pocitov v danom okamihu bytia.

Písali ste aj novely, napr. *Návrat do prítomnosti* (2015) a *Poblúdenie* (2016). Čo vás viedlo k ich napísaniu a čo ste nimi chceli čitateľom povedať?
Keď som mal pocit, že už nemám čo povedať poéziou, začal som písať prózu. Tá mi dávala priestor na širšie vyjadrenie sa. Naproti tomu báseň je veľmi krátky útvar, kde na malej ploche treba pár slovami povedať ucelený príbeh. Próza mi dovolila hrať sa s postavami a tvoriť ich charaktery. Navyše som si chcel dokázať, že som schopný napísať novelu, ktorá bude mať postupný vývoj postáv, dynamický dej a zaujme čitateľov. Mám rád oba žánre, veľmi ťažko si z nich viem vybrať.

Zúčastnili ste sa aj na viacerých literárnych súťažiach, napr. Florinova jar (2008), Prvotiny Olomouc (2008), Literárny Lučenec (2008), na ktorých ste získali 1. miesto, Literárnej Senice a pod. Aké texty ste pre porotu vybrali? Boli následne niekde publikované?
V tom čase som vyberal najlepšie texty podľa môjho uváženia. Tie, ktoré sa umiestnili v súťažiach, boli publikované v ich zborníkoch. Čiže to bolo aj motiváciou ísť do tých súťaží. V súčasnosti posielam už iba do poľskej súťaže, kde sa mi z nejakého dôvodu darí vyhrávať. Neviem, čím to je, že sa Poliakom moje básne páčia, aj keď ich píšem už ozaj málo.

Ste aj spoluautorom monografie o obci Jablonica, v ktorej žijete a pôsobíte, *Jabuonické všelico*. Prispeli ste do nej svojimi textami...
Áno, monografia vyšla pri príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci Jablonica. Ja konkrétne som napísal úvodnú báseň *Domov* – venovanú obci, plus ďalšie tri básne *Leto, Návrat* a *Vŕba*. Ďalej som spracoval tému Pamiatky a sochy Jablonice v roku 2012. Ide o fotografie a krátke popisy pamiatok a sôch v obci. Niečo o ich histórii a ako sa časom zmenili. Monografia ako taká mapuje históriu, pamiatky a život v obci Jablonica. Od jej vzniku až po súčasnosť, konkrétne do roku 2012. Sú v nej spomenuté aj naše najvýznamnejšie osobnosti a ich prínos obci.

V súčasnosti sa vo vydavateľstve Signis pripravujú vaše poviedky o živote ľudí v Jablonici *Ťažký život na dzedzine*, ktoré ste len nedávno dokončili. Všetky texty píšete v jablonickej záhoráčtine. Podľa odoziev sú tieto vaše poviedky veľmi úspešné. Charakteristické sú ľahkosťou písania a dobrou čitateľnosťou, Záhoráci sa v nich ľahko nájdu, pričom je zrejmé, že niektoré príbehy sa zakladajú na realite. Čo vás viedlo k písaniu takýchto poviedok?
Ja už som v záhoráčtine písal niekoľko poviedok predtým, ale používal som ju iba v priamej reči. Teraz mi napadlo napísať celý text po záhorácky. Čítal som knihu *Tremolo ostinato* od Veroniky Šikulovej, ktorá sa mi veľmi páči. Je tam taký svojský modranský dialekt. Tak som si povedal, že prečo sa znova nevrátiť k tej našej záhoráčtine. Vytvoril som si niekoľko smiešnych postáv a príbeh bol na svete.

Nie je veľa autorov, ktorí sa odvážia písať beletriu v nárečí. Čo vás viedlo k tomu, aby ste písali v záhoráčtine? Nebáli ste sa, že budete mať menej čitateľov alebo že sa tieto texty nestretnú s pochopením alebo záujmom (hoci nakoniec opak je pravdou)?
Vôbec som nepremýšľal nad tým, či budem mať menej čitateľov. Ja si vravím, že ak sa to, čo píšem, páči aspoň jednému človeku, tak som spokojný. Samozrejme, ak by neprišla žiadna odozva, určite by som v písaní nepokračoval. Spätná väzba je pre mňa dôležitá.

Ukážka z tvorby

ŤAŽKÝ ŽIVOT NA DZEDZINE

Podňikatelka Mariša

Úryvok z pripravovaného diela

Jožová stará Mariša nebula zas až tak stará, to enem oňi dvá sa tak doma volali. Jí sa to ze začátku moc nelúbilo, ale co mela robit. Vybrala si ho, tak to mosela strpjet. Za tí roky s ňím si už na to zvykla. Jak sa ríká, že manželé sa po rokoch na sebja začnú podobat, u ňich to placilo dvojnásobek. Roďičé jí ríkali Mariško a ked neposlúchala, tak Marišo. Kamarádzi a známí Mariš, enem Jožа Stará.

Bula to velice pjekná baba, ale jak sa ríká, trošku nedbalá. Vúbec jí na venkajšku nezáležalo. Nepotrpjela si na žádné parády. Namísto úzkých šatú ráda nosila široké fertuchy. Proč aj. Jožovi sa lúbila tak, jak bula, šak nač sa zbytečňe ňečím giglat. Aj tak by jí nedovolil kúpit žádné šminky. Natolko bul lakomý. Porodzila mu dvje dzeci a už sa nad takýma sprostoscama víc nepozastavovala. Mela inačí starosci. Vyscaného chuapa, hladné dzecká a velikú domácnost. Aj ked bula len ženu v domácnosci, peňíze mela ráda. Dobre vjedzela, v keréj ponožke ich Jožа skovává. Ked nebul doma, potajme mu ich rátala. Jak ňejaké minul, hned o tem vjedzela, a naopak, aj on o ňí. Navzájem sa kontrolovali, ale Mariša sa mosela tvárit, že o peňezoch ňic neví. Kdežto Jožа jí každé minucí vyhodzil na oči. Za tí roky tú vyscanost od ňeho pochycila. Aňi o tem nevjedzela. To predávaní oharkú bul její nápad. Konečňe si pripadala užitečná. Ked šecky oharky predali, dumala, jak zarobit další peňízky, až zrázu dostala nápad.

Bude predávat slepačí vajcá. Ono by to nebulo žádné terno. Vajcá toťižto predává barsjaká tetka v dzedziňe. Lenže Mariša jak bula vyscaná, došla s ňečím novým, výňimečným. A tým buli dvojžútkové vajcá. To sú také s dvoma žútkama, keby ste nevjedzeli. Jožа totiž pred rokem donésél odňekát z Moravy deset černých slépék. Buli tmavé jak uhel, len oči im svícili. Čovjek by sa ich v noci aj lakél. Strašňe vám buli dzivoké. Né a né sa naučit nést na jedném mísce. Mariši to dalo poráďňe zabrat než ich naučila na podkladek. Mosela im dat vyrobit špeciálňe veliký podkladek, ked ziscila, že nesú tí dvojžútkové vajcá. Takto tí slépky svoju vyscanoscu prechytračila.

Ked došél Jožа z roboty, predestrela mu svúj plán. Temu sa to ale moc nepozdávalo. Zvykél si na škvarelinu z deseci žúték. Nescel sa o tí jeho vajcá s ňikým druhým dzelit. Potom mu ale vysvjetlila, že za jedno by dostali tri koruny. Takže za celé baleňí by to bulo tricet korún, oči sa mu rosvícili jak žárovky na nočňím stolku. Tá jeho lakomost vyhrála nad vlastným žalúdkem, a tak jí na to kývél.

Mariša sa dala do roboty. Po celej dzedziňe rozhlásila, že majú špeciálné dvojžútkové vajcá a kšefty sa len tak hrnuli. Šecky tetky v dzedziňe jí ich závidzeli. Z tých jejích černých slepíc sa ze dňa na deň stali celebrity. Lenže dopyt bul tak obrovský, že tí černé nádhery nestačili nést. Ludé sa o tí dvojžútkové vajcá prímo bili. Hádky a zvady buli na deňím poráďku. Enem Jožа s Marišu si medlili ruky. Buli by sa z ňich stali milionári, nebut jednej starej líšky. Tej sa tí jejich čerňošky hrozňe zalúbili. Sledovala ich prímo z humna a ked došla noc, začala im ích postupňe kántrit. Než sa tí dvá somári spamatali, ostalo im ich sotva pjet. Zavreli ich teda friško do klétky, aby zachráňili svúj biznis. Lenže jak buli tí slépky dzivoké, odmítli im v tej klétke nést a bulo po podňikaňí. Od tej chvíle začali nést úplňe obyčajné jednožútkové vajcá, a tak sa z ňích stali obyčajné slépky. Namísto vďeky si Jožа s Marišú vyslúžili od ludzí enem nadávky a výsmjech.

„Šak my vám ešče ukážeme, chamraď jakásik!" roščapoval sa Jožа a v huavje už splétal nový plán. Mariša též nescela bud pozadu, a tak tam obá dvá sedzeli pocichu jak pjet peňez a dumali, jak ludzí ogabat...

Motýlí efekt u maliarky Victorie Jarošovej

LUKÁŠ PERNÝ

Victoria Jarošová (2003) študuje odevný dizajn na Škole umeleckého priemyslu Josefa Vydru v Bratislave. Vo svojej tvorbe sa venuje najmä maľbe, tvorbe ilustrácií a skladaniu básní. Obraz podľa nej je ako maľovaná báseň a báseň zasa písaný obraz. Preto ich rada zlučuje.

Motýlí efekt

V skutočnosti to je fakt,
že maličkosť je veľká vec.
Reálne je to tak!
Motýľ – to je umelec.
V závislosti od predstavy, čo si človek predstaví,
malá zmena zmení svet, bez strachu ďalej leť.

Čas

Občas plynie čas celkom inak.
Rýchlo, pomaly, niekedy ho nie a nie zastaviť.
Život.
Preteká pomedzi prsty a my sa ním plavíme ako ryby.
Malé, veľké, všetky s rovnakou šancou na chyby.
A úspechy?
Dosť bolo útechy!
Na rovnakej hladine všetci inak hľadíme.
Plávaj.

Nádej

Časom rana stratí chuť,
smútok je len v diali.
Šťastím šťastie začneš kuť,
kde sú tí, čo sa smiali?

Nohami si na zemi.

Opäť vzlietneš ako vtáča,
úsmev žiari na perách.
Nevoľnosť sa väčšmi stráca,
nádej klope na dverách.

Jemnocit

Vnímať slabosť druhých ľudí,
energiu, čo vôkol prúdi.
Pomoc tomu, čo večne blúdi,
chce to najmä ten, čo súdi.
„Kritizuje, lebo chvále ho nik nenaučil."

Obraz k básni Jemnocit

Objavovanie krajiny-nekrajiny

Mladá slovenská poviedka 2022. Zborník literárnych prác z celoštátnej súťaže mladých autorov. Dolný Kubín: Žilinský samosprávny kraj – Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne, 2022. 105 s.

DUŠAN JARINA

Celoštátna súťaž **Mladá slovenská poviedka** patrí k vrcholným súťažiam v literárnej tvorbe detí, dospievajúcej mládeže a mladých dospelých vo veku 11 až 30 rokov. Jej poslaním je prezentácia a tvorivá konfrontácia tvorby literárnych talentov v prozaickej tvorbe. Ich príbehy sú plné úprimne nevšednej všednosti a svojsky vlastného spôsobu literárneho vyjadrovania. Základný cieľ poskytnúť mladým talentom verejnú prezentáciu a tvorivú konfrontáciu predstavuje aj tohtoročný zborník ocenených literárnych prác.

RECENZIA

Pri čítaní ocenených súťažných prác troch kategórií Mladej slovenskej poviedky 2022 som sa odrazu preniesol do inej dimenzie. Hrdinsky som putoval vesmírom, so škriatkom som vracal na nebo hviezdu, poklonil sa anglickému lordovi, švédske reálie som konfrontoval s islamizáciou krajiny, cválajúce biele a čierne kone ma preniesli do čias, keď sa Zem učila tancovať okolo Slnka. Obrátil som pár listov a prežíval som ťažký život slobodnej matky, spolu s kvakerkou dal kopačky staršiemu priateľovi, s Laviniou objavoval vlastnú identitu, zvítal sa s obrazom mŕtveho muža, aby som skončil pri fragmentoch dní poznačených dažďom. To všetko vo viac či menej očarujúcich opisoch, v nevšedných konštrukciách na malej ploche, v zrkadlení a privlastňovaní si sveta. Malá veľká oslava myšlienky a slova.

Rôznorodosť, s ktorou som sa stretol, ma až tak neprekvapila, veď aj autori boli takmer z celého Slovenska. Vekovo rozdielni autori/autorky prinášali správy rezonujúce v mladej duši. Odozvy ako to je a ako by mohlo byť v tejto alebo fiktívnej realite. Empirické poznávanie sveta sa tu konfrontuje a prepletá s imagináciou a veru ani jedna nemá výrazne navrch. Skutočnosť nie je to najpodstatnejšie. Pred mnou ožila krajina-nekrajina – kaleidoskop obrazov, príbehov, odvekých túžob, predstáv, dobrodružstiev, ktorý nepozná hranice, nech ho skrútiš do ktorejkoľvek strany. A práve to je úžasné.

Neviem, z koľkých sa stanú skutoční/é spisovatelia/spisovateľky, koľkí/é skončia v médiách a koľkí/é si budú ďalej písať pre radosť svoju či svojich blízkych. Viem však, že som čítal postrehy, myšlienky, príbehy mladých ľudí s bohatým vnútorným prežívaním, ľudí, ktorí vedia pretaviť bežné starosti, realitu, sny a túžby do úžasného zmysluplného celku. Chcem veriť, že myšlienky, ktoré dnes formujú ich predstavy a charaktery, nezahynú v hektike bežného života, ale budú Polárkou na ceste života i vlastnej literárnej tvorby.

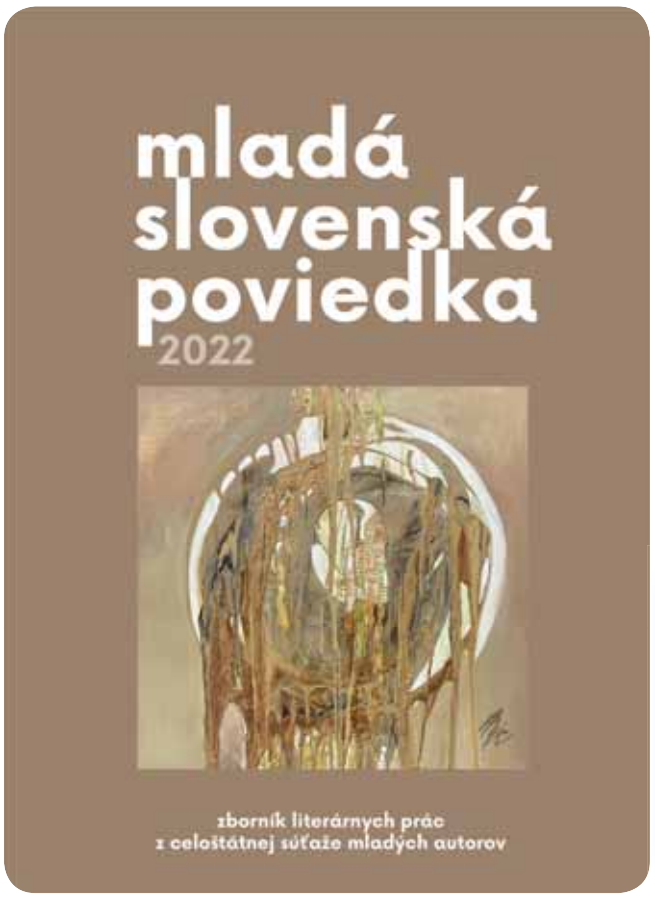

ZUZANA BABINČÁKOVÁ: Po skle bosá

(úryvok z jednej z víťazných prác)

Namočila pero do atramentu, zúfalo očakávajúc akúsi rozumnú myšlienku. Pero napäto viselo nad stránkami papiera, v očakávaní sa triasla, hľadajúc vhodné slová. V izbe bola tma, takmer temno. Konáre škrípali o okno v pravidelnom rytme pohladení vánku a svit mesiaca jej bolestne ožaroval tvár. Plytko dýchala, vo vytržení očakávala tie najkrajšie slová. Slová krásy. Slová lásky. Slová jasné, priezračné ako kvapky rosy lesknúce sa na listoch. Oblizla si pery, akoby chcela čosi povedať. Chcela rozprávať písaným slovom. Vdýchnuť bežnému zhluku písmen čaro. Fúknuť do nich svoju dušu a obaliť ich striebristou ľahkosťou pavučinky.

Divo napĺňala stránku za stránkou, píšuc, čo srdce nariadilo. Čo srdce poručilo. Čo hlava uznala za obludné, ale čoho sa srdce vrelo ujme. Sviečka jazmínovej vône horela pri nej. Izba bola hrejivá, útulná ako objatie dávneho priateľa. Človek v nej cítil nevysvetliteľný nával nostalgie. Bola ako parfém, čo často používala prvá láska, ako živica, ktorá pripomínala dom na strome, ako slaná pachuť srdcervúcich lúčení.

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk
Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová, Peter Cabadaj, Maja Jackobs Jakúbeková, Martin Kubuš, Daniela Lysá, Marcel Páleš, Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis, vydavateľstvo (grafika)
Vydavateľ
Matica slovenská

REPORTÁŽ

Čiernohronská železnica po tridsiatich rokoch bojuje o svoje prežitie

Nech to opäť (dobrá) para tlačí!

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Manfred KOPKA, Maroš SMOLEC

Keď vtedajšia slovenská vláda rozhodla ku koncu roka 1982 o zastavení činnosti úzkorozchodnej Čiernohronskej železnice a zošrotovaní rušňov, zdalo sa, že prídeme o jeden z pokladov krajiny. Našťastie vďaka podnetu posledného výpravcu Klementa Auxta železničku ešte predtým zapísali do zoznamu národných kultúrnych pamiatok a začala sa jej obnova. V tomto roku jej však hrozí opäť zánik.

Jej vznik sa datuje do roka 1898, keď bolo zrejmé, že doprava dreva splavovaním nestačí. Ministerstvo poľnohospodárstva v Budapešti nariadilo začať s prípravou výstavby železnice v oblasti Čierneho Hrona. Návrh na výstavbu trate s rozchodom 760 milimetrov bol hotový v roku 1901, s výstavbou sa začalo v roku 1908. Prvý úsek z Hronca do Čierneho Balogu odovzdali do prevádzky o rok na to. Trať postupne popretkávala všetky dostupné doliny, až napokon jej konečná dĺžka dosiahla takmer 132 kilometrov.

■ STROM ŽIVOTA

Vráťme sa ešte do roka 1982. Za záchranu tejto pamiatky možno ďakovať Stromu života – mládežníckemu environmentálnemu hnutiu, ktoré vzniklo ešte v socializme a trvá dodnes. Úsilie členov Slovenského zväzu ochrany prírody a krajiny stálo miesto v zamestnaní predsedu miestnej pobočky po osobnej intervencii riaditeľa lesného závodu v Hronci, ktorý ho obvinil z ohrozovania výrobného a sociálneho programu lesného závodu. Napriek tomu sa v obnove pokračovalo. Cez leto v dobrovoľníckych táboroch pracovalo aj štyristo mladých nadšencov. Keďže záštitu prevzal zväz mládeže, režim si netrúfol takéto akcie zrušiť, ale, naopak, musel ich so zaťatými zubami podporiť. Podiel na zreštaurovaní a opätovnom sprevádzkovaní Čiernohronskej železe mala skupina architektov z URBIONU Banská Bystrica. Prvého mája 1992 vyšiel na obnovenú trať do Vydrovskej doliny prvý parný vláčik.

Železničku prevzal od lesného závodu vtedajší Socialistický zväz mládeže, po roku 1989 Nadácia detí a mládeže SR, neskôr Fond detí a mládeže v Bratislave. Po parlamentných voľbách v roku 1994 sa nový dosadený riaditeľ fondu pokúsil železničku zatvoriť, dal zamestnancom hodinové výpovede a začalo sa s nerušeným rozkrádaním využiteľného majetku.

Od roka 1995 bolo majiteľom a prevádzkovateľom Čiernohronskej železnice (ČHZ) miestne združenie obcí – Mikroregión Čierny Hron. Ani to nestačilo, narastali dlhy. Preto bola v roku 2001 založená nezisková organizácia Čiernohronská železnica. Momentálne je tvárou lesnej železničky jej riaditeľ Aleš Bílek. Je výpravca, rušňovodič a organizátor všetkého, čo s prevádzkou súvisí. Rodák z Českej republiky v roku 1984 nastúpil na Vysokú školu dopravnú v Žiline a na Slovensku aj zostal. Pomáhal železničku obnovovať a časom prevzal zodpovednosť za jej chod. O tom, ako má svoju prácu rád, svedčí aj jeho pozdrav – Nech to para tlačí!

■ NÁPOR KAPITALIZMU

Po celom území Československa sa už v polovici osemdesiatych rokov rozbehla obnova úzkorozchodných železničiek, vyhľadávanie vagónov, rušňov. V areáli stanice ČHZ vznikol v roku 1985 depozit nazvaný Škola mladých ochrancov technických pamiatok Podbrezová – Štiavnička s unikátnou zbierkou zvyškov lokomotív aj vagónov z rôznych zrušených dráh, ku ktorým sa nikto nehlásil.

Problémom sa v posledných rokoch stala trasa na Dobroč. Bola vytrhaná približne v roku 1985, neziskovka ju v roku 2004 obnovila. Aleš Bílek tvrdí, že trať ale nikto nezrušil, papierovo existovala. Po pozemkoch vedú koľaje ČHŽ, postavené v rokoch 1908 až 1913, čo je hlavná trať úseku Čierny Balog – Dobroč, a odbočné koľaje tvoriace súčasť stanice Čierny Balog,

Nástupište železničky v Čiernom Balogu

označované v minulosti ako vlečky do priestorov píly. V roku 2002 sa dokonca podarilo obnoviť prepravu reziva z píly Smrečina Jánošovka v Čiernom Balogu na prekládku do vozňov ŽSR v Hronci.

Nápor kapitalizmu píla v roku 2004 neustála. Dostala sa do konkurzu a podľa Aleša Bíleka starosta obce Čierny Balog „preukázateľne neprihlásil do konkurzu bývalej Smrečiny, n. p., prioritné pohľadávky obce Čierny Balog“. Starosta obce František Budovec tvrdí opak. „Vlastníkom pozemkov bola Smrečina Hofatex, a. s., a obec nemala pohľadávky voči tejto spoločnosti.“ Protichodné tvrdenia sme chceli overiť u správcu konkurznej podstaty Pospíšil & Partners Bratislava. Keďže nie sme účastníkom konania, k problému sa odmietli vyjadriť.

Ako je to teda s vlastníkom pozemkov pod koľajami ČHŽ? Pozemky pod železničkou boli súčasťou národného podniku Smrečina, ktorý vznikol zriaďovacou listinou Ministerstva priemyslu k 1. januáru 1951. V roku 1992 sa štátny podnik transformoval na akciovú spoločnosť Smrečina. Neskôr sa premenoval na Smrečina Hofatex, a. s. Ani nový investor, ktorý do Smrečiny vstúpil v roku 2003, ju nezachránil.

■ ZASYPANÉ KOĽAJE

V roku 2016 pozemky bývalej píly v Čiernom Balogu získal v dražbe oravský podnikateľ Jozef Garbiar. Podľa vyjadrenia starostu pre Slovenské národné noviny sa o ne usilovala aj obec, ale v dražbe neuspela.

„Ihneď po dražbe sme pánovi Garbiarovi písomne ponúkli odkúpenie alebo prenájom uvedených pozemkov pod dráhami ČHŽ – nikdy nám písomne neodpovedal, len telefonicky nás vtedy informoval, že pozemky zatiaľ nepredá,“ hovorí Aleš Bílek. „Naše ponuky sa počas tohto času opakovali, dostal ponuku aj priamo od podpredsedu banskobystrického kraja Ondreja Luntera. K žiadnej dohode však nedošlo, napriek tomu nás ani nikdy nevyzval na akékoľvek riešenie a tento stav už vyše šesť rokov strpel. Ôsmeho júna tohto roka bez akejkoľvek výzvy alebo kontaktovania zasypal pán Garbiar časť koľají štrkom.“

V tom čase išiel vlak s deťmi z časti Vydrovo smerom na Dobroč. Ohrozené boli priamo ich životy. Rušňovodič však stihol zastaviť a k prípadu zavolali policajtov. V zmysle zákona o dráhach bolo o udalosti informované aj Ministerstvo dopravy a výstavby (MDaV) SR.

„Je zaprotokolované, že za volantom sedel pán Garbiar,“ hovorí Aleš Bílek. „K nášmu zdeseniu však ministerstvo ani polícia dodnes nijako nevyriešili tento čin – očividne všeobecného ohrozenia bezpečnosti dráhy. Podľa nášho názoru ide o úmyselné ničenie národnej kultúrnej pamiatky v zrejmej a úplne nepochopiteľnej ústretovosti k developerovi... S predchádzajúcimi starostami obce Čierny Balog i so starostami ostatných obcí Mikroregiónu Čierny Hron (Hronec, Valaská, Osrblie, Podbrezová, Lom nad Rimavicou, Sihla, Drábsko) vychádzame dlhodobo dobre a úspešne spolupracujeme na mnohých projektoch pre ich občanov i pre rozvoj ČHŽ.“

■ ČIERNA STAVBA

Starosta Čierneho Balogu nedávno poslal list na MDaV SR s námietkami o prevádzke železničky.

„Na naše prekvapenie na rokovaní na MDaV SR riaditeľ odboru dráhového stavebného úradu Štefan Hrivňák tieto argumenty prijal. Prítomná bola aj právnička BBSK Lenka Kyselová. Povedal nám, že zrušením lesnej železnice celá dráha ‚de jure‘ prestala existovať a celá jej existencia je vraj dnes ‚čierna stavba‘. MDaV SR si tak strieľa do vlastnej nohy, keďže tridsať rokov nám všetky štátne úrady vrátane ministerstva vydávali kontinuálne súhlasy s obnovou jednotlivých úsekov,“ hovorí Aleš Bílek.

Podľa rozhodnutia bude musieť neziskovka, ktorá prevádzkuje železničku, nanovo požiadať na všetky úseky ČHŽ dodatočné stavebné povolenie, ku ktorému musia doložiť úplne kompletnú novú projektovú dokumentáciu všetkých traťových úsekov, súhlasy dotknutých organizácií, nové územné rozhodnutia, ale najmä doklady preukazujúce vlastníctvo k pozemkom a tratiam.

„Je to rovnaké, ako keby sme chceli budovať koridor TGV z Viedne do Košíc,“ porovnáva neporovnateľné Aleš Bílek. „Zatiaľ začali len s úsekom na bývalej píle Jánošovka, ale to je zjavne len začiatok. Všetkým nám je jasné, že uvedené dokumenty v takom krátkom čase nezískame, a tak následne – ako píše – „nariadi jej odstránenie“.

■ ZÁPAS O PAMIATKU

Riaditeľka Pamiatkového úradu Slovenskej republiky Katarína Kossová potvrdila, že ČHŽ je národnou kultúrnou pamiatkou a vozidlový park je v registri hnuteľných kultúrnych pamiatok. Rovnako generálny riaditeľ Slovenského národného múzea Rastislav Púdelka dosvedčil, že ČHŽ je registrovaná v evidencii zariadení charakteru múzejnej prezentácie.

Starý rušeň na paru stále dokáže prevážať cestujúcich.

Napriek tomu podpísal riaditeľ Odboru dráhového stavebného úradu MDaV SR Štefan Hrivňák 16. septembra 2022 rozhodnutie o odstránení štyroch kusov výhybiek a manipulačných koľají na „nelegálnej stavbe dráhy ČHŽ“ na pozemkoch Jozefa Garbiara. Začala sa tak faktická likvidácia národnej kultúrnej pamiatky. Právny zástupca ČHŽ podal proti rozhodnutiu rozklad a informoval o tom aj ministra Andreja Doležala. V rozklade sa pozastavujú nad tým, že v auguste 2018 to isté ministerstvo oznámilo, že proti vykonaniu ohlásenej drobnej stavby výhybiek a manipulačných koľají nemá námietky. O čiernej stavbe podľa právnikov ČHŽ nemožno hovoriť, pretože existenciu výhybiek a vedľajších koľají ako súčastí dráhy Čiernohronskej lesnej železnice na pozemkoch, ktoré tvorili areál bývalej parnej píly Jánošovka, je ďalej možné preukázať historickými fotografiami – napríklad aj dokumentom o vykonaní technicko-policajnej skúšky a kolaudácie lesnej dráhy z roka 1924.

Podnetom, či je rozhodnutie ministerstva správne, sa zaoberala v tomto roku aj Krajská prokuratúra Bratislava. Skonštatovala, že prekluzívne obdobie na stavbu výhybiek a koľají z roka 2018 uplynulo v roku 2021 a stavebníkovi zákon neukladá povinnosť preukazovať právo k pozemku.

■ PÍLA NA ŤARCHU...

Budova historickej píly je dnes v ruinách. Príčinou bol požiar, ktorý vypukol 8. júna 2022 – v deň, keď boli zasypané koľaje železničky štrkom. Zničené boli viaceré dôležité súčasti parného stroja, ktorý je hnuteľnou národnou kultúrnou pamiatkou.

„Desiateho augusta bol vykonaný dozor Pamiatkovej inšpekcie Ministerstva kultúry SR z ktorého nás však úplne vykázali, pretože pán Garbiar povedal, že nesmieme byť na cudzom pozemku,“ hovorí Aleš Bílek.

Píla je majetkom obce Čierny Balog. Starosta František Budovec sa téme autorsky venoval v júlovom čísle obecných novín Baločan. Tvrdí, že požiar nebol založený úmyselne, horela len časť drevného materiálu a nijaká časť parného stroja nebola prevezená do šrotu a stroj je dokonca provizórne chránený pred nepriazňou počasia. Tieto jeho slová pre SNN potvrdila aj riaditeľka Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica Mária Flórová.

„Parný stroj, takzvaná lokomobila, je hnuteľnou kultúrnou pamiatkou od roka 2008. K požiaru pamiatky nedošlo, ale asi päť metrov ďalej bolo vyhodnotené lokálne ohnisko, pravdepodobne torza trámov zo strešnej konštrukcie stavby, v ktorej sa pamiatka nachádza. Pamiatka po vizuálnej ohliadke nevykazuje známky poškodenia. V súčasnosti je stroj zabezpečený prekrytím plachtou ukotvenou o podlahu a je zakázaný vstup na pozemok.“

Takmer totožný názor má aj Pamiatková inšpekcia Ministerstva kultúry SR. Riaditeľ Ľuboš Vodička skonštatoval, že lokomobila pri obhliadke „po vizuálnej stránke nevykazovala známky poškodenia“. Aleš Bílek, naopak, tvrdí, že stroj bol nenávratne poškodený a do šrotu boli odvezené súčasti stroja, ako je vodočistič, prikladací dopravník a zasypaná bola kotolňa a drobné časti.

Obec podľa starostu musí odstrániť ruiny stavby. V roku 2020 požiadali o príspevok na výstavbu novej haly a premiestnenie lokomobily. Keďže bol príspevok schválený, premiestnia ho do konca tohto roka. Obec už začala s presunom stroja za 200-tisíc eur. Ruiny stavby sa postupne rozkrádajú.

■ NEISTÁ BUDÚCNOSŤ

Banskobystrický samosprávny kraj má od roka 2019 schválený zámer Revitalizácia Čiernohronskej doliny so zámerom obnoviť pravidelnú celoročnú prevádzku vlakov z Chvatimechu do Dobroča a ich zaradenie do integrovaného dopravného systému kraja. Železnica by mala odviesť od mája 2025 až tisíc ľudí denne.

V apríli 2020 vyhrala ČHŽ súťaž o sedemnásť električkových vozňov z úzkokoľajky Waldenburgerbahn v kantóne Bazilej vo Švajčiarsku. Na Slovensko dorazili v máji minulého roka a v auguste tohto roka boli vykonané skúšobné jazdy električkovej súpravy po všetkých trasách ČHŽ. Po pandémii sa do doliny vracajú turisti. Budúcnosť je však neistá...

„Na našej strane sú Banskobystrický samosprávny kraj, Pamiatkový úrad a starostovia obcí Hronec, Valaská a Podbrezová,“ usudzuje Aleš Bílek. „Na opačnej strane sa zatiaľ zdá, že stojí pán Garbiar a starosta obce.“ František Budovec to vidí opačne.

„Celé moje pôsobenie vo funkcii starostu obce som sa snažil spolu s vedením obce vychádzať v ústrety ČHŽ.“

Starosta obce už nebude v ďalšom volebnom období kandidovať, problém teda zdedí jeho nástupca.

„Samozrejme, že ma tento stav veľmi mrzí a bol by som veľmi rád, keby ČHŽ poskytovala kvalitné služby za primerané ceny a spolupracovala s partnermi. Verím, že sa to môjmu nástupcovi podarí dosiahnuť,“ uzatvára problém František Budovec.

Posledné rokovanie na Ministerstve dopravy a výstavby Slovenskej republiky bolo 12. októbra 2022, na ktoré pozvali devätnásť zainteresovaných strán sporu o ČHZ. Kópie zápisnice o výsledkoch stretnutia do uzávierky účastníci nedostali.

Redakcia SNN ponúkla možnosť vyjadriť sa aj podnikateľovi Jozefovi Garbiarovi a riaditeľovi Odboru dráhového stavebného úradu MDaV SR Štefanovi Hrivňákovi. Do uzávierky sme napriek niekoľkonásobným výzvam odpovede nedostali.

Vodáčka Zuzana PAŇKOVÁ vraj skôr pádlovala v divokej vode, ako chodila

Útla obojživelníčka už prekonáva bývalé vzory

Vladimír MEZENCEV – Foto: archív Petra Pirického a autora

Keby sa už teraz malo rozhodovať o najlepšom košickom športovcovi roka, určite by sa nenašiel nikto, kto by nehlasoval za hokejistu NHL Erika Černáka z klubu Tampa Bay, už dvojnásobného držiteľa Stanleyho pohára. Kto však by mal obsadiť za ním druhú priečku? To by sa už priaznivci športu v metropole východu vo výbere dosť rozchádzali. Iba tí, ktorí dennodenne sledujú športové dianie u nás i v zahraničí, by s tým nemali nijaké problémy. Bez dlhého váhania by za korunnú princeznú košického športového diania označili iba šestnásťročnú vodnú slalomárku Zuzanu PAŇKOVÚ.

Starí rodičia Zuzana a Peter Pirickí o nej hovoria, že skôr vedela sedieť v kajaku než chodiť. Vďaka týmto vodáckym nadšencom, ktorí pravidelne splavovali Hornád aj Dunajec v Pieninách, sa ich vnučka stávala súčasťou každého významného podujatia na spomínaných riekach. Stará mama priznáva, že asi porušovali akési predpisy, podľa ktorých sa v športových plavidlách môžu prevážať deti až od štyroch rokov, ale pre Zuzku už bolo samozrejmosťou plaviť sa od dvoch. Samozrejme pasívne, veď kanoe sa šinulo po vode tak, ako chceli starí rodičia. Zuzana Paňková si pamätá na to, ako sa v loďke plavila štvorročná a považovala to za úplne normálne, nič výnimočné. Z vody nemala nijaký strach, naopak, voda ju priťahovala.

■ OVEŠANÁ KOVMI

Z jej raného detstva sa prenesme do minulého roka, aby sme nadviazali na už slávneho Erika Černáka. Zuzka Paňková si domov z majstrovstiev Európy juniorov do 23 rokov vo vodnom slalome v Slovinsku priviezla až tri zlaté a jednu bronzovú medailu. Prvá bola zo súťaže kajakárskych hliadok spoločne s Ivanou Chlebovou a Army Ryanovou, ďalšia už patrila iba jej za individuálne víťazstvo medzi kajakárkami, po tretíkrát stála na najvyššom stupienku za prvenstvo v jazde kanoistiek a bronzovú „vylovila“ z pretekov v extrémnom slalome. Nuž, bez ohľadu na vek je skutočne na celom svete veľmi málo tých, ktorí dokážu víťaziť na divokej vode medzi bránkami na dvoch rôznych plavidlách, teda v kajaku i kanoe. Jedno je isté, Zuzka je podľa odborníkov supertalent, svojím spôsobom slalomárska rarita na vode, pritom veľmi nenápadná a až priskromná. Veď koľko odriekania jej i trénera Petra Murcka stáli a stoja len cesty na tréningy. Na umelý kanál do poľského Krakova to donedávna bolo až tristo kilometrov, po dostavbe obchvatu Prešova sa táto vzdialenosť skrátila „iba“ na 260 kilometrov. Sú ešte ďalšie možnosti – dochádzať do Liptovského Mikuláša, ten je síce od jej rodiska bližšie, ale nie je tak často k dispozícii ako krakovský, a ďalšie možné miesto na trénovanie – kanál v Čunove je až pri Bratislave... V súčasnosti si však kvalitný tréning vodných slalomárov bez plavby na perejach, vytvorených v umelých kanáloch, nemožno ani predstaviť. O to sú Zuzkine úspechy cennejšie. Cesta k nim však bola namáhavá a zložitá.

Zuzana PAŇKOVÁ so starými rodičmi Zuzanou a Petrom Pirickými, ktorí jej vštepili lásku ku kanoistike na divokých vodách.

■ NEPLÁNOVANÉ KÚPANIA

Prvé preteky na divokej vode absolvovala už ako šesť a pol ročná v roku 2011 v Dolnom Kubíne. Samozrejme, nikto vtedy nemohol od nej čakať výraznejšie úspechy, ale ušla sa jej čokoládová cena pre najmladšiu účastníčku. Tou však zostávala aj na ďalších podujatiach, povedzme na juniorských majstrovstvách Európy vo vodnom slalome v roku 2019 v Liptovskom Mikuláši a potom na svetovom šampionáte v tej istej vekovej

PROFIL ŠPORTOVCA

kategórii, teda do 18 rokov v Krakove. Zuzka mala vtedy iba štrnásť rokov a prevažná väčšina jej súperiek bola minimálne o tri roky staršia.

„Mojou prednosťou bolo asi to, že si ma nikto nevšímal, veď som pôsobila skôr ako nejaké dievčatko, ktoré tam ani nemá čo robiť,“ s úsmevom spomína táto košická „obojživelníčka“. Pre ňu to boli premiérové štarty na takýchto významných pretekoch. Vtedy ešte žiačka základnej školy napriek tomu zdolala staršie a skúsenejšie slalomárky. Veď ako najmladšia sa z Liptova vrátila do rodných Košíc s dvoma kovovými medailami – striebornou a bronzovou – a, žiaľ, i s jednou tzv. zemiakovou za 4. miesto v súťaži kanoistiek. Vtedy si aj trochu poplakala, veď v semifinále skončila dokonca druhá. Až neskôr si uvedomila, čo by dali mnohé jej staršie a skúsenejšie súperky za toto 4. miesto. Už len dostať sa do desaťčlenného finále bol nesplnený sen mnohých slalomárok. K medailám z umelého kanála z Liptova pridala onedlho ďalšiu – bronzovú – z majstrovstiev sveta v Krakove zo súťaže hliadok na kajakoch.

O úspechoch sa každému športovcovi hovorí ľahko a s úsmevom na tvári, Zuzka však takto s nadhľadom hovorí aj o nevydarených jazdách, ktoré sa skončili prevrátením plavidla, a teda i nepríjemným kúpaním. Vieme, že takéto prípady odradili mnoho talentov, ktoré mali perspektívu stať sa dobrými vodnými slalomármi a zjazdármi. Zuzku Paňkovú však rozhodne nie.

■ AJ MUŽI SA ČERVENALI

Vráťme sa opäť o niekoľko rokov späť, konkrétne do októbra 2016. Vtedy iba jedenásťročná vyhrala Košický vodácky maratón na Hornáde v kategórii žien a o dva roky neskôr doslova pokorila na tejto rieke aj všetkých mužov, keďže v cieli ani jeden z nich nezdolal trať rýchlejšie ako ona! Tu je naozaj každý komentár zbytočný.

Stále býva v rodných Košiciach, ale farby bývalej materskej telovýchovnej jednoty Slávia UVLF (Univerzita veterinárneho lekárstva a farmácie) už zmenila za Športové centrum polície Bratislava. Rozhodla sa tak aj preto, že tu má solídne finančné zabezpečenie – či už na výstroj, alebo prípravu. To jej už vysokoškolská telovýchovná jednota v Košiciach zabezpečiť nemohla. S rodným mestom ju však spája nielen rodina a priatelia, ale najmä štúdium, je druháčka na cirkevnom Gymnáziu sv. Tomáša Akvinského. Skratka JOT aj mnohým športovým priaznivcom asi veľa nehovorí, ale za tými troma písmenami sa skrýva Juniorský olympijský tím a jeho členmi – pre nich za výhodných podmienok – sa môžu stať iba tí, ktorí majú predpoklady v budúcnosti štartovať na olympijských hrách. Šancu na zaradenie do JOT-u dostávajú teda iba tí, ktorí už vo svojich vekových kategóriách úspešne zápolili a obstáli v silných konkurenciách na prestížnych medzinárodných podujatiach. Zuzana Paňková má už túto etapu za sebou, dokonca aj štarty medzi seniormi. Na pretekoch Svetového pohára v Španielsku na kanoe sa trebárs dostala do semifinále, vo Francúzsku dokonca do finále, v ktorom obsadila 8. miesto. Ako hodnotí tohtoročnú sezónu Zuzkin tréner Peter Murcko, ktorý má svoj nemalý podiel na jej úspechoch? „Zuzka absolvovala posledný rok v juniorskej kategórii a ja osobne môžem konštatovať, že sa jej vydaril. Naše plány nezostali iba na papieri, ale splnili sme všetko čo sme si predsavzali. Samozrejme, šport je športom aj preto, lebo pred každými pretekmi majú všetci rovnaké šance, ani tí najlepší nemôžu vyhrávať všetky zápolenia a tie na divokých vodách neraz prinesú rôzne prekvapenia. Za vrchol sezóny 2022 sme považovali juniorské majstrovstvá sveta v Taliansku na ktorých sa mojej zverenkyni veľmi darilo. Stala sa svetovou šampiónkou medzi kanoistkami, strieborné medaily získala v extrémnom slalome a v hliadkach na kajaku, bronzovú v tímovej súťaži na kanoe. Zo seniorských majstrovstiev sveta sa síce vrátila bez medaily, ale v jej veku 17 rokov 5. 6.miesta v hliadkach možno považovať – pri všetkej skromnosti – za veľký úspech. Okrem toho musím zdôrazniť, že Zuzka je výnimočný zjav na najvýznamnejších svetových podujatiach, pretože dokáže patriť medzi špičku v dvoch kategóriách, v jazde v kajaku i v kanoe, čo je skutočne unikát! V tomto roku má za sebou aj úspešnú premiéru v seriáli Svetového pohára vo francúzskom Pau, kde medzi ženami v C1 našla iba jednu premožiteľku!“

Už ako päťročná bez strachu zdolávala nebezpečné pereje na Dunajci v Pieninskom národnom parku.

■ BUDE AJ KANÁL?

V Košiciach majú v tomto roku veľké plány s rekonštrukciou a výstavbou nových športových objektov. Nemožno sa tomu čudovať, druhé najväčšie mesto je so športoviskami v nezávideniahodnej situácii. Žiaľ, do plánov sa opäť nedostala výstavba umelého vodného kanála, aj keď sám autor tohto príspevku držal jeho projekt v rukách už v roku 1975 (!), zhodou okolností u dnes už nebohého Alexandra Webera, vtedy predsedu kanoistického oddielu TJ Lokomotíva Košice a neskôr prvého starostu smutne presláveného sídliska Lunik IX. Rátalo sa s tým, že umelý kanál postavia v juhovýchodnej časti Košíc pri Vyšnom Opátskom. Už roky je na papieri aj druhý kompletný projekt umelého vodného kanála, ten pre zmenu v severnej časti mesta pri Ťahanovciach. Žiaľ, tiež zapadá prachom... Darmo je vodný slalom výrazne najúspešnejším slovenským olympijským športom v ére samostatnej SR, veď pre niekoho osem zlatých medailí a kopa ďalších od našej premiéry na letnej olympiáde v roku 1996 v Atlante sú už úplná samozrejmosť. Dva vodné kanály na (zatiaľ) takú kanoistickú veľmoc na divokých vodách a k tomu ešte tak excentricky postavených je žalostne málo. A tak mladým nádejným reprezentantom od Hornádu, Dunajca či iných riek na východnom Slovensku stále nezostáva nič iné iba odchádzať na Liptov alebo do Bratislavy.

Paňková vôbec nie je prvá a nebude ani posledná. Pretože vrcholový vodný slalom v súčasnosti bez prípravy na umelých kanáloch sa jednoducho nedá robiť. Keby teda vybudovali takýto kanál v Košiciach, určite by bol z neho aj ekonomický prínos, veď by ho využívali aj slalomári z Maďarska, Ukrajiny, Rumunska...

Ak si po prečítaní týchto riadkov myslíte, že síce dnes už sedemnásťročnej Košičanke (narodila sa v novembri 2004) venujeme priveľa pozornosti, tak vás chceme presvedčiť, že si ju naozaj zaslúži. Zuzka patrila medzi horúcich kandidátov na zisk titulu najúspešnejšieho európskeho mladého športovca do 23 rokov za rok 2021. Pritom v jej veku nezískali toľko medailí ani Zuzkine veľké vzory Michal Martikán a Elena Kaliská (obaja stáli dvakrát na najvyššom stupienku víťazov na olympiádach) či Jana Dukátová, majsterka sveta, štvornásobná držiteľka veľkých Svetových pohárov, trojnásobná majsterka Európy... Tu už je skutočne každé ďalšie slovo zbytočné...

Prvý slovenský olympionik Alojz SOKOL pochádzal z Hronca

Bol bronzový, ale ostal bez medaily

Jozef SLIACKY – Foto: archív autora

Najznámejším rodákom Hronca je herec Ladislav Chudík (* 27. mája 1915). Podľa jeho priania po úmrtí 29. júna 2015 rozsypali jeho popol na Hájnom grúni, kam chodieval ako chlapec so stravou a s vodou pre početných koscov. Na lúčnatom kopci nájdeme jeho pamätník a za vhodného počasia sa nám z grúňa otvorí nádherná panoráma Horehronia a Nízkych Tatier...

Dnes sa bližšie pristavíme pri druhom zaujímavom rodákovi z Hronca Alojzovi Sokolovi. Narodil sa 19. júna 1871 a v matrike ho zapísali pod menom Aloysius Joannes Szokol. Vyrastal u krstných rodičov Schonovcov v Bernecebaráti neďaleko Šiah a počas vtedy silnej maďarizácie sa podpisoval ako Alajos Szokolyi. Štúdium medicíny na peštianskej univerzite nedokončil. Do histórie sa zapísal vďaka tomu, že podstatnú časť dní venoval kráľovnej športu – atletike. Už ako devätnásťročný zabehol stovku za 11,4 sekundy, čo bol na ten čas skvelý výkon. Oprávnene sa tak dostal do uhorskej výpravy na prvé novodobé olympijské hry v roku 1896 v Aténach. Perličkou je, že štartoval s číslom 1. V šprinte na 100 metrov skončil tretí, ale domov sa vrátil bez medaily – bronzové sa ešte neudeľovali. Napriek tomu ho môžeme vnímať nielen ako nášho prvého olympionika, ale i medailistu. Autori publikácie Naši olympionici, ktorá vyšla v roku 1978, uvádzajú: „V pondelok 6. apríla 1896 zvolával štartér k štartovej čiare aktérov prvej disciplíny novovekých olympijských hier. Medzi siedmimi atlétmi, ktorí sa pripravili na beh na 100 m, bol aj Alojz Szokol. Po signáli vyrazili na sypkú piesočnatú trať. Z rozbehu postupovali do finále prví dvaja. Najrýchlejší bol Američan Lane, Szokol dobehol na druhom mieste, ale toto umiestnenie mu stačilo na to, aby sa zaradil medzi piatich finalistov.

Medzitým sa začala súťaž v trojskoku. Szokol, ktorý vari ani sám nerátal s postupom medzi najlepších na najkratšej šprintérskej trati, stihol absolvovať iba jediný skok dlhý 12,30 m a už sa náhlil na štart svojej hlavnej disciplíny. Tesne pred ním sa dozvedel, že prvý olympijský víťaz sa volá Connolly a on sám si jediným skokom zabezpečil štvrté miesto. To mu dodalo sily do rozhodujúceho behu. Na rýchlonohého Američana Burka, neskoršieho víťaza, ani na Nemca Fritza Hofmanna nestačil, ale ďalšiemu Američanovi Lanovi sa revanšoval za prehru z rozbehu a obsadil tretie miesto! Čas sa meral iba Burkovi, ktorý trať zabehol za rovných 12 sekúnd. Keďže olympijské medaily a spolu s nimi olivové ratolesti dostávali iba prví dvaja, Szokol ostal bez medaily i bez ratolesti, ale aj tak bol tretím najlepším šprintérom aténskej olympiády.

Po tomto úspechu vzrástli aj šance počerného mládenca z Hronca na úspech na rovnako dlhej trati s ôsmimi prekážkami. Szokol sa chytil príležitosti, vo svojom rozbehu viedol ešte pred cieľom o poldruha metra, ale na predposlednej prekážke sa nešťastne potkol, padol a toto zakolísanie ho stálo nielen víťazstvo v rozbehu, ale aj postup do finále.

Pred tridsiatimi rokmi odišiel vtedy azda vo svete najznámejší Slovák

Matica nezabúda na velikánov národa

Viliam KOMORA – Foto: autor

Pred tridsiatimi rokmi 7. novembra 1992 odišiel vtedy najvýznamnejší slovenský politik – predseda Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky Alexander DUBČEK. Pôsobil na najvýznamnejšom politickom poste vtedajšieho štátu, ktorým bol federálny parlament.

Alexander Dubček bol slovenskou osobnosťou, ktorá bola známa azda vo všetkých štátoch sveta, teda sa rysoval za možného prezidenta už určite vznikajúceho štátu – Slovenskej republiky. Mnohí vtedy tvrdili, že to nebola nehoda, ale zámer. Keďže jeho smrť nie je dodnes dostatočne objasnená, takéto názory sa vo verejnosti naďalej udržiavajú. Tiež, akosi symbolicky, tragická havária sa stala práve prvého septembra 1992, keď bol prijatý najvyšší zákon budúceho štátu – Ústava Slovenskej republiky. Alexander Dubček bol skutočne významným slovenským politikom; potvrdili to aj kondolencie, ktoré prichádzali od hláv a vedúcich predstaviteľov desiatok najvyspelejších štátov celého sveta.

Matica slovenská tomuto velikánovi slovenského politického, ale i spoločenského a kultúrneho života v uplynulom roku 2021 postavila bustu pred svojou sídelnou budovou k stému výročiu narodenia, ktorú odhaľoval predseda MS Marián Gešper spoločne s Dubčekovým synom a politikmi. Ešte dosiaľ nie je úplne uzavretý škandalózny útok na toto slávnostné odhaľovanie, keď tzv. košický umelec, známy protislovenskými prejavmi, nadával matičiarom, politikom, ba dostal sa aj do potýčky s Dubčekovým synom, ktorý ho, ako sa na lekára patrí, poslal na psychiatriu.

Alexander Dubček sa narodil 27. novembra 1921 v Uhrovci v rodnom dome Ľudovíta Štúra. Pracoval ako robotník, neskôr sa angažoval v protifašistickom odboji, zapojil sa do Slovenského národného povstania. Po vojne pôsobil ako politický pracovník, funkcionár KSS, neskôr ostro kritizoval politické smerovanie, stal sa reformátorom a známym z budovania socializmu s ľudskou tvárou. Odmietol vpád spriatelených armád Varšavskej zmluvy do našej vlasti – za to všetko bol v normalizačnom období perzekvovaný. Rehabilitáciu dosiahol až po novembri 1989, keď sa aktívne vrátil a zapojil do najvyššej štátnej politiky.

V minulom roku Matica slovenská pred svojou sídelnou budovou v Martine odhalila k Dubčekovej storočnici jeho portrétnu bustu, ku ktorej na 30. výročie tragickej smrti tohto politika a nezabudnuteľnej osobnosti položili predstavitelia ustanovizne veniec.

Veľký zberateľ ľudových prísloví Adolf Peter ZÁTURECKÝ pomáha aj dnes

Reč ľudu sa najčastejšie zachovala v prísloviach...

Igor VÁLEK – Foto: autor a archív

Dlhodobo sa nám zdá, že každodenné negatíva akoby víťazili nad pozitívami. Akoby zovšadiaľ hľadela „núdza so psotou“, ľudovo povedané. Viete, že mnoho ľudových prísloví, ktoré odháňajú chmáry z čela aj súčasníkovi, poznáme vďaka jednému človekovi?

„Postoj ľudového tvorcu k životu je kladný a pozitívny ešte aj vtedy, keď ho tlačí núdza so psotou. Nelamentuje, ale hľadí triezvo, ba dokonca s humorom i na svoje trápenie: „Nestaraj sa, žena má, už som dlhy splatil, od kmotra som požičal, susedovi vrátil.“ Spoetizuje ešte i svoju biedu, ozvláštni ju ostrovtipom: „On je z Chudobíc a ona z Núdzovej.“

■ ZDRAVÉ JADRO

Slovami spisovateľky Márie Ďuríčkovej, ktorá nimi presne vystihla jeden z atribútov slovenskej povahy – schopnosť vniesť do každodenného trápenia zdravý optimizmus, vstupujeme do zvláštneho sveta.

Neprekonaný zberateľ ľudovej slovesnosti Adolf Peter ZÁTURECKÝ

Ten svet sa prejavuje aj v ľudových prísloviach a porekadlách. Krátkych, výstižných a múdrych sentenciách, ktorých systematickému zbieraniu, triedeniu a vydávaniu sa tri desiatky rokov venoval Adolf Peter Záturecký. Narodil sa 25. novembra 1837 v Liptovskej Sielnici, tam prežil i detstvo a znova sa na pätnásť rokov vrátil za školskú katedru, keď si predtým svoje školské roky „odkrútil“ v Kežmarku i Modre. Už ako „pán rechtor“ prispieval do mnohých časopisov, kde svoj um a skúsenosť pretavoval najmä do pedagogických prác. Zároveň dokázal vnímavo sledovať i schopnosť ľudí každodennej lopoty bániť sa štítom humorného slova. Jednoducho, tam Záturecký, medzi rodákmi, ktorým rozumel, začal pracovať na zbierke slovenských hádaniek, prísloví a porekadiel. Pozbieral ich, utriasol a uložil do dvoch kníh: Slovenské hádanky a Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia.

■ STÁLE ŽIVÉ

O nespochybniteľnom význame druhej zbierky svedčia minimálne dve skutočnosti. Po prvé – o jej prvé vydanie sa v roku 1897 postarala Česká akademie v Prahe, ktorej nákladom vyšla. A po druhé – až podnes vyšla už v štyroch vydaniach, keď to doteraz ostatné je doplnené navyše o hádanky. Stačí dodať, že kniha v reprezentatívnom „háve“ sa stále teší veľkému čitateľskému záujmu. Nečudo, veď „Kto má zdravie, má všetko!“ A toho zdravia je v Záturecké knihe neúrekom. Darmo, smiech a zdravie sa držia za ruky ako dvaja zaľúbenci, ktorí si život robia navzájom krajším.

■ ÚZEMIE TAJOMSTIEV

Záturecký pochopil, že aj kdesi v odkrývaní „území“ tajomstiev dávnych prísloví a porekadiel, prejavov ľudskej kultúry, schopnosti v skrátenom tvare ju vysloviť a uchovať, tkvie dôležitá časť sily národného živlu. Sám to sformuloval jasne: „Reč národa sa najčastejšie zachovala v prísloviach...“ Toto krédo je i mottom knižného diela obsahujúceho trinásťtisíc (!) vedecky utriedených a odborne (i so zápalom) komentovaných textov. Svoju záslužnú prácu dokončil v Brezne na Horehroní, kde pôsobil od roka 1869 až do svojej smrti 1. júla 1904. Pochovaný je na miestnom starom cintoríne, kde leží napríklad aj veľký dramatik Ján Chalupka.

Ernest WEIDLER si získal mladých poslucháčov reláciou Na modrej vlne

Tvorca a majster populárnych rozhlasových fíčrov

Text a foto: Jozef SLIACKY

Pochádzal z Ružomberka, kde sa narodil prvý februárový deň roka 1933. Po absolvovaní štúdií na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského nastúpil v roku 1957 do bratislavského štúdia Československého rozhlasu, s ktorým spojil podstatnú časť svojho tvorivého života.

Bol mladý a svojim rovesníkom rozumel. Aj preto bol v roku 1961 spolu s Ľubomírom Moncoľom, Viktorom Oravcom a hudobnou redaktorkou Oľgou Odzganovou pri zrode rozhlasovej relácie Na modrej vlne, ktorá si získala veľa poslucháčov. A neboli nimi iba mladí. Aj preto, že redaktori dokázali vniesť do vysielania slobodné žurnalistické prvky.

■ OBEŤ NORMALIZÁCIE

Na začiatku normalizácie musel z redakcie obľúbenej relácie odísť. Samozrejme, nie pre vek. Na jednej strane to bola strata, na druhej zisk, keďže Ernest Weidler sa sústredil na tvorbu fíčrov, moderného žánru, ktorý sa v tom čase šíril Európou a ktorý sa dostal do rozhlasového vysielania. Fíčer možno stručne charakterizovať ako reportáž alebo rozhovor s umeleckými prvkami, ktorá sa kompozíciou a štylistikou blíži k rozhlasovému pásmu, ba až k rozhlasovej hre.

Po novembri ’89 prišiel s Nočnými dialógmi, ktoré si takisto získali veľký poslucháčsky ohlas. Pri ich moderovaní sa striedal s Vladimírom Štefkom. Niektorí oponenti im vyčítali čechoslovakistické

ČRTA

tendencie. Vskutku to boli roky, keď diskusia o spolužití s Čechmi v spoločnom štáte naberala na intenzite a obava z vývoja po rozdelení bola veľká. Ernest Weidler bol naozaj vášnivý diskutér, ale vždy sa usiloval priniesť do dialógu vecné a presné argumenty.

V novej spoločenskej situácii nemusel skrývať svoje náboženské presvedčenie. Patril k pravidelným účastníkom neformálnych pracovných porád, na ktorých rozhlasoví redaktori a kresťanskí aktivisti pripravovali podklady pre náboženské rozhlasové programy. Vo februári 1990 to bol práve Ernest Weidler, ktorý sa ako prvý prihovoril poslucháčom v Rannom zamyslení. Na rádiu Devín znelo jeho pričinením Slovo pre veriacich i neveriacich a spravodajsko-publicistická relácia Hudba – život – viera, neskoršie Cesty.

Legendárny redaktor Ernest WEIDLER v "plnom nasadení" za rozhlasovým mikrofónom

■ PROGRAMOVÝ NÁMESTNÍK

Aj keď netúžil po funkcionárskych postoch – a ako kresťansky založený človek sa k nim za socializmu ani nemohol dostať – v januári prijal miesto prvého programového námestníka ústredného riaditeľa bratislavského rozhlasu. Až vtedy jeho celoživotné úsilie ocenili Zlatým mikrofónom. V roku 2008 si prevzal Cenu Literárneho fondu a v roku 2012 cenu Slovenského syndikátu novinárov. To ho už sužovala choroba, ktorej podľahol 14. októbra 2012, teda pred desiatimi rokmi.

■ PALETA AKTIVÍT

Aktivita Ernesta Weidlera bola bohatá aj mimo rozhlasového mikrofónu. Ako kvalitný recitátor bol pri zrode Hviezdoslavovho Kubína a jeho dlhoročným porotcom. Získal si úctu kolegov i iných slovenských osobností.

„Meno Ernest Weidler pre mňa vždy znamenalo rozhlasovú veličinu číslo jeden,“ povedal o ňom Milan Markovič. „V časoch, keď ešte masám nevládla všemocná a všeoblbujúca televízia, boli mojimi favoritmi rozhlasové hry (aj hry pre mládež) a piatková mládežnícka relácia Na modrej vlne, ktorú nedostižne viedol práve Erno Weidler v spolupráci s Viktorom Oravcom. Bolo pre mňa veľkým zážitkom sa s týmito ľuďmi stretávať po mojom nástupe do rozhlasu.“

Odvahu, s akou Ernest Weidler a Oravec viedli reláciu Na modrej vlne, ocenil i spisovateľ Anton Hykisch: „Podarilo sa im do éteru dostať pravdivé relácie o mládeži, o slovenskej minulosti, o cudzích, zakazovaných svetoch“.

Komárňanský DRAMAŤÁK zmenil názov, ale predošlé pozitíva mu ostali

Divadlo Komora alebo Zbohom a dovidenia

Friderika HODOSSYOVÁ – Foto: archív

Čaj o piatej, muzikál z pera Jozefa Černeka, existuje už nejaký čas. Inscenáciu uvádzal Dramaťák – dramatický krúžok Gymnázia Ľ. J. Šuleka v Komárne, od roka 2017. V súčasnosti sa z krúžku ochotníkov stalo prvé slovenské profesionálne divadlo v Komárne – Divadlo Komora, ktoré toto predstavenie obnovilo a úspešne premiérovalo 22. októbra 2022. Vzniklo len teraz nedávno. No vydrží?

Čaj o piatej prežíva znovuzrodenie. Vystupujú v ňom starší dospelejší herci, niektorí dokonca pôvodní. Príbeh nás prenesie do roka 1968 do sympatickej malej kaviarne, kde hrá živá hudba a kde sa podávajú okrem Pigi čaju aj iné dobroty – kofola, červená malinovka, punčáky či dobošky.

■ LÁSKA A TANKY

Zoznámime sa so skupinou mladých ľudí, ktorí riešia jeden nadčasový problém – lásku. Komu sa kto páči, ktorý z nich príde na pripravovanú zábavu, kto koho osloví. Dievčatá sa fintia, chlapci naberajú odvahu a potia sa im dlane. Povedali by ste si, že pôjde o naozaj milý príbeh. Z jednej strany to je aj pravda. Od prvej minúty predstavenia je divák zatiahnutý do deja, ktorý prekypuje farbami, humorom, tancom a spevom. Všetko sa zdá krásne a jednoduché, no potom príde nečakaný zvrat – invázia okupačných vojsk. Predstavenie poukazuje aj na dobové problémy, ktoré zažili rodičia a starí rodičia a sľúbili si, že už nikdy nedovolia, aby si rovnakými udalosťami prešli aj ich deti. Záver predstavenia divákom stiahne hrdlo a spôsobí až ohlušujúce ticho, možno vzniká aj priestor pre pár sĺz.

V populárnych inscenáciách Dramaťáka sa predstavilo mnoho mladých talentov.

Predstavenie Čaj o piatej v podaní matičného divadla Dramaťák vypredáva sály nielen v Komárne, ale aj v Bratislave.

■ DIVÁCKY ÚSPECH

Dielo sa teší veľkému úspechu. Premiéra bola vypredaná a herci odohrali už niekoľko repríz. Divadlo Komora malo pred sebou krásnu budúcnosť, no vyzerá to tak, že v najlepšom musí skončiť. Nie je to len fráza. Dom Matice slovenskej v Komárne, v ktorom divadlo a rovnako aj folklórom motivovaný súbor Slovenskí rebeli pôsobia, má problémy s platbami za energie, ktoré sa zvýšili o tristo percent. Súbory momentálne účinkujú najmä vďaka divákom, ktorí si sami vyžiadali založenie transparentného účtu, a tak pomohli s platbami už na dva mesiace. Nemôže to však takto fungovať naveky.

■ NECHCENÁ ROZLÚČKA

Divadlo Komora a FMS Slovenskí rebeli sa plánujú rozlúčiť so svojimi vernými divákmi odohraním každého predstavenia, ktoré majú v repertoári. Ako je už zvykom, Rebeli pred predstavením organizujú pre autobusy, ktoré cestujú do Komárna naozaj z veľkej diaľky, celodenný program. Ide o prehliadku mesta, pevnosti, ochutnávku tradičných jedál a v neposlednom rade komárňanské legendy, ktoré si diváci vypočujú.

Posledné predstavenie, najžiadanejší folklórny muzikál Helenka, sa odohrá 18. decembra s podtitulom Zbohom a dovidenia. Ako povedal Jozef Černek, režisér a vedúci súborov: „Neplačeme nad tým, čo mať už nemôžeme, chceme s vami osláviť to, čo sme dosiahli.“

Možno treba v najlepšom naozaj prestať, ale dúfať a veriť. Divadlo Komora a FMS Slovenskí rebeli Vás pozývajú osláviť to všetko, čo za uplynulých osemnásť rokov dokázali. Dovidenia v hľadisku, priatelia...
24. novembra
17:34 ČAJ O PIATEJ
26. novembra
17:35 ČAJ O PIATEJ
6. decembra
19.30 HELENKA v RND (BA)
11. decembra 17.36 ČAJ O PIATEJ
18. decembra 16.12 HELENKA (Kapustnica – ZBOHOM a DOVIDENIA) www.rebeli.sk, www.dramatak.eu, rezervácia: 0905 466 107

Známe i menej známe fakty o našom historickom vývoji

Slovensko od praveku po Trianon

KNIHA TÝŽDŇA

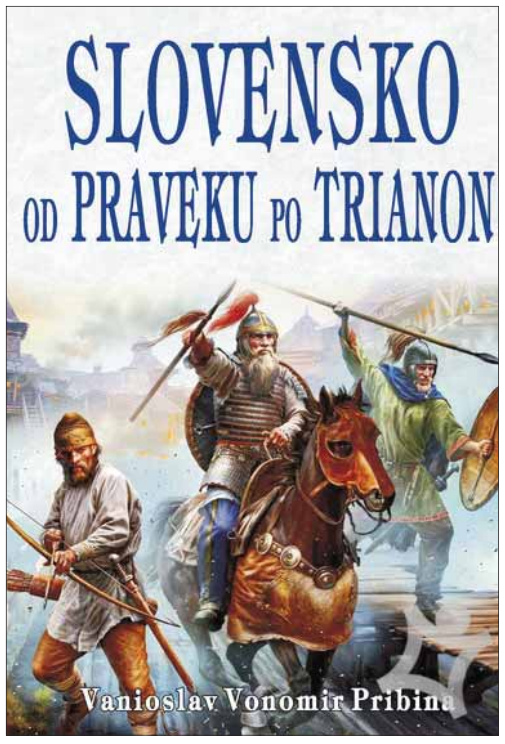

Aj knihy majú svoje osudy. Pod názvom Slovakia from prehistory to Trianon vydal na vlastné náklady náš neznámy emigrant v zahraničí v roku 2018 knihu a rozposlal ju do viacerých univerzitných knižníc v USA, Kanade a Latinskej Amerike. Čo ho k tomu viedlo? Keď sa pozriete do vedeckých knižníc a kníhkupectiev „na Západe“, nájdete tam málo kníh o našich dejinách. Kníh o histórii iných národov nájdete dosť, o našom nie. Nevieme také knihy „robiť“? Napríklad Maďari si na ne doslova potrpia. Na národnú propagáciu financie vždy našli. My tie peniaze nemáme? Alebo nám na tom nezáleží? Autor nebol historik, mal však veľké srdce bijúce za Slovensko aj ďaleko od domova. Pred rokmi sme sľúbili, že jeho knihu vydáme v slovenčine, stalo sa. Žiaľ, autor sa jej vydania nedožil...
Treba poznamenať ešte čosi. Autor vydal knihu pod pseudonymom a na otázku prečo odpovedal, že aj v ďalekej cudzine sú naši maďarskí susedia voči nám agresívni, a tak kvôli rodine radšej neuvedie svoje meno. Treba, okrem typicky anglického no comment!, ešte niečo dodať? K samotnej knihe. Postupne a v skratke uvádza známe i menej známe zaujímavosti a fakty o historickom vývoji územia Slovenska od praveku až po vznik ČSR. Odkiaľ sa vzali Germáni, Kelti a starí Slovania. O Samovej ríši, Pribinovi, Svätoplukovi, neznámych kráľovstvách našich predkov, o ktorých sme sa v škole nedozvedeli. Málokto vie, že Slovensko malo v Uhorsku dlho výsostné postavenie, až kým sa nezačala brutálna maďarizácia. Šialenstvo prvej svetovej vojny, nemecká „finta“ s Leninom, rozpad Rakúsko-Uhorska, národnooslobodzovací boj... Až po veľkých obetách – konečne sloboda. Práve preto, že autor nebol historik, je zaujímavé sledovať, ktoré udalosti z našich dejín ho zaujali a ako k nim pristúpil. Čitateľ môže byť prekvapený tým, čo všetko sa v škole nedozvedel.

Martin JADRANSKÝ

MEDAILÓN

Pred pár dňami sme si pripomenuli tridsiate výročie tragickej smrti Alexandra Dubčeka, ktorý sa po novembrových udalostiach 1989 aktívne vrátil do politiky. Aj vďaka verným spolupracovníkom, ktorí ho neopustili ani počas perzekúcií totalitného režimu. Azda najvernejším bol – a ostal ním aj po Dubčekovej smrti – prof. Ivan LALUHA, čerstvý deväťdesiatnik (narodil sa 21. 11. 1932 v Tekovských Lužanoch). Počas normalizačných rokov sa zúčastňoval na disidentskej činnosti a tiež až príliš „dobre“ poznal nekalé praktiky mocných. V roku 1970 v čase previerok a čistiek

Jubilujúci pokračovateľ dubčekovských ideí

bol za aktívnu účasť na reformnom procese koncom sedemdesiatych rokov vylúčený zo strany. Ba musel opustiť – ako bolo vtedy zvykom – aj vysokoškolskú katedru, hoci mal vedomosti sociológa, skúsenosti aj chuť vzdelávať. Prišiel tiež zákaz publikovať a verejne vystupovať. Po zmene pomerov v spoločnosti bol opäť verejne činný. Trebárs ako poslanec Federálneho zhromaždenia a poslanec novovzniknutej NR SR a predseda jej zahraničného výboru. Mimoriadne aktívne pôsobil pri uzatváraní parlamentnej diplomacie SR a prvých kontaktoch s európskymi integračnými zoskupeniami a jej členskými štátmi. Profesor Laluha pôsobil v Spoločnosti Alexandra Dubčeka ako viceprezident. Je autorom a spoluautorom mnohých publikácií, vedeckých konferencií, projektov, relácií, pamätných dní a výstav venovaných svojmu priateľovi, vzoru a jeho odkazu. Zo zaslúžených vyznamenaní spomenieme aspoň Rad Ľudovíta Štúra II. triedy za celoživotný prínos v oblasti politiky a za rozvoj demokracie v Slovenskej republike, Cenu SAV za popularizáciu vedy v roku 2002 (za knihu o A. Dubčekovi), pamätnú medailu Bolonskej univerzity i mesta Rím či Zlatú medailu za rozvoj Národohospodárskej fakulty EÚ v Bratislave.

Igor VÁLEK
Foto: autor

HUMORESKA

Ó, mládež naša, tys držiteľkou zdravia...

Milí spoluobčania, v najnovšom čísle vládnoparlamentných novín vám prinášame ako zvyčajne radostnú zvesť. Naše zdravotníctvo je zachránené. Nie síce zo dňa na deň, ale svetlé perspektívy sa stávajú realitou. Systém 500+. Univerzity vyprodukujú ročne o päťsto nových lekárov viac. Volajme s Hviezdoslavom: Ó, mládež naša! Nepôjdeš viac čapovať pivo do Írska, umývať autá a zadky dôchodcov do Rakúska. Hor sa na univerzity! Vydýchnite si, terajší osemdesiatroční lekári v službe. Pokojne odíďte do dôchodku, blíži sa náhrada. Sú rôzne metódy. Experiment s jednoročnou internátnou maturitou a istým prijatím na vysokú školu odskúšal socializmus. Dobrý kádrový pôvod, rok práce v bani, za ďalší rok maturita a šup na vysokú. Bane sme zavreli. Táto cesta je zarúbaná. Aby sme nemuseli čakať na prvú úrodu MUDr.ov šesť rokov, vytvoríme rôzne stupne lekárov. Dvojročný lekár bude mať titul M, trojročný MU, štvorročný MUD, päťročný MUDr bez bodky, šesťročný MUDr. s jednou bodkou za titulom. Za každú atestáciu pribudne bodka. MUDr... bude dvojatestovaný lekár. Ošetrenie M, MU a MUD lekárom bude hradené poisťovňou. Ošetrenie vyššími levelmi lekárov len na priame platby. Vyhovieme lekárskym fakultám, ktoré údajne nemajú kapacity na ďalších študentov. Niektoré špecializácie prejdú na iné školy. Zubári na stredné strojnícke. Trhanie zubov niekedy mali na starosti kováči. Titul dostanú rovno so zváračským preukazom. Chirurgov odchovajú stavebné a technické fakulty. Tam sú odborníci na sadru a kovové implantáty. Systémom 500+ vyriešime aj ďalšie pretrvávajúce problémy, ktoré, samozrejme, spôsobili predošlé vlády. V rozpočte chýbajú peniaze? Zvýšime počet študentov na ekonomických fakultách o 500. Vysoká kriminalita? Zvýšime počet študentov na policajnej akadémii o 500. Problémy v školstve? 500+ nových budúcich pedagógov. Hekerský útok na parlament? Tu systém 500+ nestačí; 150 poslancov je aj bez neho veľa. Zvýšime ich kvalitu. Vytvoríme novú technickú univerzitu pre poslancov súčasných a budúcich. Fakulta zásuviek, fakulta zástrčiek, fakulta správneho hlasovania. Nová univerzita ako pobočka University of Washington v Senici zabezpečí diaľkovým mesačným štúdiom rovnaké diplomy, rovnaké diplomovky a rovnaké tituly pre všetkých poslancov. Nebudú si závidieť a odpisovať. Bulvár nebude porovnávať kvalitu zdravotníckeho vzdelávania na drevárskych učilištiach a IT vzdelania absolventov VŠMU. Odovzdávanie diplomov bude v USA spolu so sponzorskými darmi. Univerzálne zavedenie geniálneho systému 500+ má zatiaľ jediný zádrh. Požiadavka dôchodcov na zapojenie do programu 500+. Zvýšením všetkých dôchodkov o 500 €. Hlasovanie o tomto bode ako naschvál zase skolabovalo vinou hekerského útoku. Opakované hlasovanie je zaradené na program zasadnutia. V roku 2035.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Celé tri desaťročia činnosti Kongresu slovenskej inteligencie

Slávnostné stretnutie v Národnej dvorane

Viliam KOMORA – Foto: Ján SEMAN

Kongres slovenskej inteligencie a Matica slovenská si pripomenuli 30. výročie Kongresu slovenskej inteligencie, 30. výročie zvrchovanosti Slovenskej republiky a 104. výročie Deklarácie slovenského národa a ustanovenia Slovenskej národnej rady. Podujatie sa konalo pod záštitou predsedu Národnej rady SR Borisa Kollára. Začalo sa symbolicky o dvanástej hodine v nedeľu 30. októbra 2022 pred historickou budovou Tatra banky v Martine, kde bola v roku 1918 prijatá Deklarácia slovenského národa a ustanovená Slovenská národná rada.

Slovenský národ a Slovensko sa takto pripojili do nového štátu Česko-Slovenska. V spomínanej budove sa pred vyše sto rokmi zhromaždilo vyše dvesto predstaviteľov politického a národného života Slovákov a prerokovali a schválili deklaráciu. Počas súčasných osláv pod pamätnú tabuľu, ktorá pripomína tieto udalosti, položili veľký veniec so slovenskou trikolórou a s nápisom Matica slovenská za MS správca M. Smolec, za KSI hovorca V. Komora a člen jeho výboru gen. I. Čombor spoločne s prvým predsedom vlády SR V. Mečiarom.

Sprievodom cez mesto sa účastníci presunuli do prvej budovy Matice slovenskej, kde v Národnej dvorane MS hymnou SR sa začalo slávnostné zhromaždenie. Podujatie moderoval Viliam Komora. Známa recitátorka Alexandra Staňová predniesla báseň A kde má človek vlasť od Pavla Koyša. Úvodný príhovor mal predseda KSI Peter Štrelinger. Vrátil sa v ňom k prvému zasadnutiu KSI na Donovaloch spred tridsiatich rokov, pripomenul jednotlivé vyhlásenia, historické dianie a okamihy cez zvrchovanosť SR, Vatru zvrchovanosti SR, prijatie Ústavy SR až po vznik samostatného štátu SR. Venoval sa pritom aj jednotlivým osobnostiam, ktoré už, žiaľ, nie sú všetky medzi nami, spomeňme aspoň prvého predsedu KSI Romana Kaliského. Nasledoval príhovor správcu MS Maroša Smolca, v ktorom okrem iného povedal: že Matica slovenská celý tento rok venovala dvojstoročným jubileám štúrovcov a blížiacemu výročiu slovenskej štátnosti.

Zaznela báseň Milana Rúfusa a po nej nasledovalo udeľovanie pamätných listov osobnostiam, ktoré sa podieľali na prvom Kongrese slovenskej inteligencie, pričinili sa o vznik samostatnej SR či mali významný podiel na národnom, politickom i kultúrnom smerovaní Slovenskej republiky. Za všetkých ocenených uveďme aspoň bývalého prezidenta SR Rudolfa Schustera, novinára, spisovateľa a bývalého poslanca Federálneho zhromaždenia Česko-Slovenska, ktorý osobne hlasoval za ukončenie

Správca Matice slovenskej Maroš SMOLEC pri pozdravnom prejave k oceneným osobnostiam pri príležitosti 30. výročia Kongresu slovenskej inteligencie

federálneho štátu, Jána Smolca, primátora Ružomberka, lekára, funkcionára KSI, generála Igora Čombora, dlhoročného predsedu vlády SR, ktorý bol pri vzniku SR, Vladimíra Mečiara či jeho nástupcu v premiérskej pozícii Roberta Fica. Spomedzi ocenených umelcov spomeňme aspoň prof. Božidaru Turzonovovú, doc. Juraja Sarvaša a Marínu Kráľovičovú. In memoriam dostali cenu Ivan Hudec, Roman Kaliský, Drahoš Machala i Jozef kardinál Tomko. Za ocenených sa prihovoril a poďakoval V. Mečiar. Vyzdvihol dejinné medzníky a udalosti, ktoré viedli k zvrchovanosti a vzniku samostatnej SR. Poukázal tiež aj na nezastupiteľné miesto MS v slovenskej spoločnosti, jej možnosti na budovanie vlastenectva a úlohy, ktoré môže vykonávať pre náš štát, čo je a bude jej nepretržitou úlohou a poslaním do budúcnosti.

Zasadala Rada pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej

O ďalšom zintenzívňovaní spolupráce s krajanmi

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Po takmer štvrťročnej prestávke zvolala Matica slovenská zasadanie vlastného poradného orgánu pre krajanské otázky. V predvečer Stálej konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa v sídelnej budove Matice slovenskej v Martine stretlo dvanásť krajanských delegátov zo siedmich krajín sveta spoločne s predsedom Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vladimírom SKALSKÝM, so zástupkyňou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Idou Deszkasovou a s vedením Matice slovenskej.

Kolektívna snímka účastníkov zasadania Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Spoločným cieľom rokovania bolo zhodnotenie splnenia ostatných záverov, prijatie nových uznesení i voľba vedenia a členov tohto orgánu. Snemovaniu sa prihovoril predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý zdôraznil, že vedenie ustanovizne urobí všetko, aby vplývalo aj na predstaviteľov štátu pri zvyšovaní pomoci pre krajanov, kde sú ešte stále možnosti a rezervy.

Matica slovenská od ostatného rokovania podporila vznik Centra slovenského zahraničia, iniciovala a uskutočnila štúdiu Ako ďalej Slováci v krajinách Čierna Hora, Srbsko, Poľsko a Chorvátsko, ocenila krajanskú mládež knižnými cenami, zabezpečila mladým krajanom nahrávky slovenských ľudových piesní a rozprávok a pripravila ponukový list a itinerár na poznávací zájazd pre krajanskú mládež Po vlasteneckých stopách mesta Martin.

V nasledujúcom období bude poradný orgán MS viesť Michal Spevák, ml. – predseda Spolku čiernohorsko-slovenského priateľstva. Z podpredsedníckych kresiel mu budú nápomocní Ľudomír Molitoris, generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku, a Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Členmi RSŽZ v ďalšom období budú: Anton Bahyn – člen výboru Kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská v Ukrajine, Dušan Daučík – čestný predseda Švédsko-slovenského spolku zo Švédska, Andrej Dan Bárdoš – predseda Obce Slovákov v Českej republike, Miroslava Gržinićová – predsedníčka MO MS Rijeka z Chorvátska, Edita Manáková – predsedníčka Spolku francúzsko-slovenského priateľstva, Branislav Kulík – predseda Matice slovenskej v Srbsku, Mirko Vavra – predseda Zväzu Slovákov v Chorvátsku, Adrian Miroslav Merka – predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, a Alžbeta Hollerová-Račková – predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Vedenie Matice slovenskej sa rozlúčilo s doterajšou predsedníčkou RSŽZ Katarínou Melegovou-Melichovou, predsedníčkou MO MS v Báčskom Petrovci, a udelilo jej titul čestnej predsedníčky rady za vynikajúcu spoluprácu s Maticou slovenskou a aktívne pôsobenie v jej poradnom orgáne na prospech slovenskej diaspóry v zahraničí.

Dvojsté výročie narodenia štúrovcov a matičné aktivity k ich jubileám

Štúrovská jeseň v martinskom matičnom háve

Viliam KOMORA – Foto: autor

Dvojsté výročia narodenia štúrovcov si pripomenuli matičiari z Vlastivedného odboru Matice slovenskej, Oblastnej rady MS Turiec v spolupráci s Jednotou dôchodcov Slovenska – Klubom bývalých školských pracovníkov (v polovici októbra na podujatí v Dennom centre v Martine).

Zástupcovia Vlastivedného odboru MS pripravili program, ktorý uviedol predseda Oblastnej rady MS Turiec Viliam Komora. Priblížil tohtoročný matičný Rok odkazu štúrovcov, osobitne spomenul dve podujatia, ktoré boli v auguste v Martine ku Kalinčiakovmu výročiu, uviedol aj jeho známu humoresku Reštavrácia. Hovoril o viacerých matičných podujatiach aj k ďalším štúrovcom, ktorí sa narodili v roku 1822, a spomenul viacero matičných podujatí na ich pripomenutie. Spisovateľ, matičný divadelník, scenárista a herec Peter Vrlík z Domu MS v Liptovskom Mikuláši tiež priblížil viacerých popredných štúrovcov a ich podiel na rozvoji slovenskej literatúry,

Vlastivedný odbor MS pripravil v Dennom centre v Martine príťažlivé podujatie k Roku odkazu štúrovcov aj so živou dramatizáciou a ukážkami tvorby jubilujúcich osobností.

pričom ich sprístupnil aj recitáciou a deklamovaním z ich diel. Matičný vedecký pracovník, vysokoškolský pedagóg, biograf, literát, kulturológ doc. Dr. Pavol Parenička, CSc., zo Slovenského literárneho ústavu MS predniesol odbornú prednášku o štúrovskej generácii s hlbokým odborným ponorom do biografie jej jednotlivých predstaviteľov. Viliam Komora pripravil a predstavil aj výstavku kníh, publikácií, novín a časopisov, ktoré vydáva MS. Na záver podujatia pozval účastníkov prednášky na ďalšie matičné podujatia, ktoré naša najstaršia a najvýznamnejšia celonárodná ustanovizeň pripravila v Martine na sklonku jesene.

KOLOKVIUM O ROZDELENÍ ČSFR

Národná rada SR a Matica slovenská pripravila na 25. novembra v Historickej budove NR SR pod záštitou predsedu NR SR Borisa Kollára spomienkové podujatie venované tridsiatemu výročiu prijatia ústavného zákona o zániku ČSFR, na ktorom počas kolokvia prednesú príspevky viacerí relevantní pamätníci. Súčasťou programu bude aj odhalenie pamätnej tabule slovenských poslancov FZ, ktorí podporili vznik samostatnej SR ústavnou a mierovou cestou.

MATIČNÉ DEPEŠE

DEŇ RODINY

V novovybudovanom martinskom multifunkčnom komornom DEEP divadle sa vo štvrtok 27. októbra matičiari a početná verejnosť kultúrne a spoločensky vyžili na programe Deň rodiny. Program, predstavenie a celé popoludnie boli zamerané na rodinu, jednotlivé generácie, detskú, žiacku, strednú, ako i seniorskú.

ŠTÚROVCI V CHMEĽOVCI

Matičiari z Chmeľovca v okrese Prešov pripravili spomienkové oslavy k Roku odkazu štúrovcov, kde bol hlavným prednášateľom vysokoškolský pedagóg a matičný aktivista doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., ktorý v tejto obci prednášal už aj niekoľkokrát predtým a bol aj pri zakladaní MO MS. Slávnostnú atmosféru podujatia zvýraznilo vystúpenie FS Javorina z Malého Šariša a domácej folklórnej skupiny Komlošanky.

VAVROVEJ BÁSNENIE

S veľkým úspechom uviedli koncom septembra v Slovenskom inštitúte vo Varšave výstavu poprednej slovenskej výtvarnej umelkyne Kataríny Vavrovej pod názvom Básnenie.

DOSPIEVANIE VO FOTOGRAFII

Máločo v slovenskej kultúre sa opakuje s takou pravidelnosťou ako v novembri Mesiac fotografie. Tohto roku v rôznych mestách sa uskutoční už 32. ročník tejto medzinárodnej prehliadky najlepších umeleckých, dokumentárnych a reportážnych fotografií. Príspevkom k nemu je aj výstava Dospievanie známeho a vo svete oceňovaného bulharského fotoreportéra Denislava Stojčeva, na prehliadku ktorej vás pozýva Bulharský kultúrny inštitút, FOTOFO, o. z., a Stredoeurópsky dom fotografie v Bratislave.

VÝTVARNÍCI V PARÍŽI

V dňoch 21. až 23. októbra sa v Paríži uskutočnil prestížny Salon d'Automne, na ktorom sa vďaka Slovenskému inštitútu v Paríži predstavili aj traja slovenskí umelci – Milan Vagač, Rita Koszorús a Ján Vasilko. Slovenskú prezentáciu koncepčne pripravila kurátorka a kritička Nina Vrbanová.

SPIŠSKÝ ZÁLOH

Dlhých 360 rokov (1412 – 1772) trvalo odtrhnutie trinástich spišských miest od Uhorského kráľovstva, ktoré dal Žigmund Luxemburský do zálohu poľskému kráľovi Vladislavovi Jagelovskému za pôžičku 37-tisíc kôp pražských grošov. Práve o tomto Spišskom zálohu bola medzinárodná vedecká konferencia na Ľubovnianskom hrade 8. – 10. novembra, teda na mieste, kde sa táto problematická pôžička medzi panovníkmi dohodla.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Vôňa knihy láka mnohých z nás. Deti a žiaci dávajú prednosť knihám s rôznymi obrázkami, ktoré dopĺňajú samotné básne či beletristické príbehy vhodné ich veku. Boli sme veľmi radi, že sme sa opäť mohli vrátiť do škôl, a to pri príležitosti Medzinárodného dňa školských knižníc, ktorý sa koná vždy štvrtý pondelok v októbri. Tento sviatok knihy tentoraz pripadol na 24. október.

Zo školskej knižnice...

Stretli sme sa na Základnej škole na Májovom námestí v Prešove, kde sme si pozvali skvelú odborníčku na slovenský jazyk a literatúru, pôsobiacu na Prešovskej univerzite FF Inštitútu tlmočníctva a prekladateľstva, doc. PaedDr. Martinu Petríkovú, PhD., ktorá si vybrala pre žiakov šiesteho a siedmeho ročníka veľmi zaujímavú tému – Príbehy v obrazoch alebo od grafických kníh Shauna Tana ešte ďalej. Tvorivé dielne i prednáška žiakov veľmi zaujali, vysvetlenie obrazov v texte alebo doplnených tak, že boli súčasťou básne či príbehu, bolo naozaj zaujímavé a všetci sme sa toho veľa dozvedeli aj o porozumení textu, metafor, ilustrácii aj celkovému zameraniu knihy.

Už 18. ročník týchto osláv kníh a školských knižníc má za cieľ zábavnými formami práce s knihou podporiť v žiakoch dobrý a trvalý vzťah ku knihe, k školskej knižnici a k čítaniu. Môžem s radosťou potvrdiť, že žiaci si to užívali, tvorili krásne obrázkové texty, príbehy a boli naozaj aktívni, takže sme mali radosť, že sa náš cieľ splnil a žiaci odchádzali s novými poznatkami i so skúsenosťami.

Veľké poďakovanie patrí skvelým a aktívnym učiteľkám na tejto škole Mgr. J. Palšovej a Mgr. S. Kasenčákovej, vďaka ktorým sa nám podarilo pripraviť túto akciu. V neposlednom rade patrí poďakovanie aj prednášajúcej docentke M. Petríkovej, ktorá zaujala žiakov prejavom, zaujímavým slovom aj výberom témy. Ďakujeme ešte raz všetkým a tešíme sa na budúci rok...

Sláva JURKOVÁ, riaditeľka D MS v Prešove

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

tasr

Pripomenuli si výročie narodenia prvého predsedu Matice Štefana MOYSESA

Spomienková slávnosť v Moldave nad Bodvou

Martina MATEČKOVÁ – Foto: Martin HAJNÍK

V Moldave nad Bodvou sa 24. októbra uskutočnilo slávnostné podujatie venované 225. výročiu narodenia rímskokatolíckeho biskupa a prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moysesa. Organizátormi podujatia boli Miestny odbor Matice slovenskej v Moldave nad Bodvou a Dom Matice slovenskej v Košiciach.

Štefana Moysesa si prišli uctiť primátor mesta Slavomír Borovský, predseda Matice slovenskej Marián Gešper, riaditeľ Členského ústredia MS Martin Hajník, riaditeľka Domu MS v Košiciach Martina Matečková, člen Výboru MS Michal Matečka, študenti z gymnázia Štefana Moysesa, školáci z tamojšej Základnej školy ČSA 15, matičiari a ďalší vzácni hostia.

Po štátnej hymne úvodné slovo patrilo predsedovi MO MS Františkovi Gregušovi, ktorý privítal účastníkov spomienkového podujatia na vzácnu osobnosť slovenských dejín. Miestne gymnazistky priblížili dôležité udalosti zo života Štefana Moysesa a pripomenuli významný medzník v histórii ich školy. Na základe úspechov v rôznych súťažiach a olympiádach a výborných výchovno-vyučovacích výsledkov, ktoré škola dosiahla od svojho vzniku, jej Ministerstvo školstva SR prepožičalo čestný názov Gymnázium Štefana Moysesa. O nádherný kultúrny program sa postarali detičky zo základnej školy, ktoré zaspievali ľudové pesničky. Predseda MS Marián Gešper v príhovore priblížil situáciu v Uhorsku, ktorá vládla po príchode Štefana Moysesa z Chorvátska na Slovensko. Moyses sa z chudobných pomerov svojou usilovnosťou vypracoval na vzdelaného muža, kanonika záhrebskej kapituly, banskobystrického biskupa, zakladateľa a prvého predsedu Matice slovenskej. V predmatičných a matičných časoch bol najobľúbenejšou postavou národného diania. Svoj život zasvätil službe slovenskému národu a veľkou mierou podporoval mládež. Bolo to obdobie vzájomnej spolupráce dozrievajúcej bernolákovskej generácie a štúrovskej generácie, ktorej odkaz je dôležité si pripomínať. Po príhovore nasledoval pietny akt kladenia vencov k pamätníku Štefana Moysesa. Oficiálnu časť programu ukončila matičná hymna Kto za pravdu horí v podaní speváckej skupiny Živena.

Slávnostné zhromaždenie k okrúhlemu výročiu biskupa Štefana Moysesa v Moldave nad Bodvou pozdravil aj predseda MS Marián GEŠPER.

Na 16. ročníku krajského matičného festivalu Dobšinského Košice

Výborná úroveň prednesu a skvelá atmosféra

Text a foto: Jozef MYSLAVSKÝ

V Základnej škole Postupimská na sídlisku Dargovských hrdinov v Košiciach sa v polovici októbra uskutočnil už 16. ročník krajského matičného festivalu v prednese slovenskej rozprávky Dobšinského Košice.

V Základnej škole Postupimská na sídlisku Dargovských hrdinov v Košiciach sa v polovici októbra uskutočnil už 16. ročník krajského matičného festivalu v prednese slovenskej rozprávky Dobšinského Košice.

Po dôkladných výberových kolách sa na tejto prehliadke zúčastnilo štyridsať recitátorov z celého kraja a mesta Košice, a to napriek pomerne veľkej maródke na jednotlivých základných školách. Hlavnými organizátormi festivalu bola Matica slovenská, zastúpená Miestnym odborom Matice slovenskej v Košiciach-Myslave, spoluorganizátormi mesto Košice, Mestský úrad MČ Košice, Dargovských hrdinov, Regionálny úrad školskej správy v Košiciach a ZŠ Postupimská. Prednesy súťažiacich boli aj tento rok veľmi kvalitné, veď do metropoly východu prišli súťažiť len tí najlepší reprezentanti zúčastnených škôl. Aj preto sa odborným porotám nevyberalo ľahko, o čom napokon svedčia aj viaceré ocenenia na prvý troch miestach. V 1. kategórii (2. – 4. ročník) si víťazstvo z Košíc odniesol žiak ZŠ M. R. Štefánika v Trebišove Marko Demko. V 2. kategórii (5. – 6. ročník) porota udelila prvé miesto Diane Paľuchovej zo ZŠ a MŠ v Hrabušiciach. V kategórii najstarších žiakov prvenstvo pripadlo Matilde Sobinkovič zo ZŠ Hroncova 23, Košice.

PREDPLATNÉ NA ROK 2023

Ročné predplatné: 24,- €

Polročné predplatné: 12,- €

Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:

043/ 3812 838 0918/ 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár: https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V súvislosti s finančne neúnosnou situáciou Domov Matice slovenskej sme sa v SNN č. 21/2022 pýtali, aké populárne súbory pôsobia pod strechou Domu Matice slovenskej v Komárne, ktorému pre neúmerné náklady, najmä v súvislosti so zdražením energií, hrozí zánik? Správne odpovedali tí čitatelia, ktorí uviedli, že tieto špičkové telesá sa nazývajú Dramaťák a Slovenskí rebeli. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Lívia Lukáčová, Prešov; Elemír Kmeť, Detva; Tibor Šípka, Holíč.

• Ako sa nazýva rímskokatolícky kňaz, ktorý dlhé roky spravuje Inštitút Krista Veľkňaza v Žakovciach?

Odpovede nám posielajte na známe redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN, teda do dvoch týždňov.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

19. novembra

– pred piatimi rokmi zomrel literárny kritik a historik Vladimír Petrík (1929 – 2017); dlhoročný pracovník Ústavu slovenskej literatúry SAV, redaktor časopisov Slovenská literatúra, Kultúrny život, Slovenské pohľady, pracovník Zväzu slovenských spisovateľov či Literárneho informačného centra

21. novembra

– pred dvadsiatimi rokmi pozvalo NATO Slovensko na vstupné rozhovory o členstve (2002)

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil fotograf Viliam Malík (1912 – 2012); bol priekopníkom dokumentárneho filmu na Slovensku, v druhej polovici tridsiatych rokov zachytil rôzne významné udalosti v Bratislave: návštevu rumunského kráľa Karola II., slávnostnú promóciu E. Beneša na Univerzite Komenského v Bratislave, odhalenie pomníka P. O. Hviezdoslava, stavbu pomníka M. R. Štefánika

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil herec Ján Greššo (1952); od roka 1976 pôsobí na nitrianskej scéne, v roku 2001 sa stal riaditeľom Divadla Andreja Bagara v Nitre, vo funkcii skončil pred šiestimi rokmi

22. novembra

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil kresťanský filozof Štefan Polakovič (1912 – 1999); stúpenec a rozvíjateľ filozofie Mauricea Blondela, organizátor slovenskej filozofie, pričinil sa o založenie Filozofického odboru Matice slovenskej v roku 1940

25. novembra

– pred tridsiatimi rokmi hlasovalo Federálne zhromaždenie o zániku Česko-Slovenska 31. decembra 1992 a vzniku dvoch samostatných štátov (1992)

26. novembra

– pred sto rokmi sa narodil športový komentátor a redaktor Gabo Zelenay (1922 – 2003); do histórie sa zapísal najmä vďaka nezvyčajnému originálnemu spôsobu moderovania, medzi nezabudnuteľné patria jeho reportáže z OH 1968 v Mexico City a z OH 1980 v Moskve, zo ZOH 1972 v Sappore či z finále futbalového PVP 1969 medzi Slovanom Bratislava a FC Barcelona

29. novembra

– pred piatimi rokmi zomrel futbalista Ján Strausz (1942 – 2017); najlepší košický kanonier všetkých čias, keď v jedinom ligovom drese VSS Košice nastrieľal 115 gólov, všetky strelil z hry, ani jeden nedal z jedenástky či priameho kopu

1. decembra

– pred tridsiatimi rokmi zomrel futbalista Anton Malatinský (1920 – 1992); v lige zohral 219 zápasov a dal 79 gólov, v roku 2000 bol vyhlásený za Trnavčana 20. storočia in memoriam.

Ľudovít KUSAL

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Peter Schvantner, Pavol Madura, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.